

«ΟΙ ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΜΕΡΕΣ»

VIII

Ἄπ' τις χαρὲς μου καμμιὰ
δὲν εἶναι πιά δική μου.
Τις μέτρησα σὲ μιὰ σειρά
σ' ἄλλη τις ξανάβαλα,
μὰ τ' ἀσελγικό τους θῶρι,
ποῦ πρὶν ἐγνώριζα, δὲν τὴ ξανάβρα.

Τι νᾶχη γίνει ;
Ποῦ νᾶχω πάει κι ὁ ἴδιος ἐγὼ,
ἀκλουθῶντας, ἀκλουθῶντας πάντα
τὸ φτιασμένο ἥρωϊσμό κάθε μου παρηγοριᾶς ;
Τι νᾶχη γίνει ; ποῦ νᾶχω φτάξει ;

Βλέπω πὼς τὴν ἀπόκριση δὲν τὴν ἐξαίρω,
μιὰ ἐλπίδα μοῦ τραγουδᾷ
πὼς τάχα οὔτε τὴ νοιώθω τὴν ἀπόκριση.
Συλλογιέμαι . . .

Τὸ νόημα κάποιου πόθου μ' ἀπορίχνει
πάλε συλλογιέμαι, κ' ἡ ἐλπίδα τραγουδᾷ,
λὲς μονάχα σ' ἐμένα,
πὼς φεύγω μ' ἀκριβότατες ἀγάπες
δίχως νὰ τὸ νοιώθω, δίχως νὰ τὸ λογιᾶζω.

Ἐν' ἀνίκανο διάλεγμα,
 σὰ νὰ φωτίζει μπρὸς μου
 μεγαλόχαρες προσμονές,
 καὶ φεύγω, κρατῶντας σιὰ στήθεια
 γιὰ φυλαχτὸ τὸν ἀπελλιισμό,
 πὸν κάποτε τὸν μάντεψα
 σιὸ σιγανόκρουσμα τῆς εὐτυχίας!

Δίχως νὰ τὸ νοιώθω
 μ' ἀκριβότατες φεύγω ἀγάπες,
 κι' ἀπάνω σιὸ κορμί μου
 σκανταλεύεται ἡ ἄγνοια μου,
 πὸν ποδολυγᾶ τὴν κάθε ἀνασεμιά μου . . .

Ἄπ' τίς μεγαλόχαρες τίς προσμονές
 πὸ πέρα πότε θὰ τραβήξω;
 Τῶν ἀταίριαστων ὁ βαρεμὸς
 τῆ συρροῆ τοῦ πλήθους μοῦ δείχνει
 σὰν τῆς Δόξας δρακογέννητο φανερωμό.
 ὦ! τὸ πλήθος, τὸ πλήθος!
 Τὴν ἀποθέωση του τώρα τὴν ἀκούω
 Τώρα πὸν καμμιὰ χαρὰ
 δὲν εἶναι πιά δική μου . . .
 Θέλω νὰ γλυτώσω, νὰ τὴ φύω
 τὴν κάθε μεγαλόχαρη προσμονή

Μὰ ἡ δύναμη παγαίνει
 ἐκεῖ ποῦναι σταλμένη,
 εὐτυχισμένος ὅποιος τὴ σιερήθηκε!

Ἐσύ, δυνατέ, κλάψε τὴ σκλαβιά σου,
 ἀπ' τὴν κάθε μιὰ χαρὰ
 καμμιὰ δὲ θὰ γενῆ δικιά σου.

Πότε θὰ ὀρθοδρομήσουμε
 μὲ τὴ σκέψη,
 μὲ τὴ θέληση τοῦ κόπου μας;
 Κι ἀπ' τὴν ἀποθέωση τοῦ πλήθους
 πότε πὸ πέρα θὰ τραβήξουμε;

Θέλω νὰ ξαναφέρω
 τῆς κάθε μέρας μου τὴν ἀγαθωσύνη,
 μ' αὐτήνα νὰ γνωριστῶ . . .
 Ἔχει περάσει—
 Θέλω νὰ τὸν ξαναδῶ τὸν πανήδοιο ἀγῶνα τῆς,
 Στὴν ἀγκαλιά του μὲ τὸ φῶς μου νὰ ριχτῶ.

Τὸ πλήθος εἶναι μπρὸς μου,
 τὸ πλήθος, τὸ πλήθος!
 ὦ! ἂν μπορούσα
 μιὰνα τῆς σκέψης μου εὐκὴ
 νὰ ζήσω γιὰ τὰ ὅσα διάβηκαν.
 Τώρα σὰν ἐχτροῦ ἀκούγω τὴν ἐλπίδα
 νὰ μοῦ τραγουδᾶ πὸς φεύγω,
 μ' ἀκριβότατες ἀγάπες,
 πρὸς τοῦ αὔριο τὸ πειθάρχημα.
 Ὀϊμένα εἶναι πάντα ἀργὰ
 γιὰ νὰ γυρίσω σιὰ γοργὰ περασμένα!

ΚΑΤΙ ΝΥΧΤΙΕΣ

Είναι νυχτιές που κλαίν και πικροκλαίς μαζί τους,
και μόνο εσύ τὸ ξέρεις γιατί κλαίς και κλαίνε.

Βαρὺ ἕνα χέρι ἀόρατο σταλμένο ἐκείθε
χτυπᾷ, κι' ὅλα σὲ κλαίν τριγύρω κι' ὅλα καίνε.

Εἶναι οἱ βαρυνὲς νυχτιές που δὲν περνοῦν ! οἱ αἰώνιες !
που ὅσοι τίς ζοῦν μόνο ποροῦν κι' ὅλα στενάζουν !

Κλάμπε, τρανοί κι' ὠρὸφραχοι παθὲ τὸ βίον !

Εἶναι οἱ βαρυνὲς νυχτιές που τὴν ψυχὴ ρημίζουν ! . .

ΕΝΤΑΦΙΑ

Μεσονυχτις ξεπόρτισα στοὺς τάφους.

Μιά μουσικιά γλυκιὰ λαλιό, σιτὴ βουβασιὰ μ' ὀδήγα.

Σὰ στοιχειωμένος τρόμο ἐσκίρτασ στα νυχτόβια,
κι' ὁ νοῦς μου, πέρα ἀπ' τὰ νοηιά, τὸν κύρη τῆς λαλιᾶς κινήγα.

Στὸ κρημητήρι ὡς μπῆκα βυθνανάσασα.

Τοὺς ξεχασμένους τάφους, κίσιους μὲ τὸ χῶμα,
περνωτικίς, ἀπ' τῶν νιόθαφτιων τὰ στέφανα
λίγα λουλούδια εὐώδιαζαν ἀκόμα.

Παιῶ ἀγκανούς, λαιράνες κι' ἀγριοχόρταρα
ταρὺλειρες μὲ πόνο δρασκελίζω.

Δίγους παληοὺς σταυροὺς ξυλένιους σιγράβωσα ἄθελα σιτὸ διάβα
και σὲ μιά ἀπόμεξη ραχούλα γονατίζω. [μου

Κεῖθε ἔβγαυτε ἡ λαλιά ! Τὸ αὐτί μου ἀκόλλησα,
πᾶ σιτὴ βρεγμένη γῆς ἀπ' τὴ νυχτιοδροσιά και φιάνω

μὲ τ' ἀκουστήρια τῆς ψυχῆς, πέρα ἀπ' τὰ γήινα
μὰ τὸ κορμί, ὄντας μακρὰ, μέσ' στα χορτάρια χάνω.

Κι' ὡς τό βρηκα, πιδ πέρα κάποιος μ' ἔσυρεν ἀόρατος
σὲ μιᾶς γερμένης μαρμαρόπειρας τὸ πλάϊ.

Κ' εἶπα, χωρὶς ν' ἀκούσω τὰ πικρόλογα :

«Ποιὸς ξέρει ποιανοῦ κόκκαλα φυλάει».

Τώρα, θαρρεῖς και μέσα ψυχομάχασ τ' ἀπόφωϊο
τῆς μουσικιᾶς λαλιᾶς που εἶχε σωπάσει

ποιὰν ὁμορφιά τοῦ κόσμου νὰ εἰραγούδασ

που δὲ βολεῖ ἡ ψυχὴ νὰ τὴ ξεχάσει ;

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΤΡΕΛΛΗΣ

Στὰ θαμπά σας χαράματα,
ἀλ' τὸν κάμπο γυρνῶ μὲ τὴν αὐγή,
μὲ λουλούδια σωρὸ σιτὴν ἀγκάλη,
μαζωχτεῖτε, ἰ υγερός,
σᾶς καλῶ γιὰ τίς χαρές,
τὰ λιγνά σας, στολίστε, τὰ κάλλη,
στοχαστεῖτε ἡ νειότη πῶς σβεί,
πῶς θ' ἀρθοῦν τὰ γεράματα !

... Ἦταν καλοκαῖρι,
σιτὰ χωράφια, τὰ τοιτόφια τρελλά,
φλυναροῦσαν.

Ἦταν μεσημέρι,
λιγωμένα τὰ σιάχια τὰ ξανθὰ
ξεψυχοῦσαν.

Καὶ σι' ἀμτέλι μᾶς βροῆκε κι' ἐμᾶς
τὸ μεθῦσι

Κάπου ἢ βρούση
κελαδοῦσε τραγούδι χαρᾶς.

Ἐιργουῦσεν, ἐκεῖνος, σταφύλια
σιτὸ πυκνὸ μᾶς τ' ἀμπέλι,
καὶ στεφάνια τοῦ ἔπλεκα ἐγὼ
ἀλ' τὰ κλήματα.

Ξάφνου ὄρμα καὶ μοῦ σφίγγει τὰ χεῖλια
μὲ φιλήματα . . .

Πῶς ἀκόμα, ἀκόμα πονῶ
ἀπ' τὴ γλύκα ἐκείνης τῆς σιγμῆς,
τὰ σταφύλια ἐλυωθῆκαν στὴ γῆς
καὶ χυθῆκανε αἷματα, αἷματα!

Πῶς μὲ πῆραν, θεέ, τὰ πονέματα . . .
Ψεύτης; Τί εἶπα! Ὅχι, ποτές μου ποιές,
μήτε αὔριο, σήμερα οὔτε, οὔτε χιές,
να τοῦ ποῦνε κατάρρα τὰ χεῖλια!

Τὶ βαθειὰ ἢ καρδιὰ πὸν πονεῖ . . .

Κι' ἂν τ' ἀμπέλι μᾶς ρήμαξε τί,
κι' ἂ σταλάξανε αἷμα τὰ σταφύλια;
Θάτοῦ πῶ μιὰ κατάρρα, εἶπα χιές:
να πονέσει.

Μὰ τὸν πόνο ὄλο τῆρ', μαθές
κι' ἂ μισέψει,
μόνη ἀφίνοντις ἐμέ, τί θὰ γίνω;
στεφάνι τὴν ἔχω, πεθαίνω ἂν μείνω
ἀρφανή,
ὡς τὴν αὐγή.

Στὸ μελίσοι παράγγειλα μόνο,
(εἶν' τὸ μέλι γλυκό, σὰν τὸν πόνο)
να πετάξει γιὰ χάρη μου ἐκεῖ,
σιτὰ μακρονά, ὁ καλὸς μου, ὅπου ζεῖ
καὶ ρουφώντας ξανὰ ὄλο τὸ μέλι
ἀπ' τὰ ρόδα, τὰ χεῖλη του, πάλι
να γυρίσει στὴν ἔρημη μ' ἀγκάλη.
Τὸ κεντρί του, τοῦ εἶπα, βαθειὰ
να τὸ κρύψει
καὶ σὰν ἔρθει, ἐμένα γλυκά,
ὡς κενιύσει.

(εἶν' κι' ὁ πόνος γλυκὸς σὰν τὸ μέλι.)

Κάπου κάπου μὲ πιάνουν τὰ κλάμματα.

Δὲν τὸ ξέρω γιατί,
μιὰν ἀνόητη ντροπὴ
μὲ πυρόνει, μὲ πιάνει τρεμοῦλα,
σκύβω δέουμαι μπροστὰ στὴ γλυκοῦλα
Παναγιά,
μ' αὐστηρά,
γύρω, οἱ ἅγιοι μὲ θωρᾶν σὰ φαντάσματα.

Τὸ καντήλι
σβύνω τότες γοργά, τρομαγμένη,
καὶ σὰ φταίχτρα γυρονῶ, σὰ διωγμένη,
σιτὸ λευκό μου ξαναπέφτω νρεββάτι
καὶ μουςκέβει μου ὄλη νύχτα τὸ μάτι,
τὸ μαντήλι . . .

Κύριε, ἐλέησον!

Χριστέ, μνήσθητί μου!

Νὰ, στὰ πόδια σου τᾶχυσσα πλήθεια,
 ἄσπρα, κόκκινα, ὄλα μου τ' ἄνθια,
 μὲ ματώσαν τοῦ κάμπου τ' ἀγκάθια
 στὰ λιγνά μου σὰν τᾶσφιξα στήθια.
 Παναγίτσα, χρυσῆ μου,
 Κύριε ἐλέησον ! . . .
 Στὰ θαμπά σας χαράματα
 ἀπ' τὸν κάμπο γυρνῶ μὲ τὴν ἀσγή,
 μὲ λουλούδια σωρὸ στήν ἀγκάλη·
 μαζωχτεῖτε, λυγρές,
 σᾶς καλῶ γιὰ τὶ χαρές,
 τὰ λιγνά σας στολίστε τὰ κάλλη,
 στοχαστήτε ἢ νειότη πὼς σβεῖ,
 πὼς θάρθουν τὰ γεράματα !
 — Ποιὸς τὸ λέει ; Μ' ἀρνήθηκε ; . . Πῶς .
 Ἄσιοχιά ! Τὶ κακό ! Χιτὲς ἀκόμα
 φιληθήκαμε στόμα μὲ στόμα
 καὶ δὲν ἔσβυσε ἡ γλύκα ὡς τὰ τόρα.
 Κι' ἂν ἐπῆγε καὶ τί ; καλὴ ἢ ὦρα,
 μὰ θαρθεῖ, μοῦ εἶπε, γαμπρός.
 Τὶ χρυσές, θὰ μοῦ πῆτε τραγούδια,
 ὦ χαρά, σὶς χαρές μου ;
 Νὰ κ' ἐγὼ πού, χρυσές μου,
 σᾶς χαρίζω, καλές, τὰ λουλούδια.
 Πάρτετ' ὄλα, πολλὰ ἔχει σὶν κάμπο !
 Τί ; γιὰ κείνον, ἀγάπες μου, χά, χά,
 δὲν τὰ θέλει, μοῦ εἶπε, τὰ φτωχά,
 πὺ πολὺ, εἶπε, ἐγὼ, τάχα, πὼς λάμπω !

Σᾶς σκορπῶ γὰ διαβῆτε, καλές, γὰ διαβῆτε,
 μενεξέδες καὶ κρίνα.
 Μὴ τὰ νοιάζετε, πατήτε, πατήτε,
 δὲ θὰ κλάφουν ἐκεῖνα.
 Εἴν' τὰ πόδια σας τόσ' ἀλαφρά,
 ὁμορφιές μου,
 κι' ἀπαλά σὰν παιτῶν τὰ χαιδεύουν.
 Μὴν τ' ἀκοῦτε, κι' ἀτίσως βογγάνε
 σᾶς τὸ λέω, θὰ πῆ πὼς βλογάνε,
 λυγρές μου,
 τὸ χαμό, καὶ βαθειὰ γαλιγεύουν . . .
 Μυστικὸ εἶνε, τὸ ξέρουνε μόνο,
 ὅσοι νοιώθουν βαθύτατον πόνο.
 — Τί ; γιὰ κείνον ; Καλές μου, γὰ ζῆσατε,
 πού μαζί μου κ' ἐσεῖς τὸν θυμῆσατε.
 Μὰ δὲ θέλει, σᾶς εἶπα, χά, χά !
 (Φχαριστῶ, φχαριστῶ) τὰ φτωχά !
 Στὸ σιρατὶ θ' ἀπλωθῶ σὰ θὰ γυρίσει
 τᾶλογό του, σὰ διαβεῖ, γὰ πατήσει
 τὴ δική μου καρδιά !
 Θλιβερά τραγουδεῖ τὸ σημαντήρι
 τὶ τρελλό !
 Γιὰ τὸ ξόδι τάχα ἤρθαμ' ἐδῶ ;
 στολισμένη εἶμαι ἐγὼ γιὰ πανηγῆρι,
 γιὰ χορσός, γιὰ φιλιὰ, γιὰ μεθύσια.
 Στὸ ξεφάντωμα πᾶμε τοῦ γάμου,
 τὰ βιολιά,
 τὶ γλυκά

τραγουδοῦν, κελαδοῦνε
 μὰ ἐμένα πῶς λυγοῦνε
 ξανά, τὰ πονέματα!
 ὦ γιὰ δέστε χυμένα ἐδῶ χάμου,
 Παναγιά μου,
 ()
 Συφορὰ μου!
 κι' ἐκεῖ κάτω βαθειά,
 ()
 μὲ καλοῦν γιὰ χορὸ τὰ κυπαρίσια.

ΣΤΑΒΡΟΣ ΚΑΝΟΝΙΔΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΚΑΙ ΘΕΙΑ *

Μέρος II

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΘΝΕΙΡΟΥ

Ο ΑΣΙΓΗΤΟΣ ΧΡΗΣΜΟΣ

Πνευματική, μυστηριακή,
 θεία ἀκούω μουσική,
 τίς ὥρες πόν, μεσάνυχτ' ἀνεβαίνει
 ὁ Δογισμὸς, προσκνημητῆς
 θεόμορφος, πιστὸς κριτῆς,
 τῆ νύκτα πόν ὁ τιτάν
 ὁ Γαλαξίας σωπαίνει . . .
 Τ' ἀστέρια, τὰ φαινόμενα
 τὰ πότισε ἡ Σιγή
 νέκταρ τὸ ἀρχαῖον—ὁ ἀσίγητος

* Τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο ἐνωμένο μὲ τὸ θεῖο μᾶς παρέχει τὸν τραγικὸν ἄνθρωπο, πόν φέρει μέσα του λειτουργικὰ τὸν αἰώνιο Νόμο τῆς Ὑπαρξῆς . . . Ἀπὸ ἐδῶ πηγάζει ἡ προσπάθειά μου.

Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου μου, ἡ ἰδέα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, κερμαρίζει ὡς ἐπιβεβαίωση στὴν Πραγματικότητα, πόν ἀναγκάζει ζῆ ὁ πιστὸς τῆς Ζωῆς.

Ἡ λυρική οὐσία τῆς Τραγωδίας, τὸ αἰώνιο φίλητο τῆς Ζωῆς, ἰδημιούργησε τὴν Τέχνη καὶ τὸν Ἀνθρώπο . . .

* Ο τραγικὸς ἄνθρωπος εἶναι τὸ τελειότερο πλάσμα!

Γ. Μ.

χρησμός τῶν θεῶν πόν ζοῦνε! —
 καὶ πῆραν ὅλα μὲ φωνή
 ἀπὸ τῆ διάφανη Σιγή
 καὶ τῆ Σιγῆ εὐλογοῦνε καὶ σωποῦνε . . .
 Κι' ἐγὼ πόν μόνος ἀγρυπνῶ,
 σὰν ἄνθρωπος ἢ θεός,
 ἀκούω τῆ μουσικῆ πόν τ' ἀνασταίνει
 τὰ πράγματα πόν τῆς Νυχτὸς
 ἐπῆραν τῆ φωνῆ
 καὶ τ' ὄνειρό μου ἠχάει
 καὶ μὲ προαίνει . . .

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΙΝΑΛΙΩΤΗΣ

* ΑΓΙΕΣ *

ΠΡΙΝ ΠΕΘΑΝΗΣ

Τὸ ρόδο δπως ἀνοίγει τὴν αὐγοῦλα
 καὶ σιγοσιάει δροσιὰ κι' ἀκριβᾶ μῦθρα,
 εἶτσι ἀνοίγεις μπροστά μου, καλομοῖρα
 κόρη τῆς Ὁμορφιάς—ξανθὴ παιδοῦλα!

Καὶ στῆς ἀγάπης τῆ θερμῆ προοῦλα
 τὸ κεφάλι κουνᾶς. Στῆ μέση γόρου
 ὅταν τὰ χέρια δένω, μὲ πορφύρα
 στὰ μάγουλά σου χύνεται, ὦ μικροῦλα.

Σκέψου! θὰ μαραθοῦμε μὲν ἡμέρα
 κι' ἄνεμος τοῦ θανάτου πέρα πέρα
 θὰ μᾶς στείλει χλωμὰ κι' ἄχαρη φύλλα

στοῦ παλατιοῦ του μπρὸς τῆ σαθρῆ θύρα.

Τοῦ Λιονίσσου ἡ γιορτῆ μᾶς κράζει—ὦ Μοῖρα! —
 καὶ πρὶν πᾶς τὰ πορθητεῖα σὶ Χάρο, φίλα!

ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΑΤΟΛΕΑΣ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΕΝΟΣ ΓΥΡΙΣΜΟΥ

Loin d'eux. Vois se pencher les définites Années
sur les balcons du ciel, en robes à l'année surgir
du fond des eaux le Regret souvant.

Baudelaire

1

Ἐρημίτη παράξενο
στο βουβό σου περγιάλι
Ἐβρε, ἀλλίμενο μ' ἔφερε,
θλιβερό μαϊστράλι.

Κι' ἀπ' τῆς ἀνίας τὸ σύθαμπο
καὶ μιᾶς λησιμόνιας τῆ δύση,
γά με ξανά στὸ πλούσιο
αἰσταντικὸ μεθύσι.

Μὲ τῆ ψυχῆ πολύρουθμη
στὰ παλαιὰ γκιουριάνια·
Νεκρολούλουδα πένθιμα,
Δεμονανθίων στεφάνια!

2

Βραδυνές μαβιογύλαζες
Θρακικὲς πεδιάδες,
μὲ τῶν ἀκροποτάμιων
λιτῶν τίς σκοτεινάδες.

Δουσαμένες μεσ' τ' ἀλόφεγγα
ἀπ' τῆ στεγνὴ ἀμφιλύκη
τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ νεύεται
μὲ μιὰ κίτρινη φρίκη — —
Μουνιές σὰ μιᾶς ἐσώτερης

ζωῆς Μαχαμπαρίτες,
Σὲ ποιὲς πάλι μὲ σέρονειτε
ἀλουλούδιαστες σιράτες;

3

Γκαΐδες, σαντούρια, πίφερα
μὲ ρυθμοὺς σὰν ἀγρίμι
ποὺ σπαρταράει καὶ δέρονται
δετὸ στὸ καλνιζίμι
κάπου σι' αἰεχνό κλάμα σας
τί τραγικὰ ποὺ τρέμει,
τὸ σιερνὸ μοιρολόϊ σου
λαγγεμένο χορέμι.

Ὅμως καὶ σὰ χυνόπωρου
νοσταλγικὸ φεγγάρι,
θρηνάει καὶ τὸ παράπονο
τοῦ Κρητικοῦ λυράρη.

4

Nesmié A.

Τὸ κορμάκι σου ὀλόγυμνο
στο τυβάνι ἀπλωμένο,
Ἐδουθμίας ὀλόασπρης
θάμα ζωγραφισμένο.
Σὲ λίγο σὰν ὁ πόθος μου

λάγνος κοντά του σύρη — —
δὲ θὰ μοιάσω τὸν ἄσκημο,
μιᾶς μαύρης δόξας κύρη
π' ἄσπλαχνα κι' ἀνωφέλευτα
σὲ δίσεχτα Καυσάρων,
κορμάιαζε τ' ἀμόλυντα
μυστικὰ τῶν μαρμάρων;

5

Καὶ μέσα σιτοὺς ἀμύριστους
τοὺς κήπους τῶν ὀνείρων,
ὦ νεκρὸ φτωχολούλουδο
καί οἱων ἐρώτων στείρων.
Ἄτιλας διαφεντέβονιας
τῆς Σάρκος τὰ φουσαῖα,
κυνηγητῆς σὲ πρόφτασα
σιτὴ φρενιασμένη σιράτα.

* Ἀδριανούπολη 1920—1921

Ἀγαπώντιας, στὸ σάιτυρο
χαρὰ καὶ τὸ κορμί σου — —
Θυσία πικρὴ τῆς ἁμαθῆς
μὰ λυρικῆς ψυχῆς σου.

6

Σέρνει ὀβορρηᾶς σιτὴ σιράτα μου
δίχως ζωὴ τὰ φύλλα,
Διώχνει καὶ μὲ σιτὴς ἐρημιές
ἢ κοσμικὴ σαπίλα.

Κι' δε βαθὺ ἀμολόγητο
στάχνα τὰ στήθια κρύβω,
ρυθμίζω τὸ σιτὴφρητο
μιᾶς μοναξιάς μοτίβο.

Καὶ σιτὴ χαρὰ τῆς Σιωπῆς,
— Κακία ποὺ δὲ θὰ κλέψεις —
θωρῶ σὰ γέλιο ἀνέλπιδο
τὸ χάραμα τῆς Σκέψης!

ΘΡ. Ν. ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Τοῦ ἀκριβοῦ μου φίλου **Μιχάλη Κυριακοῦ**,
Βερολίνο.

1

Καὶ πάλε σ' ἀποζήησα, σὰν πάντα, γλυκὲ φίλε,
σιτῆς θλίψης μου τὴ μοναξιά, σιτὴν πίκρια τῆς ψυχῆς μου...
Μά, ὦ καλέ μου! Κι' ἂν μᾶς χωρίζουν πέλαγα πλατειά,
ἢ πίστη κάποιων ἰδεῶν αἰώνια μᾶς ἐνώνει...

2

"Α, πίσσο σ' αποθύμησα σιῆς νύχτας τῆ γαλήνη,
σάν τὸ σκοτάδι γύρω μου στενέβει τὴν ψυχὴ μου . . .
Κι' ὦ ἐκλεχτέ! Πῶς ροσιαλ, ὦ σις τέτοιες βαρεῖες ὥρες
τῆς καλοσύνης σου τὸ φῶς, τὸ ξέχωρο τοῦ τοῦ σου.

3

Κέρνα μας, φίλε, τὸ κρασί, κι ἄς ἔρτ' ἡ ἄγια μέθη
τοὺς πόρους καὶ τὰ βάσανα πρόσκιμα νὰ κοιμήση . . .
Καὶ μὲς σιῆ θολοφαντασιὰ πὸν τὸ ποιοτὸ μᾶς δίνει
ὁ ἴσκιος τοῦ ἄτμιστου ὄνειρου ἄς μᾶς γλυκοχαδέψη . . .

Ἀθήνα, 1920.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ

«ΠΟΡΙΚΑ ΑΝΙΣΤΟΡΗΤΑ»

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Νίκα, ὁ Θεὸς Πίστη καὶ Νόμος,	Γέρονω ἀργὰ καὶ γράφ' ἡ Μοῖρα
Κ' εἶν' ἀπέραντος ὁ δρόμος	Κι' ὄλο γέα διαβαίνω θύρα
Καὶ πολλὴ ἡ νυχτιά,	Καὶ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς,
Νίκα, ὁ Θεός, Θεὸ κι' Ἀπάτη	Νίκα, ἡ Τιμὴ, πάρε τὴ λαύρα,
Πρὶ νὰ βρῶ τὸ σκαλοπάτι	Πές μου νά! — καὶ νά! — ἡ ἀνά-
Πὸν φιλᾶ ἡ Ψευτιά.	Τῆ, ἡλιοπηγῆς. [βρα

Θεῖα ψυχὴ καὶ Θεὸ μου Ἀλήθεια
Πάω καὶ νά με σου σιὰ στήθια
Σοῦ ρουφᾶω πνοή,
Ἔτσι μόνο πλάϊ μου πλάϊ
Ἡ Χαρὰ θὰ ροβολάει
Καὶ ἡ Ζωή.

Σμύρνη, 1920.

ΡΩΜΙΟΙ

I

Τοὺς ἐρρόζανε νάτους
μὲ δεμέτα τὰ χέρια
κ' εἶναι σὰ νεκροκέρια
πάνω σ' ὄριους θανάτους.

Τοὺς ἀφήσανε κοίτα
στοῦ βουνοῦ κεῖ τῆ ράχη
σάν πουλάκια μονάχοι
σὲ φοιᾶ τῆ σαγίτα.

Φεύγουν πᾶνε χαῦμένοι
στοῦ χαῦμοῦ τὰ βασίλεια,
τοῦ συντέφου ἢ προσήλια
μὴν ἐλπίδα τοὺς μένει.

"Ἡλιος πιά δὲ φωτᾶει
καὶ τοὺς ἄφησε ἡ Μοῖρα
δὲ θὰ μείνη πιά κλήρα
γιὰ τὸν ἄλλονε Μάη.

Πάει σάν ἄνεμος ὄλη

Σμύρνη 1920

ἡ δροσιὰ, πάει κι' ἡ χάρη
οὔτε πιά ἓνα βλασιάρη
σιτὸ μεγάλο περβόλι.

II

Μᾶς ἐρρόζανε πᾶμε
σάν ἀρνιᾶ σιὰ λιοντάρια
κι' ὁ καθέννας τ' ἀχνάρια
τοῦ χαῦμοῦ μας κλονθᾶμε.

Ποιὸ θὲ νᾶναι τ' ἀσιτέρι
κειὸ μὲ μάγα λαμπράδα
ποὺ σάν μάγοι σ' Ἑλλάδα
καὶ σὲ φῶς θὰ μᾶς φέρη.

III

Τρισενλόγητη μέρα
τρισενλόγητε χάρε,
ποὺ μᾶς φέρνετε — νὰ πάρε
τὸ κορμὶ — σιῆ Μητέρα.

ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΜΥΚΗΝΑ·Ι·ΚΟ

Γυρμένη σιτὸ παράθυρο μὲ τις χρυσὲς γλυφές
Μονάχη, ὀκνή καὶ σκεπτικὴ ἡ Βασίλισσα ρεμβάζει.
Γαλήνη θεῖα. Ὀλόμορφη ἀπ' τις μασιές κορφές
Ξέστηθη ἡ νύχτια τῶν σκιῶν τις ἀρμαδιές ταράζει.

Κι' ἀπλώνει τ' ἀστροκέντητα μαλλιὰ της πρὸς τὴ γῆ
 Κι ἀπὸ τοὺς θεῖους της μαστοὺς τῆς Ἀρμονίας τὸ γάλα
 Σταλάζει μεγαλόπρεπα λευκὸ σὰν τὴν Αὐγὴ
 Καὶ δὲ θροσὶ οὐδ' ὡς τῆς δροσιᾶς σιὰ φύλλα ἐπάνω ἢ σιάλα.

Μεθάει βασιὰ ἢ Βασίλισσα ἀπ' τ' ἀκόλαστο κρασί
 Τῶν πλάνων τυχοφαντασιῶν, τῶν νύχιων δραμάτων.
 Μεθάει βασιὰ καὶ νείρειται : τὸ ἡλιόβολο νησι
 Τοῦ Πόθου καὶ τοὺς γλυκασμοὺς ἀγνώστων φιλημάτων.

Μεθάει βασιὰ καὶ νείρειται : μιὰ μακροσμένη γῆ,
 Ἀπὸ βροῆς πολεμικῆς κι' ἀπὸ νεκροῦς γεμάτη.
 Κάποιος ὀλέθρου δαίμονας ἐκεῖ τὴν ὁδηγεῖ
 Καὶ μιὰ λαχιάρα σπαρταρῆ σιὸ σκοτεινὸ της μάτι.

Ἀκούει πολέμων σάλαγο. Μιὰ φλόγα λαμπερὴ
 Τῆς φαίνεται πῶς ξεκινᾷ κι' ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ μέρη
 Περνάει σιεριῆς καὶ θάλασσες κι' ὀλιῖου, τρομερὴ
 Στέκει σι' ἀπέναντι βουνὸ φερμένῃ ἀπὸ τ' ἀγέρι.

Τοῦ Βασιλιᾶ Ἀγαμέμνονα σημάδι φατερό
 Εἶναι ἢ φωνὴ τοῦ γυρισμοῦ, τῆς Νίκης τραγουδίστρα !...
 Καὶ σὰ να τῆγε πλήγωσε φαρμάκι δολερό
 Πέφτει σιὸ δάπεδο βασιὰ θλιμμένη ἢ Κλυταιμνήστρα.

Ἀθήνα, 1920

ΓΙΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΡΟΜΑΝΤΣΟ

I

Τὸν πύργο ζωγραφίζει	Φαίνει ἢ Μαριώ' ἀρμενίζει
κισσός, πρὸς ξαναειώνει.	ὁ νοῦς της, ταξειδεύει
Στὴ σέρρα ξεφωνίζει	κι' ὁ πόθος τὴν ὀρίζει,
τ' ἀλλόκοτο παγῶνι.	κι' ὁ τρόμος τὴν παιδεύει.

Στὴν ὄψη της ἀνοίγει	Στὴν προῖκα της σκουμμένη
τὸ κοῖτο, ἀγνό, τῆς νειότης.	ἄχνα, λαλιὰ δὲ βγάγει.
Παυδί, σὰν εἶχε φύγει	« — Τάξε μου, ἀγαπημένη,
τὴ φίλησε ὁ ἱππότης.	ν' ἀλλάξωμε στεφάνι ! »

Καὶ φαίνει καὶ στριφώνει	Στριφογυρνᾷ ἢ ἀιέμη
ξετίμωτο μαγνάδι	δίχως σωσμό, οὐδὲ σιάση
Τὸ φάδι του σὰ χιόνι,	τ' ἀχαμνὸ χέρι τρέμει
τὸ χροῦδι του σὰ χάδι.	τὴν ὄρα νὰ προστάσει.

Δὲν ξέφυγε ματιὰ της	Τὴ φαίνει, τὴ στριφώνει,
πρὸ πέρα ἀπ' τὸ προικιὸ της	σι' ἀδράχι, σιὸ ροδάνι,
ἀκέρια τὴν καρδιά της	κατάσπρη σὰν τὸ χιόνι,
τὴν συνεπῆρε ὁ ἱππότης.	σὰ λεμονιάς στεφάνι.

Χλωμὸς χειμῶνας φτάνει	Δὲν κλαίει, μηδὲ στενάζει,
σιὰ παγωμένα δάση	μόν' γνέθει, ὡς ἂν παρμένη
τὰ ρύλλια ἔχουν πεδάει	τὰ λειτουργᾷ φανιάζει
καὶ τὰ πουλιὰ σωπάσει.	σιὸν Ἐλωιὰ τορμένη.

Χλωμὸ ἔνα παλληκᾶρι	— « Τὸ νυγικὸ μου φαίτω
σιτὴ θύρα ξελελεύει	παρθενικὸ, σὰν κοῖτο
θωρεῖ τὸν καβαλλάρη	τὸ σάβανό μου φαίτω,
κι' ὁ τρόμος τὴν μαζεύει.	γιὰ νὰ ντυθῶ μ' ἐκεῖνο.

« — Στὴ χυμηλὴ σου θύρα	Ὁ ἀσφόδελοζ ἄς γένει
ξανὰ δὲ θὰ γυρίσει	λεμονανθὸς τοῦ γάμου
γιὰ τὴ στερνὴ του μοῖρα	πλέξιτε τον, νὰ ὁμορφάει
τ' ὄρατι ἄς σοῦ μαρτυρήσει !	τ' ἀφίλητα μαλλιὰ μου.

«Καλέστε τὸν κουμπάρο
τὸ σήμαντρο ἄς σημάνει·
μὲ τὸν χλωμὸ τὸ Χάρο
θ' ἀλλάξωμε σιεφάνι.

«Τὸ νοτισμένο χῶμα
βάλτε στήν ἀγκαλιά μου·
καὶ μοιρασιῆτε, ἀκόμα,
σιεφνά, τὰ κόλλυβά μου.»

II

Ὁ Χάρος ζεύει τ' ἄλογά του
μὲ τὴ βροχή, μὲ τὴ χιονιά . . .
Στὰ ἐλάτια τὰ γυμνά ἀπὸ κάτου
παρα τονιέται ἡ χειμωνιά . . .

— Μὲς στὸ χαμένο μογοκάλι,
ποῦ τρέχεις, ἄμοιρε διτβάτη;
οἱ ἀνέμοι ξεφωνοῦν καὶ κλαῖνε
ποῦ πᾶς, φτωχὲ δυστυχιμένε;

— Στὸ κοιμητῆρι ἐδῶθε βγαίνει;
Ἐκεῖ μὰ ἀγάπη μὲ προσμένει.
Τὸν κλέφτη πάωνά σταματήσω.
μὰ ἀγάπη γὰ τοῦ πάρω πίσω.

«Κρυφὰ τὴν ἄραξε ἀπὸ μένα,
μὰ τῦχια, ποῦ ἔλιπα στὰ ξένα»

* Αθήνα

κ' ἦταν γραφτὸ μουτὸ προικιότης
Νὰ φέρνω στὸ μνημόυνό της.»

«— Τὶ θές τὸ μάτσο τ' ἄσφοδίλι,
ποῦ τὸ νοτίζει, ὕγρὸ, τὸ δεῖλι;»

« Πάω στήν καλή μου, στή
[γλυκειά μου
τὴν ἄσπρη λεμονιά τοῦ γάρμου.»

Κλαίει τὸ κοράκι τρομαγμένο.

σὺν νὰ μηνῆ τὸ πεπρωμένο

— Ἄλλοι, νεκροῦ ὄρωε διαβάτη
σὲ πλάνεσε τὸ μονοπάτι . . .

«— Τὸν κλέφτη πάω γὰ ξαρμα-
[τώσω,
καὶ θᾶχει ξεμακρύνει ὡς τόσω.

Ἄχ, ἡ ἀκριβὴ κ' ἡ ἀγαπημένη
θ' ἀπόστασε νὰ μὲ προσμένει.»

«— Τὸ στόμα σου μυρίζει χῶμα
φτωχὲ διαβάτη μου, εἴν' ἀργά.

Σιμά σου, σὰ σιμά σὲ πιῶμα,
σωρὸς κοράκια φτερογᾶ.»

Χτυπάει ὁ χάρος τ' ἄλογά του
μὲ τὴ βροχή, μὲ τὴ χιονιά.

Στὰ ἐλάτια τὰ γυμνά ἀπὸ κάτου
κλαίει τὸν διαβάτη ἡ χειμωνιά.

ΤΕΛΟΣ ΛΙΓΡΑΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

(Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

9. Ἡ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Ἀφηρημένο ὅμως ἔτσι τὸ δημοτικὸ τραγούδι στήν τύχη του, τρα-
βούσε στὸν ἐκφυλισμό. Καλὰ, ποῦ βρέθηκαν μερικοί, ποῦ τὸ ἀγάπη-
σαν καὶ τὸ ἐτίμησαν, ἄλλοι δὲ μάλιστα προσπάθησαν καὶ νὰ τὸ μιμη-
θοῦν. Αὐτοὶ ἔσφικωσαν τὸν ἐνθουσιασμὸ ἄλλων, ὥστε ἕστερ' ἀπὸ λίγο
ἄρχισε μ' ἐπιμέλεια «ἡ συλλογὴ τῶν ζωντανῶν μνημείων τῆς γλώσσας
τοῦ λαοῦ» Γιατὶ αὐτὰ θεωρήθηκαν σὺν κινδυνῷ, ποῦ μέσα σ' αὐτὴ σώ-
θηκε ἀπ' τὸν κατακλυσμὸ τῆς σκλαβίας κάθε πολύτιμο, ποῦ ἔχει ὁ ἔλ-
ληνικὸς λαός, θεωρήθηκαν σὰ μαγικὴ πυξίδα, ποῦ ἔχει μέσα ἡδὲρ ἀσυλο
ἢ ἑλληνικὴ ψυχὴ, τὰ δὲ τραγούδια χαρακτηρίσθηκαν τὸ φυσικώτατο ἀπαύ-
γασμα τῆς πνευματικῆς κατάστασης τοῦ γένους μας.

Μὰ οἱ σωτήρες ἐκεῖνοι ἔκαναν καὶ ἓνα σφάλμα. Μέσα στὸν ζήλο των
δὲν πρόσεξαν, πῶς στὸ δημοτικὸ τραγούδι λόγια καὶ σκοπὸς εἶναι ἀναπό-
σπαστα. Χώρισαν τὰ λόγια ἀπ' τὸν σκοπὸ, μάζεψαν δὲ καὶ μελέτησαν
μόνο ἐκεῖνα. Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς περισυλλογῆς τοῦ δημοτικοῦ τρα-
γουδιοῦ ἐκκολούθησε ὡς τὰ χθές, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, ποῦ σήμερα
ἀκόμα, ὄντας λέμε «δημοτικὸ τραγούδι» ἐννοοῦμε μόνο τὸ κείμενο, τὰ
λόγια. Ἀησιμονήθηκε, πῶς στήν μουσικὴ τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ στήν
γλώσσα καὶ στὰ ἔθνη, φυλάχθηκαν, σὺν σὲ ἱερὸ νάρθηκα, κλεισμένα μὲς
σὴν λαϊκὴ ψυχὴ καὶ στὸ λαϊκὸ στόμα, στοιχεῖα ἀφθονα τῆς ἀρχαίας
μουσικῆς καὶ ρυθμικῆς.

10. Τὸ κείμενο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Πρὶν μελετήσουμε τὸ μουσικὸ μέρος τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ἔς
ρίξουμε ἓνα μάτι στὸ κείμενό του. Ὁ παιὸ συνηθισμένος τύπος στὰ δη-
μοτικὰ τραγούδια εἶναι τὸ δίστιχο, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο στίχους
δεκαπεντασύλλαβους, πολιτικούς λεγομένους. Τῆς περισσώτερας φορῆς ἓνα
τέλειο δίστιχο κάνει μιὰ στροφὴ. Καμμιά φορὰ ὅμως, ὅταν ὁ σκοπὸς
εἶναι μικρὸς ἢ μπαίνει ἀνάμεσά του γύρισμα γιὰ [ισόκισμα, ὁ πρῶτος
στίχος τοῦ δίστιχου ἀποτελεῖ μιὰ στροφὴ, καὶ ὁ δεύτερος δευτέρη κ.
ἔ. π. Ἄλλοτε πάλι ἡ στροφὴ, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓναν στίχο, παίρνει

μαζύ και τὸ πρῶτο ἡμίστιχο τοῦ κατοπινοῦ στίχου, τὸ ὁποῖο ὁμοῦς ἐπαναλαμβάνεται: πάλι ὡς ἀρχὴ τῆς ἄλλης στρεφῆς. (1)

Τὸ πειὸ συνηθισμένο μέτρο εἶναι τὸ ἰαμβικό, δὲν εἶναι ὅμως σπάνιο καὶ τὸ τροχαϊκό. Εὐχαριστιέται μάλιστα τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι ν' ἀνακατεύει καμιά φορά ἰαμβικούς στίχους με τροχαϊκούς. (2) Γιὰ τοῦτο ὁ δεκαπεντασύλλαβος στίχος εἶναι καμωμένος κατὰ δύο τρόπους. Ἡ ἰσοδυναμεί με δύο στίχους, ποῦ ὁ πρῶτος ἔχοντας ὀκτὼ συλλαβές εἶναι θηλυκός καὶ ὁ δεύτερος ἔχοντας ἑπτὰ συλλαβές ἀρσενικός, ἢ ἰσοδυναμεί με δύο στίχους, ποῦ ὁ πρῶτος με ὀκτὼ συλλαβές εἶναι ἀρσενικός καὶ ὁ δεύτερος με ἑπτὰ συλλαβές εἶναι θηλυκός. (3)

Πολύ ἀρέσκεται τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι στὴν ὁμοηχία καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξία τῶν στίχων. Τὴν ὁμοηχία δὲν τὴν ἀποτελεῖ μόνον ὁ ὁμοῦς ἤχος, ἀλλὰ πειὸ πολὺ ἡ ὁμοιότητα καὶ ἡ ἀνομοιότητα. Ἄπ' ἔπου γίνε-

(1) Παράδειγμα φέρνω τὸ ἐπιθαλάμιο

α'. Τώρα τὸ πουλιά, τώρα τὰ πουλιά,
τώρα τὰ χελιδόνια, τώρα οἱ πέρδικες
μὰ τώρα οἱ πέρδικες.

β'. Τώρα οἱ πέρδικες, τώρα οἱ πέρδικες
γλυκολαλοῦν καὶ λέγουν. Ἔσπν' ἀρέντη μου,
μὰ ξέπν' ἀρέντη μου. κτλ.

καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ Κίτσου

α'. Τοῦ Κίτσου ἡ μάνα κάθονταν στὴν ἄκρη τοῦ ποτάμι
με τὸ ποτάμι μιλῶνε.

β'. Με τὸ ποτάμι μιλῶνε, καὶ τὸ πετροβολοῦσε
«Ποτάμι μ' γιὰ λιγότερε.

γ'. Ποτάμι μ' γιὰ λιγότερε, ποτάμι μ' στρέψ' ὀπίσω
γιὰ νὰ διαβῶ ἀντίπερα. κτλ.

(2) Πρῶτο παραδειγμα ἔχω τὴν «ἐρωτικὴ περιπέτεια», ὅπου τὸ πρῶτο ἡμίστιχο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τροχαίους καὶ τὸ δεύτερο ἀπὸ δύο ἰαμβούς

— υ — υ — υ

Ὅλα τὰ πονάκια
τὸ ἔρημο τῆδόνι
περπατεῖ στους κάμπους
Περπατεῖ καὶ λέγει
«Ποῦ τὴν ἦβρες, ξένη μ',
τὴν ξανθομαλλοῦσα
«Ἄς τὴν Πόλ' ἐρχόμουν
κι' ἀπ' τὴν γειτονιά της
Τὰ βασιλικά της
καὶ τίς-μαντζουρόνες
Ἔκοψε κλωνάρι
μ' εἶπε κ' ἓνα λόγο,

υ — υ —

ζυγὰ ζυγὰ,
τὸ μοναχὸ
με τὸν ἀετὸ.
καὶ κελαῖδετ.
αὐτὴν τὴν νεῖ'
τὴν ἀθηγιά ; *
κι' ἀπ' τὰ νησιά
ἐπέρασα.
ἐπότιζε
ἰδρῶσιζε.
καὶ μᾶς δωσε
καὶ μ' ἄρσε, κτλ.

(3) Ἐιρηνικό. λέγεται ὁ στίχος, ὅταν τονίζεται ἡ τελευταία συλλαβή, καὶ θηλυκός, ὅταν δὲν τονίζεται.

ται φανερό, πῶς ἡ ὁμοηχία γίνεται πειὸ ἐπιμορφῆ, ὅταν κοντὰ στὸ ὁμοιομαίνας καὶ ἓνα ἀνόμοιο, κοντὰ στὸ ὁμόφωνο καὶ ἓνα διάφωνο. Ἄπ' ἔδω προέρχεται ἡ χαρὰ τοῦ δημοτικοῦ τραγοῦδιος στὴν μὴ καθαρὴ, ὅπως λέγεται, ὁμοηχία καὶ στὴν παρήχηση. Με τὸν ἴδιο τρόπο πρέπει νὰ νοηθεῖ καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία. Κι' αὐτὴ δὲν εἶναι καθαρὴ, ὅπως στὸ τεχνικό τραγοῦδι, κι' ἀρέζει περισσότερο τὴν ὁμοηχία τοῦ φωνήεντου, ποῦ τονίζεται. (1) Ὅπως στὴν μουσική, ἔτσι καὶ στὴν στιχουργία, ἡ ἐγκατάμειξη καὶ ἡ ἐναλλαγή τῆς ὁμοφωνίας καὶ τῆς ἀταφωνίας, ἡ συνήχηση καὶ ἡ παρήχηση δίνουσι ἐπιμορφιά ἔχι μόνον στὸ στίχο, ἀλλὰ γενικά στὸ ρυθμό.

11. Τὸ μουσικὸ στοιχεῖο τοῦ δημοτικοῦ τραγοῦδιος.

Ἄνκαι ὡς τώρα δόθηκε μεγάλη προσοχὴ στὸ ποιητικὸ κείμενο τῶν δημοτικῶν τραγοῦδιων, δὲν πρέπει νὰ νομισθεῖ, πῶς ὕστερεῖ τὸ μουσικὸ στοιχεῖο. Γιατί ; ἀπλούστατα, γιατί τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ, γιατί ὁ λαὸς τραγοῦδοσε κ' ἐξακολουθεῖ νὰ τραγοῦδει. Πολὺ δίκαιο εἶχ' ἐκεῖνος, ποῦ εἶπε, πῶς μόνον με τὸν τελευταῖο ἀνθρώπο θ' ἀφήσει ὁ λαϊκὸς ποιητὴς τὴν ἐρημὴ γῆνη κατοικία. Ὅσο ὑπάρχει ἐλληνικὸς λαός, καὶ ὅς ὑπάρχει, ὅπως τὸ ἀποδείχνει ἡ αἰωνόδια ἱστορία του—θα ὑπάρχει καὶ ἐλληνικὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Καὶ αὐτὴ εἶναι ἴσια ἴσια μὲ αἰτία, ποῦ μᾶς ἀναγκάζει νὰ παραδεχθεμε, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ δὲν πέθανε, ὅπως πιστεύεται, ἀλλὰ ζεῖ στὰ τραγοῦδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἔπου τὸ πρῶτον θυμίζει τὸ ἐνδοξο παρελθόν. Εἶναι ἀναμφίβολο ὅτι στὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, ποῦ περισώθηκαν, ὑπάρχουν καὶ σκοποὶ, ποῦ εἶναι ἀρχαιότατοι. Εἶναι γνωστό, πόσο μερικοὶ σκοποὶ, ποῦ προτιμοῦνται, γιατί εἶναι ἡ γνήσια ἔκφραση τῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν φυλῶν, διακωνίζονται με τὴν παράδοση καὶ τὴν ἀνάμνηση. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐρισθεῖ, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγιση, ἡ ἡλικία

(1) Τὸ χαριέστατο τραγοῦδάκι «ἡ ἐπιμορφῆ», ποῦ διαλέγω μὲς ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, μαρτυρεῖ γιὰ τὰ λεγόμενά μου

Σαράντα μέρες μελετῶ νὰ πάω στὸν πνευματικὸ.

Πηγαίνω μιά πηγαίνω δύο, δὲν τότε βρίζω μοναχό.

Σηκώνουμαι μιά Κυριακή, πάγω τὸν βρίζω στὸ κελλί

— «Παπὰ μου, ξερολόγα με, τὰ κρίματά μου ρῶτα με».

— «Τὰ κρίματά σ' εἶναι πολλὰ, κι' ἀγάπη τὰ μὴν κάνεις πειτᾶ».

— «Ἄν ἀρνηστεῖς, ἐσὺ παπᾶ, τὸν ἀετο καὶ τὴν λειτουργιά,

τότες θὰ ν' ἀρνηστῶ κ' ἐγὼ τὰ μάτια μ' ἀγαπᾶ».

Τὸ ἴδιο τραγοῦδάκι, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶναι πλούσιο καὶ σὲ παρηχέσεις.—Π. χ. Πηγαίνω μιά - πηγαίνω δύο, δὲν τότε βρίζω - πάγω τὸν βρίζω, παπὰ μου - κρίματά μου, τὰ κρίματά μου - τὰ κρίματά σ, ἂν ἀρνηστεῖς - θὰ ν' ἀρνηστῶ.

τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνει καὶ σ' ἐμᾶς. Στὴν ἐποχὴ μας τὴν στείρα, ποὺ σταμάτησε ἡ παραγωγὴ νέων σκοπῶν, ἡ συλλογὴ ⁽²⁾ καὶ ἡ μελέτη τῆς δημοτικῆς μουσικῆς χωρὶς ἄλλο θὰ βοηθήσει ὄχι μόνο νὰ ἐξυψωθεί καὶ σ' ἐμᾶς τὸ μουσικὸ αἰσθημα, ἀλλὰ καὶ θὰ ρίξει τὰ καρποφόρα ἐκείνα σπέρματα, ἀπ' τὰ ὁποῖα θὰ βλαστήσει νέα θαλερὰ νεοελληνικὴ μουσικὴ ἐποχὴ ἐφάμιλλη μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων. (Τὰ ὅρατα πρωτόλεια τὰ βλέπουμε ἀπὸ τῶρα στὰ ἔργα τοῦ ἔξοχου μουσικοῦ Καλομοίρη.)

Τὴν μουσικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους δὲν πρέπει νὰ τὴν θεωροῦμε λιγώτερο σπουδαία καὶ λιγώτερο ἐθνικοφελὴ ἀπ' τὴν γλωσσικὴ ἀναγέννηση. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ ἦθος ἐνὸς λαοῦ γνωρίζεται ἀπ' τὴν γλῶσσα καὶ ἀπ' τὴν μουσικὴ, αὐτοὺς τοὺς δύο ἀληθινούς καθρέφτες τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, αὐτὲς τὶς δύο ἀέναες πηγές, ἀπ' τὶς ὁποῖες ἀντλοῦν ἐπι καλῶ οἱ εὐγενικοὶ λαοί, καὶ μὲ τὶς ὁποῖες ξανακαίνουριώνεται καὶ λαμπρύνεται ἡ πνευματικὴ ζωὴ. Πηγὴ εὐλογίας μπορεῖ νὰ γίνει γιὰ ὅλο τὸ ἔθνος τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. Γιατὶ αὐτὸ ὀργήκε ἀπ' τὰ ἄδυτα τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ κρύβει μέσα του ὄχι μόνο ὑψηλὴ καλλιτεχνικὴ σημασία, ἀλλὰ καὶ ὑψηλὴ ἠθικὴ ἀξία. Ζεῖ μέσα του ἡ πρωτότυπη ἐνότητα, ποὺ περιέχει τὴν ζωντανὴ καὶ συνολικὴ ἐννοία «λαός».

Μὲ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι θὰ φθάσουμε στὴν ἐνότητα ἐκαίνη, μὲ τὴν ὁποία ὁ λαός μας θὰ μπορέσει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μεγάλη του ἀποστολή. Δουλεύοντας γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι: μας δουλεύουμε γιὰ τὴν ἐξυγιάνσή μας, γιὰ τὸ μέλλον μας.

14. Βοηθήματα

Βάση τῆς μελέτης μου εἶχα τὸ ὅρατο ἔργο:

1. Das deutsche Volkslied ausgewählt und erläutert von Prof. Dr. Julius Sarr, Leipzig 1912.

Ἐμελέτησα ὁμῶς καὶ ἐκωφελήθηκα καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα.

2. Anthologie de la Chanson populaire française, anglaise et russe par Maurice Bouchor. Paris Librairie Delagrave 1917.

(2) Συλλογὴ ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τὸν σκοπὸ τοῦ δὲν ἔπαιζον πολλές. Ἀπ' ἐκείνες, ποὺ δημοσιεύθηκαν ὡς τώρα, οἱ περισσότερες εἶναι σὲ ἐκκλησιαστικὴ παρασημαντικὴ πράγμα, ποὺ τὶς κάνει δύσχρηστες, ἔξωθεν δ' ἀπ' αὐτὸ καὶ πολλὰ τραγοῦδια δὲν εἶναι ἀποδίδουν πιστά. Μὰ καὶ ἐκείνες, ποὺ εἶναι σὲ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ ἔχουν ἐπίσης τὰ ψεγάδια τους. Τελειότερες εἶναι οἱ συλλογές, ποὺ ἔκαναν Εὐρωπαῖοι. Ἀπὸ κάμποσο καιρὸ καταγίνονται καὶ ἐγὼ στὴν περισυλλογὴ ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ ἔχω ὡς τώρα μαζέψει καμιά τριακοσαριά. Σὲ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχειται αἰμαίαι καὶ συνάδεια πάντα ὁ εἶός μου Γεῶργος, ποὺ γρήγορα ἀφήκε τὸν κόσμο τοῦτο. Ἐλπίζω, ἂν θέλει ὁ Θεός, ἀργὰ ἢ γρήγορα, νὰ μπορέσω νὰ τὰ ἐκδώσω.

3. Beiträge zum deutschen Unterricht Hildebrand. Leipzig 1897.

4. Βιβλιοθήκη Μαρασλή.

260. Δημῶδη ἐλληνικά ᾄσματα ὑπὸ Γεωργίου Παχτίκου. Ἀθήναι. Τύποις Σακελλαρίου 1905.

5. Βοζάντιον καὶ βυζαντινὸς πολιτισμὸς Ἑσπερίων. Τόμοι 2. Ἀθήναι.

6. Cours abrégé de Littérature par F.F.

7. Das deutsche Volkslied. Auswahl. Herausgegeben von Dr. A. Mathias, Bielefeld und Leipzig. Verlagen von Volhagen & Klasing.

8. Δημοτικὰ ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος Ζαμπαλίου 1852.

9. Die deutsche Volksdichtung von P. Frfurth, Potsdam. Aug. Stein 1888.

10. Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ Ν. Γ. Πολίτου, Ἀθήναι.

11. Ζωγράφειος ἀγών, ἦτοι μνημεῖα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ζῶντα ἐν τῷ νῦν ἐλληνικῷ λαῷ 1896.

12. Geschichte der alten und mittelalterlichen Musik von Dr. A. Möller. Leipzig. Göschensche Verlagshandlung 1907.

13. Histoire et Theorie de la Musique de l'Antiquité par Fr. Aug. Gevaert. Gand 1872.

14. Λαογραφία, βελτίον τῆς ἐλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας.

Ἀκριτικὰ ᾄσματα Ν. Γ. Πολίτου. Λαογραφίας Α6' σελ. 170

Λαογραφικὰ σημειώματα Φ. Κουκουλί, Λαογραφίας τόμος Α' τεύχ. 6γ.

15. Παγγιακὴ, ἐφημερὶς ἐκδιδόμενη ἐν Χίφ.

Διατριβὴ περὶ δημῶδους ᾄματος Σ. Βίου, Ἔτος ΙΑ' ἀρ. 1302.

16. Περιοδικὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

17. Πλουτάρχου περὶ μουσικῆς.

18. Trente mélodies populaires de Grèce et d'Orient par L. A. Bourgault Ducondray. Paris, Henry Lemoine éditeur.

19. Volkskunde und Lehrerschaft von Norberg.

20. Wie Kann die Freude am deutschen Volkslied bei unserer Jugend gefördert werden von K. Richter Löwe.

M. ΒΑΣΣΑ

Η ΡΩΜΗ ΝΙΚΗΜΕΝΗ

(U. C. DXXXVI 216 π. X.

ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΡΩΔΗ

(Μετάφραση)

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΠΡΑΞΕΙΣ

V

ACHERUSIA TEMPLA

Sacrum olim
Religio peperit scelerosa atque impia facta
Δουκρήτιος

ΠΡΑΞΙ ΠΕΜΠΤΗ

(Μιά ώρα πριν φέξην.)

ΣΚΗΝΗ XXVII

Λεύκιος, Φήστος, οί Ποντίφηκες, Φάβιος, Συγκλητικοί, Γάιος,
κόσμος, Ολιμία, Κάισων, ραβδοῦχοι, σκαφτιάδες.

(Μόλις σηκωθή ή σκηνή, ό Λεύκιος περιτριγυρισμένος από τους ποντίφηκες είναι στη μέση του θεάτρου. Η Ολιμία σκεπασμένη μέσα μακρού μαυρο πέπλο, είναι γονατιστή, ακίνητη, άμίλητη κοντά στην είσοδο του τάφου. Ολόγυρά της ραβδοῦχοι, ό Κάισων και δυο σκαφτιάδες φυλάγουν τό μνήμα. /Ο Φάβιος βρίσκεται μέσ' στο λαό, και τους Συγκλητικούς άραδειασμένους γύρω στον μεγάλο Ποντίφηκα).

Λεύκιος (Κυττάζοντας ψηλά).

Ἐστία! πού τή Ρώμη καθιέρωσες!
αὐτή πού ἀπ' τό ὄνομά σου ἐτιμήθηκε
μιὰ μέρα, ἀν καί ἀνάξια σου, πάλι ἱερή
μάς φαίνεται: μέσ' στή λάσπη τό μάλαμα
πάντα εἶναι μάλαμα. Στό ἔνοχο μέτωπο
πού προστατεύει ἡ φλόγα σου, ἐμεῖς βέβηλο
χέρι δέ θάζουμε· ἀγγιχτή, ἔπως ὁ θεῶδες
τή δέχτηκε, στήν ἀθάνατη ἀγκάλη σου
τή φέρνωμε, στή γόνιμη νύχτα τοῦ ναοῦ
τῆς Γῆς, καί τό παιδί ἄς παιδέψῃ ἡ μάνα του!

(προχωρεῖ στον τάφο λέγωντας στον Κάισωνα)

Μέσα στό μνήμα τό κρεδδάτι τό ἔστρωσες;
ἕνα τραπέζι, ἔπως σοῦ εἶπα κατέβασες;
ψωμί; νερό; μιὰ ὕδρια λάδι; γάλα μιὰ

γαδάθα; κι' ἕνα λύχνο χωματένιο;

Κάισων,

ὄλα

στό μνήμα εἶναι ἔξω ἀπό τό πτώμα.

Λεύκιος

Ἀπόμεινε

στό ὑπόγειον ἕνας νεκροθάφτης νά βαστάῃ
γιὰ νά σηκώσῃ τήν Ἐστιάδα σκάμωρα
γλυστερά σκαλοπάτια;

ΣΚΗΝΗ XXVIII

Οί ἴδιοι Λέντιουλος, Ἐννιος

Λέντιουλος (ἀπό μέσα)

Ἄσε με!

Ἐννιος (κι' αὐτός)

Θά χαθῆς!

Λέντιουλος (μπαινώντας ξεσπαθωμένος)

Νά περάσω...

(στί φωνή τοῦ Λέντιουλου ἡ Ολιμία ξεπατάεται καί σηκώνει τό κεφάλι).

Λεύκιος

Τί θόρυβος! Ποιανοῦ σπαθί

στράφτει στή νύχτα;

Λέντιουλος (τρομερός πάνω του χωμώντας) Ἐνός στρατιώτη τό σπαθί!

πού ἔρχεται νά παιδέψῃ ἕναν ποντίφηκα

Λεύκιος

Βέβηλε!... εἰσὶ εἶσαι;... τόν προδότη πιάστε τον.

Λέντιουλος

Προδότης ναί, μὰ γιὰ τή Ρώμη πού ἔχουσα
τό αἷμά μου, ἐνῶ σὺ αἷμα ξένο μοναχά
ἔβρεις νά χύνης. Μὰ ἔμωσ στήν ὀλέθρια
τούτη στιγμή, αὐτή πού πρέπει νά σωθῇ,
εἶναι ἡ Ἐστιάδα, εἴτε ἀποζήσω εἴτε χαθῶ.
Λύστε τὰ χέρια αὐτοῦ πού ἰκέτευαν γιὰ σάς.
Ντροπή μας μιὰ γυναῖκα νά σκοτώσουμε!
Ποντίφηκα, τέτοιου λαοῦ πολεμικοῦ
γιορτές ἄλλες τοῦ πρέπει καί τίς συμφορές
μέ αἷμα ἀνδρικό ξεπλύνουν! τῆς ἀνδρείας τιμή
ἡ νίκη εἶναι, Ρωμαῖοι, καί στά χέρια μας
μέ τή ρομφαία ὁ Ἄρης μάς τήν ἔδωκε·
τή θεά πού μάς ξεφεύγει ἄς ξαναπιάσουμε,
καί ἄς μὴ θυσιάζουμε... παρὰ μέ τό σπαθί.
Μόνο τόν Ἄρη δέν καλοῦμε στους δωρούς·
τό μεγαλεῖό μας σ' ὄλους τοὺς ἀθάνατους
χρωστοῦμε· τοὺς θεοὺς ἄς ἐκδικήσουμε,
λαέ, νά μάς φυλάξουν.

Λεύκιος

Ἐκδικηστέ τους,

Λέντιουλος

χτυπήσατε! εγώ είμαι ο βέδηςλος, μόνος εγώ,
τη δαδα της Έστίας που κατάσβυσα
μόνος εγώ έφταιξα στον τάφο για να μπω.
Φτάνει! έδικάστηκα.

Λεύκιος
Λέντουλος

Μά να το κριμά σας,
δικαστές: δέν ήτανε παρά θομά μου!

Φάβιος
Λέντουλος

Τι λές; μόνη της όλα εξαγορεύτηκα!
'Αθήνα, την επλάνεσα ύπουλα: έφταιξε
μέ τον Ταρκύνιο ή Λουκρητία;

Λεύκιος

Τι θα πη;

Είναι άτιμασμένη πρέπει να χαθώ!

Λέντουλος

Τη χάρι σου κράζω, λαέ: άκουστέ με,
Ρωμαίοι. Μά πριν ζυγώσατε...
(ξιστηθώνεται)

Διέτε, γγίξτε τες
στά στήθια μου, στο μέτωπό μου τις φαρδειές
πληγές μου, που σας μαρτυρούν το τί έκαμα,
σημάδια πως πολέμησα. Για το όσο αίμα
σέ τόσες μάχες που για σας έσκόρπισα,
πάρτε όσο μου έμεινε, μά μίν την γγίξτε.
Θομά μου είναι, λαέ, κι έχι συνένοχη!

Λεύκιος
Γάιος

Τι βγαίνει; είναι άτιμασμένη!

Πρέπει να

χαθώ.

Λέντουλος

Έτσι είναι οι θεοί σας στη Γη δίκαιοι;

Λεύκιος

Η Σεβαστή τους γνώμη είναι άσυζήτητη.

Λέντουλος

Καταραμένες πρόληψες, που φράζουν
την ψυχή σας!

Λεύκιος

Έστιάδα, σήκω!

(ή Όπιμία έπακούει: ο Λεύκιος την πλησιάζει και της βράζει τον πέπλο που οχε-
δόν ολάκερη την έκούπιζε).

Βγάλ' αυτόν

τον πέπλο της ντροπής. Κατέβα στο βωμό
που ή θεά σε καρτερεί!

(της δείχνει τον τάφο).

Φάβιος (μέ άγωνία)

Πώς! κι' όλας;

Λεύκιος

Χάραξεν

ή μέρα ήλθε ή τελευταία της στιγμής.

Λέντουλος

Όσοι έχουνα καρδιά με μένα!... Ούτε ένας κιν

άντρας δά βρίσκεται στη Ρώμη; πολεμώ
για το δίκαιο κι' άξίζω άπ' ελους πειθ' πολύ!
Μόνος μου θα την σώσω άπ' τα νόχια ελων σας!
'Η Όπιμία πρέπει να ζήση! (Χωρά στην Όπιμία)

Όπιμία

Πρέπει να

κοθάνω, ώίμέ μου! σ' αγαπούσα, Λέντουλε...
Στέρξα στο ροιζικό μου καθώς έστερξα,
μάταια τους τόπους μίν ταραχής της θανής.
Ζήσει για να με κλαίς!

Λέντουλος (γονάτιστος)

Τύχη μου ή τύχη σου!

Όπιμία (στο πρόχειλο του τάφου)

Άφησέ με ήρεμη να μπω γαλήνια
στον τάφο μου. Σεδάσου την ήρεια
της Ρώμης μπρός στο δωμά αυτό που σεβαστή
την κάμει. Πατέριοί μου Θεομοί! άφοσ οι θιοί,
άφοσ ένα μου κριμά μου άπαιτούν, πως ζωντανή
να ήμαι ο χαμός, και πεθαμένη ο θρίσμος,
σά θήρο δέχομαι την εξιλέωσι.

Η αγάπη μου είναι παιά με τήψη, ένα θναίρα!
έλη είμαι της Έστίας, έλη του θάνατου!

ΣΚΗΝΗ ΚΚΙΧ

Οι ίδιοι, Ποιστόμια, Γάλλα.

Ποιστόμια (τρέχοντας έστραλλη)

Άφηστέ με να την ζυγώσω... κάνετε
τόπο στη μάνα της! να την άγκαλιαστώ.
Άφηστέ με, πριν μεθ την θάψουν... θέλω να
της χαιδέψω το πρόσωπο, νακούσω τη
λαλιά της, θέλω για στερνή φορά να την
σφιχταγκαλιάσω!

Όπιμία

Μάνα

Ποιστόμια (που οδηγείται άπο τη φωνή της κόρης της και πέφτει στην άγκαλιά της)

Κέρη μου άμοιρη!

Τι; αλήθεια τη δικάσατε άμετάκλητα;
Στάλλήθεια θα μου την άρπάξτε; ζωντανή
στάλλήθεια θα τη θάψετε;... όχι! ψέματα είν'
άπίστευτο!

Λεύκιος (στούς φαβδούχους) Χωρίστε τες!

(ο Κάισων και δύο φαβδούχοι σιωπούν τις δύο γυναίκες)

Ποισούμια Θεοί! μὲ τί; . . .
 τί θέτε;

Ὀπιμία Ἄπ' τὸ μαρτύριό μου τὸ ἀνείπωτο,
 μάννα μου, γλύτωσέ με, σῶσέ με!

Ποισούμια Ναὶ θά
 σὲ σώσω· μὴ φοβάσαι τίποτε εἶμαι ἐδῶ!

Ὀπίμια (τρέμωντας)
 Οἱ νεκροθάφτες!

Ποισούμια Κι' ἔλας! . . .

Λεύκιος Σύρτε τὴν! ἔμπρός!

Ποισούμια Ἐλεος! . . . Ὑστατο ἓνα δάκρυ, μιὰ στερνὴ
 λέξι πειὰ . . . κι' ὕστερα . . .
 (τὴ σέφνει παράμερα καὶ ζητώντας στὸν κόρφο τῆς τὸ μαχαίρι τοῦ Φάβιου τῆς
 λέγει χαμηλόφωνα)
 Ἄκουσέ με . . . πάρε αὐτὸ
 τὸ μαχαίρι!

Ὀπιμία Δὲ δύναμαι . . . τὰ χέρια μου
 τὰχουν δεμένα.

Ποισούμια (ζητώντας νὰ τῆς λύσῃ τὰ χέρια)
 ὦ Θεοί! ὦ συμφορά!
 τί νὰ κάμω; . . . ἂν εἶχα τὰ μάτια μου! . . . Μπορῶ; . . .
 Φρίκη! . . . ἔχει ἔλεος ἀπαίσιο! . . . Φίλησε
 τὴ μάννα σου . . . κι' ἄλλο . . .
 (μὲλες τῆς τῆς προσπάθειες δὲν μπορεῖ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὸ λαίμα τῆς Ἑστιάδας, οὔτε νὰ σταματήσῃ τὴν ἀναφυλλήτῃ τῆς πού ξεσποῦν ἀκράτητα)

Ὀπιμία Θάρρος!

Ποισούμια Ἐδῶ εἶναι . . . ἐδῶ
 ἢ θέσι τῆς καρδιάς σου; . . .

Ὀπιμία Ναὶ ἐδῶ.

Ποισούμια (χτυπώντας τὴν στὴν καρδιά ξαφνικά) **Κόρη μου!**
 (ὁ Καίσιον προχωρεῖ καὶ δέχεται στὰ χέρια του τὴν Ἑστιάδα πού πέφτει
 νεκρὴ κατὰξερῆ)

Λεύκιος (στὴν Ποισούμια)
 Τί ἔκαμες;

Ποισούμια (πιτώντας τὸ μαχαίρι στὰ πόδια τοῦ λονιέρηκα)
 Τὸ παιδί μου σκότωσα· εἶσαι πειὰ
 ἄχαριστημένος;

(λέφτει καθιστὴ στὰ σκαλοπάτια τοῦ τάφου)

Φάβιος Θεοί μεγαλοδύναμοι!

Λέντουλος (θέλοντας νὰ χτυπηθῇ μὲ τὸ σπαθί του)
 Ὀπιμία!

Φάβιος (ξαφνατιόνοντας τον) Τοῦ Παύλου-Αἰμίλιου ἀνηψιέ,
 ἄδικα τὸ αἷμά σου νὰ χύσῃς δὲ μπορεῖς.
 Πρόσμενε τὸν ἐχθρὸ ἂν ζητῆς τὸν θάνατο!

Λεύκιος Στὸν ὕπνο τῆς θανῆς ἀπὸ τὴ μάννα του
 σταλμένο, θάψτε τῆς Ἑστίας τὸ παιδί.
 Θὰ δεχτῇ ἢ Γῆ δίχως φρίκη τὴν ἰέρειά τῆς·
 οἱ θεοὶ θὰ μαλακώσουν καὶ θὰ πλῆξουν
 τὸν Ἀννίδα!

(οἱ νεκροθάφτες ὑπακούουν· ξαφνικά μακρυνάθε ἀκούγεται μιὰ ἀκαθόριστη μουσική)

Α' Γέροντας Γιὰ ἀκούστε! ὁ Ἀννίδας!

Λεύκιος ὦ θεοί!

Φάβιος Σὰ θριάμβου μουσική . . .

Ἐννιος (στὸ Λεύκιο καὶ στὸ Φάβιο) Σὲ τί χρησίμεψε
 τὸ αἷμα μιανῆς Ρωμαίας; δὲν σταμάτησε
 τοῦ ἀφρικανοῦ τὴν τύχη κἄν ὁ νικητῆς
 ἀγτί νὰ κόψῃ τὴν ὁρμὴ του, διάστησε
 καὶ ὁ τάφος ἐπ' ἀνοίξατε στίκει ἀκαρπος . . .

Βεστιάπορ (μπαινώντας ὁρμητικά στὴν σκηνὴ σὰν τρελλός)
 Ὅχι ἔχει ἢ Ἑστία κερδίζει, καὶ καρποφορεῖ
 ὁ τάφος τῆς γεννᾶ τὴν ὑποδούλωσι
 τῆς οἰκουμένης! ἀπ' τὰ προτειχίσματα
 φτάνω· οἱ θεοὶ σας εἶναι δυνατώτεροι.
 Ὁ νικητῆς σας φεύγει καὶ σκοτώθηκαν
 οἱ δύο μου γιοῖ.

Φάβιος Τί λέγει ὁ σκλάβος;

Βεστιάπορ Πῶς δειλὸς
 εἶναι ὁ Ἀννίδας. Σταματᾶ τὸ ἔργο του
 πρὶν τὸ τελειώσῃ. Πίσω φεύγει, λέγω σας,
 πήρε τὸ δρόμο τῆς Καπούας! . . . αὐριο,
 θὰ ἦταν στὴ Ρώμη!

Φάβιος Οὔτε αὐριο, οὔτε ποτέ!

Πᾶσι πειὰ ἢ δόξα του· μᾶς ἔδωκε καιρὸ;
 καιρὸς ἢ νίκη εἶναι!

Βεστιάπορ Πάνω σου ἀνάθεμα,
 κίβδηλε Βρέννε, πού τις δυστυχίες τους
 σταματᾶς! ἄπιστος στὴν ἐχθίρα σου, τῆς γῆς

προδότη ! Πάνω σας τὸ ἀνάθεμα, θεοὶ
αἱματοχόρταστοι ! Καὶ σὺ, πολεμικὴ
χώρα καρδιῶν δόξυρων, πατρίδα μου
Γαλατία ! πρέπει εὐὸ τὸν ἥρωα, τὸ σπαθί
νὰ θγάλης ἀπ' τὰ σπλάγχνα σου, ποὺ ἔλαυς ἐμᾶς
θὰ μᾶς γδοικῆσουν, μένα, ἐσένα, δλόκληρο
τὸν κόσμὸ σκαπασμένο ἀπὸ τὸν Τίβεργη !

Λεύκιος
Βεσπαύλιος

Σκλάβε !

Ἕμουν . . . ὄμως τώρα πειρὰ εἶμαι ἑλεύθερος ! . . .

(ἀκούονται)

Α' Γέροντας (κυτιάζοντας στὴ διεύθυνσι τῆς Κολλίνης Πύλης)

Στρατιῶτες ! . . . Λάβαρε ! . . .

Β' Γέροντας (κ' αὐτὸς)

Λεγεῶνα δλόκληρη !

Γάιος (κ' αὐτὸς) Εἶναι οἱ παλαίμαχοι ! . . . ὁ Σκιπίων ! . . . ὁ ὕπατος ! . . .

(ὁ ἦχος τῆς μουσικῆς ζυγώνει. Σηκώνεται ὁ ἥλιος, τὸ θέατρο φωτίζεται)

Λεύκιος Ἡ Σωτηρία !

Φάβιος

Τὸ μέλλον ! κόρη μου καλή,

κοιμήσου δλοήσυχη . . . ἡ θανά σου γλύτωσε

τὴν πατρίδα !

Λέντουλος (ποὺ ὡς τώρα ἦταν ἀκίνητος)

Ρώμη, αὐστηρὴ πατρίδα μου,

ἄκουσε· ἐρκίζομαι τὸ αἷμα ποὺ ἔχυσες

νὰ ἐκδικηθῶ . . . μὰ ἀπ' τοὺς ἐχθρούς σου πέρνωντας

τὴ δόξα τους !

Φάβιος

Τὴν ἱστορία μας αὐτοί,

Ρωμαῖοι, δε θὰ μᾶς τὴν ἀλλάξουν, μέσα μας

ἀν ζοῦν οἱ πρόγονοί μας· ἔταν ἡ ψυχὴ

εἶναι ἀνίκητη, κανεὶς δὲν εἶναι νικητὴς !

Καὶ σεις, ποὺ μᾶς διδάξατε τὸ δίκαιο

θεοί, τὸ καθήκον τῆς ἡ Ρώμης ἀφοῦ ἔκαμε,

κάμετε τὸ δικό σας !—Νὰ ὑπαντήσωμε

πᾶμε τὸν ὕπατο !

(Ὅλοι βγάνουν· μένου μοναχὸς ἡ Γάλλα καὶ ἡ Ποστούμια· εἶναι βγῆ τὸ πλῆθος ἡ γερὰ τερπὴ σηκώνεται καὶ με τεντωμένα χεῖρα ἀποβαίνει στὸν τάφο)

Ποστούμια

Ἐκεῖ πέρα βρίσκεται

τὸ παιδί μου . . . τὸ μνῆμα . . . νάτε ἐκεῖ . . . ἐκεῖ . . .

(σκήβει κ' ἀκουρπώνεται στὴ θύρα τοῦ ἐλόγειου.)

Ω !

στοὺς δῆμιους σου μονάχη μὴ με παρατῆς.

Κόρη μου, Ὅπιμια ! ἀνοιξε ! εἶμαι ἡ μάμμη σου !

(Ἀποκαταβαίνει ἡ σκηνή.)

Παρίσι, 16-IX 1914.

Η ΙΔΙΑ ΟΨΗ

Δὲν κατώρθωνε, γυρεύοντας, νὰ βρῆ τίποτα τὸ διαλεγμένο στὰ χρόνια, ποὺ τὴν ἐστρώσανε τὴ ζωὴ του. Χρόνια σχολειοῦ, κατόπι χρόνια δουλειᾶς ἀνέλπιδης, μὰ ἀπ' ἀνάμεσα καὶ χρόνια ἐξοχῆς, ἀγρῶν. Αὐτὰ τὸν ἀρεζαν ξέχωρα ὅσο κ' ἂν ὁ καιρὸς, ποὺ περνοῦσε στὸ χωριανὸ σπίτι τῶν θεῶν του, νάταν ὁ πιὸ ἀσυντρόφευτα ἀνάλλαχτος. Τὸν ἀγαποῦσε γιατί ἐκεῖ εἶχε διεῖ κάποτες πιὸ πέρα ἀπ' τὴς συνήθειες τοῦ καῦμοῦ του, καὶ δὲν τὸ κατάλαβε παρὰ ὕστερότερα. Ἦθελε νὰ τὴς ἀκολουθῆ μέσα στοῦ ἐκείνης τὴς μέρες, ὅταν τὸ ἄραδι ξαπλώνουνταν κουρασμένος γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ὕπνο, πάνω στοῦ σοφά. Μονάχος, κάποτε βρίσκουνταν κ' ἄλλοι μέσα στοῦ δωμάτιο, ποὺ μωρολογοῦσαν, μὰ τοῦτο δὲν εἶχε καμμιά σημασία. Ξαπλωμένος γυρνοῦσε τὸ νοῦ του στὰ μονότυπα περασμένα, με τὴν προθυμία νὰ καλωσονέψῃ τὸ ὕπνιασμα. Κάποτες οἱ ἄλλοι τὸν ἀντίσκοδαν ρωτῶντας του κάτι. Μιλιά ἐκεῖνος, κ' ὅπως ἦταν φυσικὸ δὲν ξαναρωτοῦσανε. Τὸ παρατηροῦσε, μόλις χαμογελῶντας μέσα στοῦ ψιλομούσειδὸ του πρόσωπο, ποὺ νεανικὰ χρυσοχνοῦδιαζε. Γυρνοῦσε, τοὺς κοίταζε, κ' ὅταν ξανασιάζουνταν στὴν ξάπλα, ἐννοιωθε πὺς ἡ καρδιά του ζουντάνυσε πιὸ πλατειά γιὰ τὸ αἷμά του. Τὴν ἄκουγε νὰ χτυπᾷ ἔχοντας μαζωμένη τὴν ἀγκαλιά του. Χαρούμενη τὴν ἄκουγε, κ' ἀργοῦσε μερικὲς στιγμὲς νὰ στραφῆ στὴν πρωτινὴ του σκέψη, θέλοντας νὰ σκεδιάσῃ τὴν ἐντύπωση, ποὺ θάκαμε στοὺς τραγουρινούς. Πὺς θὰ τὸν φαντάζουνταν ; Βέβαια δὲν κρατοῦσε στοὺς τρόπους του, οὔτε στὴν ὀμιλία του τίποτα ἀπ' τὴν ψυχρὴ ἐπιτήδειψη τόσων ἄλλων, μὰ πάλι δὲ γίνονταν νὰ πιστέψῃ εὐκολα πὺς ἦτανε ἀκέραια ὄσωμένος στοῦ δρόμο τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἦξαιρε μονάχος, κανέναν δὲν τοῦ τῶχε πει, πὺς στοῦ περπάτηγμα, καὶ ιδιαίτερα στὴν παρουσιάσῃ του, στὴν κάθε πρωτοπαρουσιάσῃ του σὲ κύκλους κοσμικούς, δένουνταν με μιὰ ἐκφραση σοβαρὴ, γελαζοῦμενη κάποτε, μὰ πέρα ὡς πέρα ἀφύσικη. Αὐτὸ ἦταν ἀλήθεια, καὶ πειράζονταν γιατί ἦταν ὁ ἴδιος, ποὺ γερὰ τὸ πρόσεχε, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξεφύγῃ ὅσο κ' ἂν μάζωνε ὄλες του τὴς προσπάθειες γιὰ τοῦτο τὸ θέλημα. Πὺς τὸν κρίνανε οἱ ἄλλοι ; Ὅταν ἔφτανε σὲ τέτοιο ρῶτημα, σταματοῦσε τὴ σκέψη του, κολακεμένη ἀπὸ ἕνα ἄλλο τρόπο παρατήρησης. Γυρνοῦσε στὴ στάση τῶν ἄλλων, τοὺς ξέταζε, καὶ κατόπι ἀγάλια ἀγάλια ἐβαζε μπρὸς στὰ μάτια του τὸν ἴδιο ἑαυτό του. Πάντα σχεδὸν ἐμνεῖσκε ἱκανοποιημένος. Ἦξαιρε ἐτι οἱ ἄλλοι τὸν θεωροῦσαν καλῆτερό τους, καὶ χαμογελοῦσε νοιώθοντας τὴ γνώμη νὰ τονὲ χαδεύῃ με γλυκόθερμη ἀπαλότη. Ἦτανε καὶ ἡλῆθιοι

πολλοί απ' αυτούς τους άλλους, και μονάχα να τους άκουες να γελούνε έφτανε· κι όταν ακόμα μιλούσανε άναμεταξύ τους μ' άναμένο το ένδιαφέρο, τότε όμως ήτανε λίγο πιό δύσκολο... Ήτανε και θλιβερό, πολύ θλιβερό κάποτε. Στην θύμησή του ζωηρή φύλαγε πάντα τή φυσιογνωμία κάποιου έπαρχιώτη, που ήταν μαζί συνταξιώτες ως που έισκολίσανε· Ένας τύπος άντιπαθητικός απ' τόν πρώτο λίγο, που θα πρόφερνε. Και τόν πρόφερνε τσιβδά τόν πρώτο τό λόγο, και τους κατοπινοús ακόμα πιό τσιβδά. Γιατί να μή μπορή να τόν ξεχάση; Θυμούντανε και τάρουχα που φοροούσε· ένα πράσινο ζακέτο, και τό παντελόνι με γκριζα τετράγωνα. Τό γελέκι κίτρινο, ξεφτισμένο κι όλοκάθαρο, καθαρώτερο απ' τό ζακέτο. Μιά ρεπούμπλικα στο κεφάλι, που συχνότατα τή ξεχνούσε και στην ώρα του μαθημάτου. Δέν τήν τσάκιζε στη μέση, όπως είναι ή συνήθεια, αλλά τής είχε άφησμένο όλο τό στοργγύλεμά της, χωσμένο έδω κ' εκεί απ' τις φαπαλιές, που στη συζήτηση πάνω του καθίζανε οι μαθητές. Μανία σωστή είχε να συζητά, τόσο κολλημένη μέσα του όσο και τό τσίβδισμά του. Αυτό τόν τάραζε τή στιγμή, που κόντευε να επιβάλη πιά τή γνώμη του, και δείχνοντάς τον γελοίο και στα ίδια του τά μάτια, του ανέβαζε τό ούρλιασμα τής λύσσας, και μονάχο αυτό κατώρθωνε να πνίξη τής γλώσσας τήν άχάμνια. Έβλεπε τότε στα μάτια των παιδιών, που απ' όλες τις τάξεις τρέχανε και γύρω του μαζώνουνταν για να του άναψουνε τό πείσμα, να πλημμυρά άξαφνα μιá συμπόνοια βιασμένη. Κάποιος φεύγανε, άλλοι μένοντας άνοιγαν τό βιβλίο, και θέλαν άλλοι να γυρίσουν τό πράμα, να τόν σωπάσουνε με τήν άδιαφορία τους, να τόν ήμερώσουνε. Τό ζήτημα τέλειωνε, μα πρι να περάσουν πολλές μέρες, νάσου και πάλε τά ίδια. Τόσο μαζί ξανάρχιζαν που δέ μπορούσες να πής αν εκείνος έδινε άφορμή ή τά παιδιά. Κ' οι δυό σαν νάτανε ευχαριστημένοι για τούτη τήν άνάγκη, που τους έσπρωχνε.

Μιά σκηνή τις ξεπερνούσε όλες τις άλλες, κ' ίσως αυτή να στέκονταν ή αίτία, που ό Στέφανος δέν τόν έβγαζε απ' τό νοú του, τόν κακόμοιρο έπαρχιώτη.

Ήτανε τή χρονιά, που τελειώνανε τις σπουδές τους, κι ό καθένας ζητούσε να παρουσιαστή στα μάτια των σπιτικών του, σαν πρόσωπο που έτοιμάζε τά πρώτα δήματα τής ζωής σύμφωνα με τις σαφές γνώσεις μιας έπιμελημένης μόρφωσης. Πολλοί για να καμαρώσουν φανταχτερά φέρναν τις μάνες τους, τις θειές τους για τους νομούς τους σχολειό, που να διοüne από κοντά όλη τους τήν άξία. Έπαιρνε κ' έδινε τούτο, σωστή μόδα, κ' οι δάσκαλοι φαίνονταν ευχαριστημένοι γιατί έτσι έρχόντανε σε σχέσεις έπισημότερες, που μπορούσανε καμμιά μέρα να χρησιμέ-

ψουνε. Ένας απ' τους μαθητές, παιδι άριστοκρατικής φαμίλιας, κουθάνησε τό μικρό του τ' άδέρφι, όμορφοσιαγμένο με τις μπούκλες του τις όλόξανθες των μαλλιών του γύρω σ' ένα προσωπάκι, που λευκοφωτούσε από χαρά. Τό κάθισε πλάγι του σ' όλο τό μάθημα, και μόλις ό καθηγητής βγήκε έξω, είδανε να μαζώνεται ένας σφιχτός κύκλος όλόγυρα στον έπαρχιώτη. Ήθελε σώνει και καλά να ύποστηρίξη ένα σωρό αντίρρησης στα όσα ό καθηγητής τους διδάξε. Ό κύκλος όλοένα μεγαλήτερος, και κάπου άρχίνισαν να κοντοβήχουνε τά γέλοια, και τά πειράγματα. Ό έπαρχιώτης έδωσε τή ρεπούμπλικα, κομένος στη φόρα τής όργης του, και όωσ' του ξεφωνητά. Ή σκηνή εξακολουθούσε τό συνηθειμένο της όρόμο, κ' έτσι θα πήγαινε. Άξαφνα κάποιος τόν αντίσκοψε, στα σοβαρά τάχα, κ' ή γλώσσα του μπερδέψε έτσι, που τά παιδιά πάτησαν τά γέλοια, και πέσανε βροχή οι φαπαλιές. Τό πρόσωπό του πάνιασε, και των ματιών του τό κοίταγμα φούρκωσε τρελλά. Μ' ένα πήδημα βρέθηκε πάνω στα θρανία, κι απ' εκεί σα θρηνα σκόρπαγε τό άφρισμένο γούρλιασμα, τινάζοντας ξεφρενιασμένος τά χέρια. Τά μουσείδια του γράφουνταν με λανά πάνω στην άγριάδα τής όψης. Τά παιδιά μαζεμένα γελοούσαν, μα νάσου κι άκούεται ένα παιδικάκισιο κλάμα, γεμάτο από τρομάρας άναφυλλητά. Ήτανε τ' άδερφάκι του τελειόφοιτου, που καταφοβισμένο γύρευε να φύγη, να κρυφτή κάπου. Όλοι στραφήκανε προς τό μέρος του, και τό βγάλανε στο διάδρομο. Στην τάξη λίγοι μείναν, κ' ένας απ' αυτούς φώναξε τόν έπαρχιώτη: «Μωρέ σ' άγάλια άγάλια σκιαχτρο θα καταντήσης». Πάνω απ' τά θρανία τόν άκουσε εκείνος. Τό γούρλιασμα βούλιαξε σ' ένα βογγητό, π' όλη του τήν ψυχή τήνέ σπάραξε. Κατσιασμένος κατέβηκε απ' τό θρανίο. Είχε τά μάτια του μισόκλειστα, και ένα χέρι δειλό σκούπισε τους άφροús απ' τά χείλια, που μάτωναν. Σε μιá κώχη κάθισε, κ' έκλεισε όλότελα τά μάτια. Κανένας δέν τόν σίμωσε. Ήτανε οι μέρες που θα παύανε για να έτοιμάσουνε τις εξέτασες. Σ' αυτές μονάχα τόν άνταμώσανε, κι από τότες ποτές πιά ξανά, γιατί φαίνεται: θάχε φύγει στην έπαρχία του.

Στη θύμησή του ό Στέφανος ζούσε πάντα τή φυσιογνωμία αυτού του κακόμοιρου. Γιατί να μή μπορή να τόν ξεχάση; Δέν ήτανε άσκημος, κ' ίσως ίσια ίσια για τούτο νάδειχνε τόσο μισερά προκλητικός. Θυμούντανε ό Στέφανος και τους άλλους, που μαζώνουνταν για να περιπαίζουνε. Τι παρέες ήλίθιες!... Τά χρόνια του σχολειού τά λογάριάζε σαν τά πιό χαμένα. Κ' ή μόρφωση που εκεί μέσα άποχτήσανε σε τί τάχα τους χρησίμεψε; Μπορούσε να πής πως έτούτη στάθηκε για έμπόδιο, κλείνοντας του άλλους κόσμους γνώσεων. Έβλεπε πως μονάχα όταν έμνεισκε μα-

κρειά απ' τούς δασκάλους, στο χωριό του, τ' αγαπημένο χωριό, σύναζε τή σκέψη του, και τήν οδηγούσε να ξετάξει τις παρασμένες μέρες τής ζωής του, τις τωρινές μέρες, κάποιες λεπτομέρειες, κι' απ' εκεί ν' ακολουθήσουν και να θγούνε τὰ σίγουρα συμπεράσματα, που θα τόν δίνουν στην αλήθεια του έαυτου του. Αύτ'ίνα γύρευε σάν τήν πιο τρανή άρετή του έαυτου του! Αποροσε πως μιὰ τέτοια θαθύτη συλλογισμού μπορούσε να γεννηθί στο δικό του μυαλό. Η πηγή του έρχομοσ της, κι' ο δρόμος κι' οι αίτιες της του ήταν κρυμμένες. Άγνωστο αν κάποια δύναμη βιβλίου, αν κάποιου σοφου όρμήνεια, του είχε περάσει ξάφνου μέσα στην ψυχή αυτόνα τον όργασμό τής συνείδησης. Του ήταν αδύνατο να φανταστή πως μέσα σε κάθε άνθρωπο, και στον πιο απλό, στον πιο έσα έσα, έρχονται κάποιες αφύλαχτες στιγμές που στην κορφή τους στέκει μιὰ σκληρόφραγη σοφία, κι' αυτή είναι που μιλεί, και ποτέ τὰ λόγια της δε λησμονιένται. Ίσως σε κάποιο βιβλίο να τάχε διαβάσει, μα πάλε συγχισμένα άποροσε που κατάφερε τόσο βαθιά να τὰ χωνέψη. Το πιο θαυμάσιο ήταν, που δε θυμούντανε τήν πηγή τους. Αύτός ο κοινός άνθρωπος να ζή μέσα στην ψυχή του τις εκδήλωσες μιὰς τέτοιας θέλησης! Δέν τολμούσε ούτε να εύχαριστηθί, ούτε να τήν ξεσκεπάση πιο τερο, και να τή μελετήση μ' ένα μάτι θετικότερα έρευνητικό. Για τουτο κάποτε, μέσα στον ένθουσιασμό του έννοιωθε ν' αποσταίνη στο πυρετού τήν πάσχιση, και πίστευε πως ο έαυτός του δεν ήτανε πλασμένος για το γύρεμα καμμιανής αλήθειας, και πιοτερο για το γύρεμα τής αλήθειας τής δικής του. Ούτε να τή γυρέψη, ούτε να τήν άντικρύση θε νάταν ικανός.—Ένας άνθρωπος, κοινός σάν κι' αυτόνα, κοινός τόσο πουτε μιὰ φορά δεν ξεχώριζε τή δική του προσωπικότητα διαλεγμένη στα παρασμένα, ήταν άπίστευτο να κατεδάση μέσα στο νοσ του τέτοια φαντάγματα. Ποιά δύναμη του τὰ χάριζε για να του παρουσιάση ακόμα πιο ύπαρχτὴ τὴ μετριότητά του; Ποιά δύναμη μπορούσε να ενδιαφερτὴ γι' αυτόνα; Κ' έτσι μιὰ φορά τρομαγμένα άτένιζε προς το ζήτημα τῶν άψηλῶν, κι' άμέσως κατακυλοσε μέσα στοσ πλήθους το ξενήτεμα. Έκει μιὰ δάση τής ζωής του είχε στήσει μ' άδιάστο κόπο, ξαίροντας πως δεν ήταν ποτέ για να φύγη απ' εκεί. Ποτέσ όρμη άλλη απ' αυτ'ίνα που τώρα του γέμιζε τὰ χέρια για να στερωθί μέσα στοσ τόσοσ άλλους, δμοια μ' αυτούσ. Τίποτε πιοτερο. Η προσπάθεια και τής κάθε αισθηματικότητάσ του το κίνητρο δμοιο με τῶν άλλων, προς τοσ ίδιουσ καταδιασμένους σκοπούσ. Κ' η χαρά του, και τής περηφάνειας του ο κασμός επως στοσ άλλους, στοσ άμέτρητους άλλους!

Και το θυμούντανε το χωριό του τ' άξέχαστα αγαπημένο χωριό

με τὴ μεσημεριάτικη έρημιά, με τ' απόμουχρο γαλήνεμα, και με τὰ τραγούδια τῶν καϊκιῶν, που σε κάποιο ταξίδι κοντινά λογαριασμένο πηγαίνοντας, ώνειρεύουνταν δλη τήν άφταστη μακρότη του πέλαγου. "Α! αν μπορούσε κι αυτός, επως τὰ θαλασσινά τραγούδια, να φανταστή μέσ' το καθημερνό του μικρόκοσμο δλη τήν πλατωσύνη τής αιώνιας ζωής! Αν μπορούσε να τούρτη ένα μονάχα πνόσιμα τέτοιου ιδεοτάξιδου! . . . Πως θα γυρνούσε τότεσ, πως θα πήγαινε στην άξία τής μακρυνής μα βέβαιης πίσσης. Κ' επρεπε αυτὴ νάρτη πάνω απ' τὴ ζωή του, και να τὴν αγιάση, να τής δείξη πως τραβοσε ο ακούραστος δρόμος. Μα ελα ετουτα ποτέσ δε θα σιμῶναν, κ' η μοναδικὴ παρηγοριά, που του εμνεισκε ήταν η εποχή, η κάποια άξετίμητα μικρὴ εποχή του χωριου, με τις φεγγαρονυχτιές, που για πάντα του χάρισαν τήν ιδέα τής δλόξυπνης ζωής. Νυχτιές αλάλητες απ' τὴ στοργή του άπειρου, που πλατειά στη θάλασσα τις έθεσε! Καθισμένος στο ριχτίμι πολεμούσε κάτι ν' άκούση, που θάταν γι' αυτόνα σὰ μιὰ δύναμη. Τίποτα δεν έρχουνταν, δε σάλευε τίποτα παρά η μακρυτα τῶν κάποιων σύγγραφων, που πήγαιναν για νάθρουν το τελευταίο τους ξαπόσταμα. Κ' έννοιωθε τότεσ πως έτσι μονάχος, άποτραθηγμένος κι απ' τον έαυτό του, το λάτρευε το φεγγάρι.—Κατόπι, όταν οι δουλειές τον πήραν στην καθημερνὴ έγνοια τής πολιτείας δε θυμούνταν να τὸχε ξαναδεί.

Ξαπλωμένος τώρα στο μιντέρι του δεν κοίταζε να ετοιμάση τον άπομεσημεριανό ύπνο, επως είχε συνήθειο τις Κυριακές, παρά γύρευε με το νοσ του να τὰ συλλογιστὴ πάλε τὰ παρασμένα, σ' όλες και στις πιο ίσκιωμένες γωνιές, για νάθρη κάτι άξιο. Αυτό το είχε ανάγκη σήμερα, που ήταν η πιο σημαντικὴ μέρα τής ζωής του. Τὴνέ περίμενε τὴ Μυρτούλα τὴν αγαπημένη, με διάπλατη δλη τὴ φλογωσύνη τής έλπίδας του. Τὴνέ περίμενε, όχι επως στα τόσα χρόνια που τὰ πέρασε με το δείλιασμα του πόθου, μα με το χτυποκάρδι τής βέβαιης απόλαψης. Του τόγραψε πως θάρτη, του τῶπι κιόλας διαστικά, με τὴ φωνή της, που έτρεμε. Πως τάφερνε η τύχη! Πρώτη φορά, αν κι' όχι μικρός στα χρόνια, που θα βρίσκουνταν μονάχος με γυναίκα, κι' αυτὴ νάναι η πιο ποθητὴ μέσ' τις διαλεχτές τής αγάπης του. Τρόμαζε πιστεύοντάσ το! Σε λίγη ὠρα θε να τὴν είχε μέσα στην άγκαλιά του τὴ Μυρτούλα, δικὴ του ίσια με το φρύμαγμα τής ήδονής, δλόδική του. Του έρχούντανε στο στόμα λόγια αγάπης, που δεν τάξαιρε, που δε θα τάπιανε ποτέσ άλλη φορά, τόση ήταν η χαρά του η άλαφιασμένη. Σὰ να του τὰ ψιθύριζε μιὰ άλλη νίκη γοητείας. Καταλά-

λαινε πώς τώρα και τὸν ἑαυτὸ του τὸν ἀγαποῦσε μὲ μυστικὴ ἔρμη. Στὸν καθρέπτη δὲν τολμοῦσε νὰ πάγη. Δὲν ἦταν ἀνάγκη—ἐννοιοῦσε ποῦ ἀγαπιότανε, καὶ τὸν ἔφτανε. Τοῦ ἐρχότανε κρῶς τώρα νὰ σταθῆ καὶ νὰ προσέξῃ τὴ μορφὴ του πάνω στὸ σκληρὸ φῶς τοῦ καθρέπτη. Μὰ ὑποσυνειδήτητα τὸθελε, καὶ θὰ τῶκαμε ἂν εἶχε λίγο πιότερο θάρρος. Δὲν τὸ ξανασυλλογίστηκε γιατί προαισθάνονταν πὼς θὰρχιζε ἀμέσως νὰ φοβᾶται μέσα στὴν κάμαρα. Κοίταξε τὰ χέρια του, τὰ ξανακοίταξε, καὶ μὴ ξαίροντας τὸ πρόσωπό του, ἔχοντάς το λησιμονήσει ὀλότελα σ' αὐτήνα τὴν ὥρα, ἔπιασε καὶ τᾶτριψε μὲ πείσμα πάνω στὰ μάγουλα. Τὸ ξανάκανε. «Ἔτσι, σκέφτηκε, θὰ δώκω κι' ὄψη στὴ μούρη μου.» Ἦξαιρε πὼς ἦταν χλωμός, μὰ τώρα νόμιζε πὼς κατακίτρινος θὲ νᾶταν. Δὲν ἤθελε νᾶχῃ ἀρρωστημένη φυσιογνωμία. Ἐλεγε πὼς τοῦτο τοῦ ἔπαιρνε τὴν ἔκφραση τῆς ἀνδρικότητάς του, καὶ θυμούντανε, λίγο δειλά, ξεφτισμένα, τὰ λόγια κάποιου φίλου του, ποῦ πάντα, ὕστερα ἀπὸ κάθε ἐρωτικὴ κατάκτηση, φώναζε θριαμβευτικά: «Παλληκαρίσιο φίλημα, ἀντρειωμένο ἀγκάλιασμα, θέλουν οἱ γυναικοῦλες» καὶ προσπαθοῦσε ὁ φίλος τὴν ἐμπειρικὴ αὐτήνα συμβουλὴ του νὰ τὴ δάλλῃ σ' ἕνα κάποιο μουσικὸ σκοπό, καὶ νὰ τὴ λέγῃ τραγουδιστὰν ποῦ εἶχε καταφέρει, καὶ τώρα ὁ Στέφανος θυμούντανε μαζί μὲ τὸ φίλο καὶ τὸ σκοπό, καὶ τὰ τραγούδησε χαμογελώντας τὰ ἴδια λόγια. Σὰ νὰ τοῦδωκε αὐτὸ λίγο ξαλάφρωμα, καὶ τὰ ξανάτριψε τὰ χέρια του, ποῦ ἀπότομα τώρα πάνω στὸ πρόσωπο.

Σιγὰ σιγὰ ἔφτανε νὰ διῆ τὸν ἐρχομὸ τῆς Μυρτούλας ὅχι πιά σὰν ἀπίστευτο, μὰ σὰν περίεργο· τὴ φυσικότη τοῦ ἐρχομοῦ ὁ νοῦς του δὲ μποροῦσε νὰ τὴ χωρέσῃ, κι αὐτὸ τὸν ἀγκύλωνε ἀκόμα πικρότερα, κι ἄπλωνε μέσα του τὸ ἑομολόγημα τῆς ἀμφιβολίας. Ἡ ὥρα τοῦ φαινότανε δίχως κανένα γνώρισμα, παρὰ πλαταιά, βαργωμισμένη καὶ μουγγὰ ἄδεια. Γιὰ κάμποσο τὴ μάζωξε ὅλη του τὴ στεναχώρια, καὶ τὴν ἔφερε γιὰ νὰ τὴν πνίξῃ μέσα στὸ νεύριασμα ποῦ τοῦ γεννοῦσε ἐτούτη ἡ ἔχτρητα τῆς ὥρας.

Θᾶθελε νὰ μὴ συλλογιέται, νὰ ἴσυχάσει κ' ἔτσι ἀναπαμμένος νὰ τὴν προσμείνῃ τὴν ἀγάπη του. Τότες πρόσεξε, πὼς ἀντὶ πόθο ἢ καρδιά του γέμιζε ἀπὸ ἔκφρασε τσακισμένες, δίχως ἀλάκαιρο νόημα, καὶ τέντωσε τὸ στήθος του θέλοντας νὰ γλυτώσῃ. Ἐπρεπε νὰ φέρῃ μπρὶς του, ἦταν ἀνάγκη νὰ τὴ φέρῃ τὴν ἐπιβολὴ τῆς γυναίκας, καὶ ν' ἀνάψῃ ἔτσι τὰ ψυχόρμητά του. Καταλόβαινε πὼς ἂν τὸ πιτύχαινε τοῦτο, θὰ γλύτωνε μιὰ γιὰ πάντα, καὶ θάμπαινε ἀμέσως κατόπι στὴ γνωριμιὰ τῆς σωστής αἰσθηματικότητος, ποῦ τοῦ ἔλειπε. Κ' ἔπρεπε νὰ γίνῃ τοῦτο.

Στὰ μάγουλα τὶς ξανάτριψε τὶς παλάμες, μὰ αὐτήνα τὴ φορὰ δίχως πείσμα, σὰν ἀπὸ συνήθειο. Ἡ στεναχώρια του δὲν τὸν ἄφηνε οὔτε νὰ κουρασθῆ, παρ' ἀδιάκοπα τοῦ τόνωνε μιὰ ἐξεζήτηση ἐνέργειας· ἦτανε ὀλότελα ἀδύνατο νὰ τὴ μετρήσῃ οὔτε νὰ τὴν πάγῃ ὅπως ἤθελε. Τοῦ ἦταν τόσο δική, ποῦ τὴν ἔχανε μέσα στὴ σύγχυση τῶν αἰσθημάτων του, μέσα στὸ τρικυμισμένο παράδερμα τῆς θέλησης. Ὁξω ὁ ἥλιος τὴ γειτονιά τὴν εἶχε γεμίσει ἀπὸ ἡσυχία. Τὰ πουλιὰ μονάχα ἀκουγότανε, ποῦ φτερούγιζαν μπρὶς στὰ παράθυρα. Μερικὰ ἐρχόντανε καὶ γραμμὴ καρτερούσανε πάνω στ' ἀνοιγμένα κανάτια. Δειλοτσιρίζανε τὸ παράτημα τοῦ ταξειδιοῦ τους, οἱ ἀνήσυχες σκιές τους παντοκινούσανε πάνω στὸ κατεβασμένο στόρι τοῦ ἐνοῦ παράθυρου. Ὁ Στέφανος τὰ παρακολοῦθοσε βρίσκοντας σὲ τοῦτο μιὰ ἡρεμὴ ἀπασκόληση—ἂν μποροῦσε νὰ γελάσῃ τὸ νοῦ του ἔτσι ὡς τὴν ὥρα ποῦ θ' ἀρχοῦνταν ἐκείνη! Σκέφτηκε πὼς ἢ ποῦ ἀληθινὴ εὐτυχία θὰ τοῦ δίνονταν ἂν ἦταν λεύτερος τώρα νὰ κατεβῆ κάτω στὸ δρόμο, νὰ τραβήξῃ ἀργοδάδιστα γιὰ τὸν κήπο, κ' ἐκεῖ ἀμέριμνα νὰ ξαπλωθῆ ἴσια μὲ τὸ θράδι, μεθυσμένος ἀπ' τὸ τρογύρισμα τῆς ἀτέλειωτης ζέστας καὶ τῆς ἐρημίας. Μερικὰ παιδάκια θὰ παίζανε, καὶ μὲ τὴ χαρῶπή τους διάση θὰ τοῦ κρατοῦσαν γλυκύτατο συντρόφεμα. Πάντα ἐκεῖ παίζανε κάποια παιδιὰ, νομίζεις τὰ ἴδια πάντα. Τοῦ φαίνονταν πὼς τὰ γνώριζε. Ἐφερνε στὸ νοῦ του τὸν κήπο μὲ τὸ μεγάλο συντριβάνι κάτω ἀπ' τὶς ἀγριοκαστανιές, μὲ τὶς ἀχρείαστες καρέκλες τὶς γερασμένες καὶ τὶς ξέθαφες, ποῦ στιβαγμένες, ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη ἀταχτα, φτιάνανε ἀλάκαιρο θουνοῦ. Καὶ στὴν ἄλλη τὴ μεριὰ τὴ σάλλα τοῦ κινηματογράφου, ποῦ ὅλο τὴν ἐτοιμάζαν καὶ ποῦ τελειωμὸ δὲν εἶχε. Τὸν ἐργολάβο μὲ τ' ἀσβεστωμένα ροῦχα, ποῦ ἀκατάπαυστα παραπονιούντανε. Αὐτὰ ὅλα τᾶφερνε μπρὶς του ὁ Στέφανος κ' ἤθελε νᾶναι τώρα ἐκεῖ, ξαπλωμένος πάνω σ' ἕνα καναπέ, καὶ νὰ τούρχεται στὸ πρόσωπο κάποιο δροσοχάδεμα φευγάτο ἀπ' τὴ φορὰ τοῦ συντριβανιοῦ. Κι ὁ ἄνεμος μέσα στὶς φυλλωσιές, τ' ἀναπαμμένο θρόβημα, κ' οἱ φωνές τῶν δουλευτᾶδων μαζί μὲ τὰ κοντοχτυπήματα τῆς προσπάθειάς τους. Τὶ συντρόφεμα!

Κοίταξε πάλε τὰ σπυργίτια ποῦ κρατοῦσαν πάντα ἴδια τὴ γραμμὴ τους στὸ κανάτι. Στὴ σάλλα ἀκούστηκαν θήματα, γυναίκα θήματα, ἀνάλαφρα στὴ χάρη τους. Θὲ νᾶταν ἐκείνη. Ἡ καρδιά του ἀναστατώθηκε. Τὰ θήματα ὅλο κι' ἀνεβαίνανε. Θὲ νᾶταν ἐκείνη, ἐκείνη ἔπρεπε νᾶναι. Μὰ τὰ θήματα ξακολούθησαν ἀνεβαίνοντας γιὰ τὸ ἄλλο πάτωμα. Δὲν ἐρχοῦνταν γιὰ τὴν κάμαρά του. Τῆς καρδίας ἡ ταραχὴ τοῦ εἶχε κόψῃ τὰ γόνατα, μαζώχτηκε κουρασμένος στὸ ξάπλωμά του. Δὲν ἦταν

για κείνονα. . . Στά σπλάχνα πλημμύρισε βαρύ τὸ μούδιασμα. Πρώτη φορά καταλάβαινε πὼς ἀκούγονταν γύρω του μιὰ τέτοια δεδαίωση ἐγκυτάλειψης, καὶ θλιμένος ἀπορούσε πὼς μπόρεσε νὰ ζήσει ἴσια μὲ σήμερα ἔτσι μονάχος, ἔτσι φριχτὰ μονάχος! Μὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ ξαναρχίσει. . . Τὴν τωρινή του τὴν ἀποκάρδιωση δὲ θὰ ἦταν ἱκανὸς ἀκόμα μιὰ νὰ τὴν ἀντικρύσει. Τὸν ἔδαρνε τόσος καύμος!

Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ἀδάσταχτο ἀπ' τὸ νάσαι μὲς σὲ μιὰ κάμαρα μονάχος, ὀλόδιδα ὅπως στά περασμένα σου, καὶ νὰ τὸ νοιώσης ξάφνου — Τὰ βήματα πὸ μοιάζαν ὅτι γιὰ κείνονα ἐρχόντανε, καὶ πὸ τραβήξανε πιὸ ἀπάνω μὲ τὴ θερμὴ τους ἀλαφράδα, τοῦ ξεσκέπασαν μὲ μιᾶς πικρότατη τὴν κακομοιριά τῆς ζήτησης του.

Φανταχτερὴ ἔβλεπε μέσα του μιὰ ἀδυναμία τρόπων, μιὰ φτώχεια γιὰ τὸ νοιώσιμο τῆς ζωῆς. Δὲν ἦταν ἱκανὸς καὶ τὸ πιὸ παραμικρὸ νὰ δώκη τοῦ ἑαυτοῦ του, οὔτε νὰ τοῦ μιλήσει, οὔτε κἂν νὰ τοῦ πιάσει συντροφιά. Ἐτσι τρώμαζε πὸ μέλλουνταν νὰ τοῦ ἔρτει μιὰ γυναίκα, ἡ ἀγαπημένη του. Τί θάταν ἀξίος νὰ τῆς δώσει, πὼς θὰ κατάφερνε νὰ τὴ φυλάξει κοντὰ του; Φοβότανε τώρα. Σηκώθηκε κοκκινόθερμος, καὶ περπάτηξε μέσα στὴν κάμαρα. Αἰστανότανε τὸ στηθὸς του νὰ καίη. Δὲν ἤξαιρε οὔτε μὲ τὴν τύχη του νὰ θυμώσει, παρὰ σκέφτονταν πὼς ἦτανε ντροπή του νὰ γυρεύη ἔρωτες, πὸ ποτὲς δὲν ἦταν δυνατὸ νάχουν καλὰ ἀποτελέσματα. Θᾶχανε τὸν καιρὸ του, ἀμελὸς θὰ δείχνονταν στὴ δουλειά, τὴν κάποια καθημερινή του εὐθυμία θὰ τὴν ἔχανε καὶ κείνηνα. Θᾶχανε καὶ τοὺς κάποιους φίλους του καὶ τὸ ψωμί του στά τελευταία μπορούσε νὰ τὸ στερηθῆ. Γιὰ μιὰ στιγμή τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ νου νὰ πάρη τὸ καπέλλο του, καὶ νὰ σηκωθῆ νὰ φύγῃ ἔτσι ξένοιαζε. Ἡμέρωνε, μ' αὐτόνα τὸν τρόπο φρονιμολογίζοντας, γιὰ νὰ μεστώσῃ τὴ σκέψη σὲ δικὰ του στοιχεῖα. Ἐμοιάζε σὰ νᾶρχονταν σιμώτερα στὴν κατάσταση, μὲ κάποια ὄπλα. Τὰ πράματα τᾶδλεπε πιὸ σίγουρα. Ἐπαιρνε θάρρος. Βγήκε ὀξυμὸ στὸ διάδρομο καὶ πῆγε σιγαλοπάτητα στὸ σκαλοκέφαλο νὰ δῆ ἂν ἀνέβαινε κανένας. Μόλις πάνω ἀπ' τὰ κάγκελα ἔβγαλε τὸ κεφάλι του, κι' ἀμέσως ὀλόφωτα γέλοια τοῦ γέμισαν ἀπὸ τρεμούλα τὴν ψυχὴ. Ἦταν ἐκείνη. Ἐρχότανε μὲ τὴν ἀγκαλιά τῆς γεμάτη ἀπὸ πασχαλιές.

Ὅταν μπῆκαν μέσα εὐώδιασε ὅλη ἡ κάμαρα. Πῆρε ἕνα δάξο, καὶ μοναχὴ τίς μοίρασε — μέσα στὸ δάξο ἄλλες, κι' ἄλλες πάνω στὸ γραφεῖο — Τίς ξάνοιξε, κ' ἔχωσε κατόπι μέσα ὅλο τῆς τὸ πρόσωπο ἀναπνέοντας σὰ διψασμένη ἀπὸ ἄσημο ποθογύριμα. Ὁ Στέφανος κοίταξε τὰ χέρια τῆς πάνω στὸ μάρμαρο τοῦ τραπέζιου ἀκουμπισμένα, τὰ δάχτυλα τὰ φίνα, καὶ τὰ νύχια πὸ μοιάζαν σὰ φλόγες ἐρωτικές. Μὲ μιὰ ξέφρενη ἡ-

δονὴ τῆς τὰ πῆρε καὶ τὴ φίλησε μέσα τὴ φύχτα τὴ μιὰ, τὴν ἄλλη κατόπι, καὶ ξανάρχισε. Ἡ εὐγνωμοσύνη πλημμυροῦσε τὴ λαχτάρα του, γι' αὐτήνα τὴ γυναίκα, τὴν πρώτη πὸ ἐρχόταν νὰ τοῦ δώκῃ τὸ κορμί τῆς. Στὸ σφυγμὸ τοῦ λαιμοῦ του πάλλουνταν ἡ ἀγωνία ἀπ' τὴν πίστη τῆς ζωῆς· τώρα τὴν πρωτογνώριζε, μὰ πάλε δίχως τὸ μέτρημα τῆς δεβαιότητος. Ἡ λαχτάρα του ἦταν, πὸ τὸν εἶχε δεμένο, καὶ τονὲ πῆγαινε. Ὅλη του ἡ σάρκα σ' αὐτήνα, καὶ τὰ μάτια του τὰ γαλάζια, μ' ἐρωτογνωμο τὸ φῶς τους. Ἐτσι τὰ μάτια του τὴν ξελαγιάσανε τὴ γυναίκα. . .

Στὸ κρεβάτι ἀγκαλιάστηκαν μὲ τὸ θέρισμα τῆς ὑπαρξῆς τους — κ' ἦταν ἐκεῖνος πὸ ἀφήνονταν στὸ παράδομα τῆς. . . Τῶν ἔστιχτων ἡ ἀξία τοὺς ἔφερνε καὶ τοὺς δυὸ πρὸς τὸ θρίαμβο τῆς ἀπόλαψης!

Ὅταν σηκώθηκαν ἡ κάμαρα ἦταν μισοσκότεινη. Βράδιωζε ἀργότατα ὁ θερμὸς καιρὸς. Τὸ προσέβανε μόλις τότε, καὶ τῆς Μυρτούλας τὰ χεῖλια μιὰ εὐτυχισμένη ἐκπληξῆ τὰ ροδάνοιξε· κατόπι ξέσπασε σὲ γέλοια. Βιάζονταν νὰ φύγῃ, γιὰτὶ κόντευε ἡ ὥρα πὸ ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ σπίτι τῆς. Ἦταν κουρασμένη γιὰ ὅλους τοὺς παλμούς τῆς, γιὰ ὅλη τὴν πρωτινή τῆς τὴν ὁρμή, κ' ἔπεστο τὴ μεθοδοσε ἀπὸ χαρὰ, ἀκόμα ἀπὸ πόθο. Ἐτρεξε κοντὰ του, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τοῦδωκε θαθεῖα τὸ φίλημά τῆς. Πρώτη φορά πὸ ἐννοιωθε μιὰ τέτοια ἀφτασθη προθυμία γιὰ τὴ φύση τῆς. Τὸν ἀγαποῦσε τρελλὰ αὐτόνα τὸν ἀνθρωπο μὲ τὴν εἰλικρινειὰ του, πὸ σκλάβωνε. . . Ποτὲς ὅσο σήμερα δὲν ἦταν εὐτυχισμένη. Λίγα τὰ λόγια του, μὰ τόσο γλυκά, τόσο τρυφερόξυπνα, τόσο ἀγαπημένα, κ' οἱ ἐρωτικὰρες ματιές του!

Δὲν κρατιήθηκε, καὶ πρὶ νὰ φύγῃ μὲ τὴ χαδεμένη τῆς φωνὴ τοῦ εἶπε πὼς πγίγουνταν ἀπὸ εὐτυχία, πὼς ἤθελε νὰ τὸν ἔχῃ πάντα κοντὰ τῆς, πάντα νὰ τονὲ λατρεύῃ, καὶ πιστὰ τὸν ξαναφίλησε.

Ἴσια μ' ὄξω στὸ σκαλοκέφαλο τὴ συνώδεψε· γελοῦσαν κ' οἱ δύο τους ὁ ἕνας στὸν ἄλλονα παράγγελε παρηγοριά, κουράγιο ἴσια μὲ τὴ μέρα πὸ θ' ἀνταμώνονταν πάλε, μεθαῦριο.

Μονάχος μέσα στὴν κάμαρα δὲ μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ τὸ σκοτάδι· στὸ δρόμο εἶχε ἀκόμα κάποιο φῶς, μὰ ἐδῶ οἱ μπερντέδες τὸ θάδανε ὀλότελα. Ἄναψε τὴ λάμπα. Ἄθελα συλλογίστηκε πὼς τοῦ ἔμεναν ἀκόμα ὥρες πολλές, ἴσια μὲ τοῦ ὕπνου τὴν ὥρα, καὶ δὲν ἤξαιρε τί νὰ κάμῃ. Μποροῦσε νὰβγῇ ὄξω, νὰ φέρῃ ἕνα δυὸ γυράκια, νὰ τραβήξῃ ἴσια μὲ τὴν ἀγορά. Τὸ σκέδιο αὐτὸ τοῦ φάνηκε χωρὶς γοῦστο. Δὲν ἔδλεπε τὸ λόγο νὰ κατεδαίνῃ τόσες σκάλες, γιὰ νὰ τίς ξαναεβῆ ὕστερα.

Οὔτε γιὰ ν' ἀνοίξῃ βιβλίον εἶχε ὄρεξη. Μέσ' ἀπ' τὸ συρτάρι του πῆρε τὸ τετράδιο, ὅπου ἔγραφε τοὺς λογαριασμούς του, κι' ἄρχισε νὰ κα-

ταγίνεται στο μέτρημα των εξόδων. Κατόπι έτοιμασε τή θέση για τόν άλλο μήνα. Είχε και κάμποσα γράμματα νά γράψη σέ κάποιους φίλους, μά τώρα δέν εύρισκε τί μπορούσε νά τούς πη.

Ένα σταναχώρημα τού θάραινε τήν καρδιά. Πήρε τό βάζο κι ανάσανε πάνω άπ' τις πασχαλιές. Η άτμόσφαιρα μέσα στην κάμαρα ήταν πνιγμένη άπό εύωδιά, και πήγε κι άνοιξε τό παράθυρο. Ο ήλιος είχε βασιλέψει πριν άπό λίγη ώρα μέσα σέ ούρανό τρισευτυχισμένης καλοκαιριάς, κάποια γαληνοσύννεφα χρυσορόδιζαν άκόμα. Ο άέρας ήταν γεμάτος άπό διάφανη ανάπαψη, κανέναν θόρυβος δέ ζητούσε νά τονωθή, παρά όλα καλοδιάθετα πέφταν στό άπλωμα της σιγαλιάς.

Συλλογιούντανε ο Στέφανος τήν άγάπη της Μυρτούλας, εύρισκε πώς και τούτο έπρεπε νά γίνη άλλά μαζί κανένα καινούργιο χρώμα δέ συνταιριάζουνταν στη ζωή του. Προσπάθησε πάλε νά γυρέψη στα παρασμένα του κάτι τό διαλεγμένο, κι όπως πάντα τίποτα δέν αντίκρυσε. Κ' η άγάπη της Μυρτούλας θά περνούσε και θά χάνουνταν μέσα στα τόσα επεισόδια, κι όταν ύστερα άπό καιρό θά γύρευε στα παρασμένα του τό διαλεγμένο, όπως τώρα, πάλε τίποτα δέ θά φώτιζε. Η ίδια δψη στη ζωή, αιώνια ή ίδια δψη! . . . Μέσα στη ψυχή του γεννιούντανε πικρότατη συμπόνοια για τούτο τό κορητσι. Πόσο άδεια κι άπλη έπρεπε νά ναι η ψυχούλα της για νά ξετρελαθή με τή συντροφιά του! Ο ίδιος ποτέσ αύτήνα τή συντροφιά δέν τήν είχε λογαριάσει ούτε καν για ύποφερτή. Καυμένη Μυρτούλα. . . Καί τά μάτια του βουρκώσανε άπό δάκρυα, κ' ήτανε σαν όρφανός μέσ' στό παράπονο πού τονέ γέμισε για τήν άπλότη αύτου τού κορητσιού, για όλων των γυναικών τήν άσημότητα. Καυμένη Μυρτούλα. γεμάτη πόθο κ' ένθουσίασμα. . .

Μέσα στα χείλια του, μέσα στη σάρκα του ρίζωνε πικρός ο πόνος τού λιγνότατου κορμιού. Σε κάθε του θέλημα θά καταλάβαινε τήν άδάσταχτη θλίψη με τό βαρεμό, και κατόπι θά σκέφτονταν έτσι, όμοια πάλε.

Η νύχτα γέμιζε τόν άέρα. Στ' άντικρυνό σπίτι δέν είχανε άκίμα άνάψει τά φώτα. Ο Στέφανος έσκυψε στό παράθυρο. Τίποτα δέν ξεχώριζε κάτω στό δρόμο, και γύρισε μέσα στό δωμάτιο. Ήταν τώρα ξελαφρωμένο άπ' τήν εύωδιά των λουλουδιών. Με τή σκέψη του πειθαρχημένη στόν κόπο ήρτε κ' έκάθησε σιμά στη λάμπα. Έσιαζε τό φως της, εκλεισε τά μάτια, τó ξαναδοκίμασε. Τήν πήγε πάνω στό γραφείο, δίπλα στις πασχαλιές.

Στό νού του έφερε όλη τή μέρα τή σημερινή, συλλογίστηκε, άλλους τρόπους άκολούθησε, και κατάλαβε πώς έπρεπε νά ναι χαρούμενος.

Τού φάνηκε πώς άκουγε μέσα στην κάμαρα τά λόγια της Μυρτούλας, και τó γέλιο της θαρρείς και τόννοιωθε πάνω στη σάρκα του.

Ήτανε βέβαιος πώς δέ θ' άργούσε νά λησμονήση και τή ζωή πού στό χωριό του πέρασε. . . Κ' έπρεπε νά ναι χαρούμενος.

Παρίσι, Μάρτης τού 1921

ΘΡ. Α. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

Α. ΠΡΑΣΙΝΟΥ

Η ΚΟΛΑΣΗ

ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΙΕΡΗ

* Ασμα είκοστό έβδομο

Τοια πια ή φλόγα κι' άτρεμη είτανε για νά σωπάσει, και με τή γνώμη τού γλυκού ποιητή άπό μäs τραδιόνταν, όντας κάποια άλλη πώρχουνταν κατόπι άνάγκασέ μας πρös τήν κορφή της τις ματιές νά στρέψουμε, άγροικώντας κάποιονε άχό άξεδιάλυτο πού μέσαθε άπολνιούνταν. Καθώς ο Σικελιάνος ταβρός (1) πού για φορά πρώτη μουκάνισε—κ' είτανε δικιο—με τó δόγγο εκείνου με τή δική του πού τόν είχε σκαλισμένο λίμα· μουκάνιζε με τή φωνή τού μάρτυρα, σέ τρόπο πού λοχισμένο, άν και χαλκός, τόν έλεεσ άπό δδύνη· τέτια, ως δέν είταν πέρασμα καν τρύπα μέσ' στη φλόγα, σέ τούτης τή λαλιά χωνεύαν πρώτα τ' άθλια λόγια. Μά ως ξεσπασμα άπό τήν κορφή πετόχαν, δίνοντάς της όποιο καλμό τούς έδωσε στό διάδα τους ή γλώσσα, γροικήσαμε νά λένε—'Ω έσύ, πού τή φωνή μου ύψώνω πρös σένα και πού λίγο πριν, λομπάρδικα λαλοθες λέγοντας : «Τώρα πήγαινε πιότερο δέ ζητώ σου», κι' άν έφταξα ίσως λίγο άργά μή βαρεθείς νά μείνεις μαζί μου νά μιλήσεις· καιώ και βλέπεις δέ βαρυέμαι. Τώρα στερνά στόν κόσμο άν είσαι τόν τυφλό πεσμένος

1. Ο ταβρός ο χαλκός πού έφτιασε ο Άθηναίος τεχνίτης Περίλαος για τόν φάλαρη, τέρανο τού Άκράγαντα. Μέσα του κλείονταν τά θύματα και κατόπι τόν κοκκίνιζαν στη φωτιά. Έτσι-οι φωνές των ανθρώπων πού κείονταν στα σπλάγνα του βγαίνονταν άπ' τó άνοιχτό του στόμα έμοιαζαν με μουκάνισμα. Ο Φάλαρης δοκίμασε τόν ταβρό είχνοντάς πρώτο μέσα τόν Περίλαο.

ἀπ' τῆ γλυκεῖα λατῖνα γῆς, ὅθε ὄλο μου τὸ κρῖμα, (1)
 πόλεμο, πές μου, οἱ Ρομανιόλοι ἀν ἔχουνε εἶτε εἰρήνη.
 Γιατὶ εἶμαι ἀπ' τὰ ὄρη ἐγὼ ἐκεῖ πέρα, ἀνάμεσα στὸ Οὐρπίνο
 καὶ στὴ δουνουσειρά, ὅθε ὁ Τίδερης πρωτοαναβλύζει.—
 Προσεχτικὰ σκυμένος εἶμιον πρὸς τὰ βάθη ἀκόμα,
 σὰν ἄγγιξε μου τὸ πλευρὸ ὁ Ὁδηγός μου λέγοντας μου :
 —Λάλησε, ἐσύ, κ' εἶνε Λατίνος τοῦτος (2)—Κ' ἐγὼ, πού εἶχα
 τ' ἀπάντημα ἔτοιμο, ἀρχίσα νὰ λέω χωρὶς ν' ἀργήσω.
 —Ψυχὴ κρυμμένη μέσα ἐκεῖ (3)δὲν εἶνε οὔτε ποτὲ εἶταν
 μέσ' τῶν τυράννων τῆς τὰ στήθια ἀπόλεμη ἢ Ρομάνια. (4)
 Μὰ φανερὴ δὲν ἄφησα μάχη καμιά ἐκεῖ τώρα.
 Μένει ἢ Ραβέννα ὅποια ἀπὸ χρόνια περισσὰ στεκόταν.
 Ὁ Πολεντάνος ἐκεῖ πέρα ἀητός κλωσοφωλιάζει, (5)
 πού τὴν Τσερβία μὲ τίς φτεροῦγες του ἔχει σκαπασμένη.
 Κ' ἢ χιώρα τὸ πολύκαιρο πού δάσταζε μαρτύριο (6)
 κ' εἶχε ἀσκηώσει αἱματοστάλαχτο σωρὸ ἀπὸ Γάλλους
 κάτω ἀπ' τὰ πράσινα εἶνε νόχια. (7) Τοῦ Βερούκκιου, οἱ Σκύλλοι, (8)
 γέρος καὶ νιός, πού ἀλύπητα φερθήκαν τοῦ Μοντάνια,
 μπήγουν τὰ δόντια τους τρυπάνια ἐκεῖ πού συνηθάνε.
 Τίς χώρες τοῦ Λαμόνε κυβερνᾷ καὶ τοῦ Σαντέρνου
 τὸ λεονταρόπουλο τῆς ἀσπρης τῆς φωλιάς, (9) πού ἀλλάζει
 κόμμα ἀπὸ θέρο σὲ χειμῶνα, κι' ὅποια (10) βρέχει ὁ Σάβιος,
 ὡς ἔχει δῶθε τῆς δουνὸ κ' ἐκεῖθε τῆς τὸν κάμπο,
 σὲ τυραννία ζεῖ ἀνάμεσα καὶ λευτεριά παρόμοια.

1. Ὁ κολασμένος πού μιλεῖ εἶνε ὁ Γουίδος da Montefeltro, ἀρχηγὸς τῶν Γιβελίνων τῆς Ρομάνιας κ' ἔνα ἀπ' τὰ πιὸ ἐπιτήδεια καὶ τὰ πιὸ διπλωματικά μυαλά τῆς Ἰταλίας στὴν ἐποχὴ του. 2. «Αὐτός δὲν εἶνε ἀρχαῖος Ἕλληνας ὅπως οἰδοῦ ἄλλοι, εἶνε Ἰταλὸς τῆς ἐποχῆς σου καὶ εἶσαι πιὸ ἀρμόδιος ἀπὸ μένα γιὰ τὰ τοῦ μιλῆσεις». 3. Μέσα στὴ φλόγα. 4. Οἱ τυράννοι τῆς ἐπιβουλεύονται πάντα τοὺς ἐχτροὺς τους καὶ σχεδιάζουνε πολέμους. 5. Οἱ Polenta πού ἐξουσιάζαν τὴ Ραβέννα καὶ τὴν Cervia εἶχαν στὸ οἰκόσημό τους ἀετὶ ὁ Guido Novello da Polenta προστάτεψε καὶ τίμησε τὸν Δάντη. 6. Τὸ Forlì. Τὸ πολύκαιρο μαρτύριο εἶνε ἡ πολιορκία τῆς πόλης τούτης στὰ 1282 ἀπ' τὸν Giovanni d' Arpia. Οἱ πολιορκητὲς εἶταν Γάλλοι κ' Ἰταλοὶ, σταλμένοι ἐναντῖα στοὺς Γιβελίνους ἀπ' τὸν Πάπα Μαρτίνο Δ'. Ὁ Guido νίκησε τοὺς πολιορκητὲς ἀπὸ τοὺς ὁποίους λίγοι ἐπόρκειναν. 7. Τὸ Forlì ἐξουσιάζονταν ἀπ' τοὺς Ordelaffi πού εἶχαν οἰκόσημο πρόσινο λιοντάρι. 8. Οἱ δυὸ Malatesta πατέρας καὶ πρωτότοκος γιὸς τυράννοι τοῦ Arimino ἐχτροὶ ἀσπονδοῖ τῶν Γιβελίνων, τοὺς ὁποίους ἐδιώξαν ἀφοῦ σκοτώσαν τὸν ἀρχηγὸ τους Montagna. 9. Ὁ Maghinardo Pagano da Susinana πού εἶχε οἰκόσημο, γαλάζιο λιοντάρι σὲ φόντο ἀσπρο. Στάθηκε Γιβελίνος στὴ Ρομάνια καὶ Γουέλφος στὴν Τοσκάνη. 10. Κι' ὅποια χιώρα βρέχει ὁ Σάβιος...

Μὰ νὰ μὰς πεῖς ποιὸς στέκεσαι παρακαλῶ σε τώρα
 μὴν εἶσαι πιὸ σκληρὸς ἀπ' ὅσο σοῦ σταθήκαν ἄλλοι,
 κ' ἔτσι στὸν κόσμο ἀτάλευτο νὰ μείνει τ' ὄνομά σου.—
 Λίγο ἀφοῦ ἐμούγκρισε ἢ φωτιὰ στὸν τρόπο τὸ δικό της,
 τὴ μυτερὴ τῆς τὴν κορφὴ τινώνοντας δῶθε κείθε
 φύσημα ἀνάδωσε παρόμοιο :—Ἄν πίστευα πού θὰ εἶταν
 ἢ ἀπόκριση μου γι' ἀνθρωπο πού θὰ ξαναγυρνοῦσε
 στὸν κόσμο κάποτε, αὐτὴ ἢ φλόγα θάπαυε νὰ σειέται.
 Μὰ ὅπως κανένας, ζωντανός, μέσα ἀπ' τὰ βάθη τοῦτα
 δὲ γύρισε ποτέ, ἀλήθεια ἀν εἶνε ὅτι ἔχω ἀκούσει,
 χωρὶς νὰ φοβηθῶ τὴν ἀτιμία σ' ἀντιλογιέμαι.
 Στρατιώτης πρώτα, γένηκα κατέπι φραγκισκάνος,
 πιστεύοντας πὼς ἔλεος ἔτσι θάδρισκα ζωσμένος
 Καὶ δίχως ἄλλο ἢ πίστη μου θάχε κερδίσει, δίχως
 τὸν ἱερωμένο τὸ μεγάλο—συφορὰ νὰ τούρχει !—
 πού πίσω μὲ ξανάριξε στὶς ἀμαρτίες τίς πρώτες.
 κ' ἐπιθυμοῦσα τὴν αἰτία ν' ἀκούσεις καὶ τὸν τρόπο. (1)
 Τὰ ὅσα σὰν εἶμιονα κ' ἢ σάρκα πού ἔδωσέ μου ἢ μάνα,
 δὲν εἶταν, λιονταρίσια ὅσα ἐπραξα μὰ ἀλεπουδένια.
 Τίς πονηριὰς καὶ τοὺς κρυφοὺς τοὺς ὁρόμους ἔμαθα ἔλους,
 κ' ἔτσι τὴν τέχνη τους ἐπρόδεψα, πού ὁ ἀντίλαλος τους
 ὡς τ' ἀκριά ἀκούστηκε τῆς γῆς. Σὰν εἶδα πού εἶχα φτάσει
 στὴν ἐποχὴ τῆς ζήσης μου ὅπου θάπρεπε ὁ καθένας
 νὰ κατεβάξει τὰ πανιά καὶ τὰ σκοινιά νὰ μάσει,
 τὴν ψυχὴ ἐπλάκωσε μου τότε ὅτι ἀγαποῦσα πρώτα,
 κι' ἀσκήτεψα ξομολογημένος καὶ μετανοημένος.
 Κι' ἀλλοίμονό μου ! σπιτηρία θε νὰ δρισκα ὁ θλιμένος !
 Μὰ τῶν καινούριων Φαρισαίων ὁ ρίγας (2) πόλεμοῦτε
 κοντὰ στὸ Λατεράνο [κι' ὄχι Ἑβραίους ἢ Σαρακηνούς
 τί χριστιανοὶ εἶταν ὄλοι οἱ ἐχτροὶ του καὶ κανένας τ' ἄκρι
 δὲ χτύπησε, οὔτε διότισε στὴ χιώρα τοῦ Σουλτάνου.]
 Μήτε τ' ἀξίωμα ψήφισε τὸ μέγα στὸν ἑαυτό του
 μήτε τὴν ἱερωσύνη, μήτε τὸ σκοινὶ (3) σ' ἐμένα
 πού συνηθοῦσε πιὸ λιγνὸς νὰ κάμει ὅσους τὸ ζῶναν.
 Μὰ ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε κράξει τὸ Σιλδέστρο
 μεσ' τὸ Σοράκτο, ἀπὸ τὴ λέπρα του νὰ τὸν γιατρέψει,

1. Ὁ κολασμένος τοῦτος εἶνε ὁ κόμης Guido da Montefeltro. 2. Ὁ πάπας Βονιφάκος Η'. 3. Τὸ σκοινὶ μὲ τὸ ὁποῖο εἶταν ζωσμένοι οἱ Φραγκισκάνοι.

παρόμοια μὲ προσκάλεσε γιατρό κ' ἐμένα ἐκεῖνος
ἀπὸ τῆς περηφάνιας του τὴν κάψη νὰ τὸν γιάνω.
Γνώμη μου γύριψε καὶ οὐπάσα, γιατί μου μοιάζαν
τὰ λόγια του σὰ μεθυσμένα. Καὶ κατόπι μου εἶπε :
—Φόβο μὴν ἔχεις στὴν καρδιά, σχωρῶσε πρὶ ν' ἀρχίσεις.
Κ' ἐπὶ τὸ Πενεστρίνο (1) μάθε μου νὰ ρίξω κάτω.
Ξέρεις ν' ἀνοίγω καὶ νὰ κλειῶ πού δύναμαι τὰ σφάνια.
Γιὰ τοῦτο οὐδ' ἔχει τὰ κλειδιά πού ἀπόριξε μου ὁ πρῶτος (2)—
Τότε μ' ἐσπρώζανε τὰ λόγια τὰ βαρυὰ νὰ κρίνω
πῶς θὰ στεκόταν ἢ σιωπὴ χειρότερη καὶ τοῦ εἶπα :
—Πατέρα, ἀφοῦ ἀπ' τὸ κρῖμα πλένεις με ἔπου θὰ κυλήσω
τὴν ὄρα τούτη, ὑπόσχεση πολλὴ καὶ λίγη πράξη
στὸ θρόνο ἀπάνω τὸν ψηλὸ τῆ νίκη θὰ σοῦ δώσουν.—
Ἦρτε ὁ Φραγκίσκος, (3) ὕστερα σὰν πέθανε, γιὰ μένα,
μὰ ἔνα ἀπ' τὰ Χερουβεῖμ τὰ μαῦρα τοῦ εἶπε : «Μὴν τὸν πάρεις !
μὴ μ' ἀδικεῖς μεσ' στοὺς φαμέγιους μου νάρτε! γραφτό του,
στά καταχθόνια, τί ἔδωκε τῆ συμβουλὴ τῆ δόλια
καὶ γραπωμένο ἀπ' τὰ μαλλιά του κρατῶ ἀπὸ τότες.
Γιατί ἄβολο ὁ ἀμετάνοιωτος νὰ χωρεθεῖ, καὶ ὁμάδ:
δὲ γένεται νὰ μετανοεῖ κανένας καὶ νὰ θελεῖ :
τί μάχεται σὲ τέτιο πράμα ἢ ἀναποδιὰ πού κλείνει.
Πῶς σπάρραξα ὁ κακότυχος σὰν μου εἶπε ἀδράχνοντάς με :
« Δὲ θάγες ἴσως φανταχτεῖ διαλεχτικὸς (4) πού θὰ εἰμουν»
Στὸν Μίνωα μ' ἔφερε μπροστὰ κι' ὀκτὼ φορές ἐκεῖνος
τῆ ράχη τὴν τραχυὰ στρηφόζωσε μὲ τὴν οὐρά του,
κι' ἀφοῦ ἀπ' τῆ λύσσα τῆ μεγάλη τὴν ἐδάγκωσε εἶπε :
« Τούτος εἶν' ἀπ' τῆς ἀρπαγῆς φωτίας τοὺς κολασμένους.» (5)
Γιὰ τοῦτο ἐδῶ πού μὲ θεωρεῖς εἶμαι χαμένος, κι' ἕμοια
ντυμένος πηλαίνοντας θρηνω.— Κι' ὄντας ἐτέλεψε ἔτσι:
τὰ λόγια τῆς ἐμάκρυνε ἢ βαρυθλιμένη φλόγα
τὸ κέρατο τὸ μυτερό τῆς κλώθοντας καὶ σειῶντας.
Κ' ἐγὼ κι' ὁ Δάσκαλος περάσαμε ἀπ' τὸ βράχο ἀπάνω
στὸ ἄλλο γιοφύρι πού σκεπᾶ τὸ λάκκο, ἔτσι μετρίεται:
τὸ χρέος ἔσων χωρίζοντας βραίνουσαν τὴν ψυχὴ τους.

*1. Ἡ Παλαιστίνη· στὸν καιρὸ τοῦ Λάντε εἶταν φρούριο ἰσχυρὸ τῆς οἰκονομίας τῶν Καίσαρων. 2. Ὁ Πάπας πού ποῦ προσηγήθηκε. Ὁ Celestino V παραιτούμενος ἀπ' τὸ θρόνο ἤρθε νὰ πέσει ἀπ' τὰ χέρια του τὰ κλειδιά. 3. Ὁ ἅγιος Φραγκίσκος ἰδρυτὴς τῆς τάξεως τῶν Φραγκισκάνων. 4. Τὰ Χερουβεῖμ εἶχαν τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση. 5. Ἀπ' τοὺς κολασμένους πού θὰ κλειστοῦν μέσα σὲς ἀρπαγῆς φλόγας.

Ἄσμα εἰκοστὸ ὄγδοο

Ποῖος θὰ μπορούσε καὶ μὲ λόγια λεύτερα μονάχα (1)
τὸ αἶμα ποτὲ καὶ τίς πληγῆς πιστὰ ν' ἀνιστορήσει
πού τότες εἶδα, κι' ἂν πολλὰς φορές τὸ ἐπιχειροῦσε ;
Βέβαια θ' ἀπόκαμε ἔποια γλώσσα, τί ἢ λαλιὰ κι' ὁ νοῦς μας
στενὴ ἔχουν ἀγκαλιὰ παρόμοιο νὰ χωρέσει πράμα.
Κι' ἂν ἔλοι μαζεύονταν ἔτσι τὸ αἶμα τους θρηνήσαν
στὴ γῆ τῆς Ἀπουλίας ἀπάνω τὴν τυχοδαρμένη,
γιὰ τοὺς Τρωαδίτες (2) ἢ τὸν πόλεμο τὸν μακροχρόνιο, (3)
πού κούρσεμα θαχτυλιδιῶ τόσο τρανὸ εἶχε κάμει, (4)
καθὼς τὸ γράφει ὁ Τίτιος Λίβιος πού δὲν ξεγελιέται
κι' ἐκείνους πού τὸν πόνο νοιώσανε τῶν χτυπημάτων,
ἐνάντια στὸ Γυσκάρδο πολεμῶντας τὸ Ροβέρτο (5)
καὶ μὲ τοὺς ἄλλους πού συνάζονται τὰ κόκκαλα τους
στὸ Κεπεράνο ἀκόμα, ἐκεῖ πού δίχως πίστη εἰδείχτη
κάθε Ἀπουλιάνος, (6) κι' ἐκεῖ κάτω πρὸς τὸ Ταλιακότζο
πού εἶχε νικήσει ὁ γέροντας Ἀλάρδος δίχως ὄπλα (7)
κι' εἰδείχνε ποῖος τὰ μέλη τρύπια ποῖος κολοβομένα,
τίποτα θὰ εἶταν μπρὸς τοῦ κύκλου τοῦ ἐννατου τῆ φρίκη.
Ποτὲς βαγένη πῶχασε τὴ ντούγια του ἢ τὴν πάτο
τόσο δὲ λύθηκε ἔτσι κάποιος πού εἶδα ἐγὼ κι' ἐρχόταν
σπασμένος ἀπὸ τὸ πηγούνη ὡς ἔθε ξεφυσάγε.
Στὰ σκέλια ἀνάμεσα κρεμόνταν τ' ἀντερόλουρα του
φαινόταν τὸ πλεμονοκάρδι κι' ὁ ἄχαρος ὁ σάκκος
πού ὅτι κι' ἂν καταπίναται μαγαριστὰ τὸ κάμει.
Κι' ὡς μ' ἔβλεπε τὴν προσοχὴ μου ἐγὼ τὴν ἐθροῦσα
μὲ τήραξε καὶ μὲ τὸ χέρι ἀνοίγοντας τὰ στήθια :
—Κοίτα πῶς σκίζουμαι, μου λέγει, τώρα διὲ πῶς εἶνε
λαίψος ὁ Μωχαμέτης. Μπρὸς μου ὁ Ἄλγης θρηνώντας πηλαίνει
μὲ πρόσωπο ἀνοιγμένο ἀπ' τὸ τζουλούφι ὡς τὸ πηγούνη.
Κι' ἔλοι οἱ ἄλλοι πού ἐδῶ πέρα βλέπεις εἶχαν σπαίρει ζῶντας

1. Σὲ πεζὸ λόγο. 2) Ἐξ αἰτίας τῶν Τρωῶων πού ἦσαν στὴν Ἰταλία μὲ τὸν Αἰνεῖα. 3) Τὸν δεύτερο Κρητικὸ πόλεμο. 4) Ἡ μάχη τῆς Κάννας ὅπου ὁ Ἄννιβας κατὰστρεφεν ὀλοτελα τὸ ρωμαϊκὸ στρατό. 5) Ἀδελφὸς τοῦ δουκά τῆς Νορμανδίας, κατὰκτησε τὴν Ἀπουλία καὶ τὴν Καλαβρία. 6) Οἱ Ἀπουλιάνοι ἐγκατάλειψαν τὴν μάχη τὸν ἡμερῶνα τοῦ Μαργκεδο, πού πολεμοῦσε τὸν Κάρολο τοῦ Ἀνζού. 7) Ὁ Ἀλάρδος εἶναι γάλλος ἱππότης. Μὲ τίς συμβουλὰς του ὁ δούκας τοῦ Ἀνζού κατορθώσε νὰ νικήσει τὸν Κονραδίνο.

τὸ σκίσμα καὶ τὸ σκάνταλο κ' εἶνε ἔτσι χωρισμένοι.
 Δαίμονας στέκει πίσω ἐκεῖ ποῦ ὅμοια σκληρὰ μᾶς σκίζει
 ξαναπερνώντας μας καθένα ἀπ' τοῦ σπαθιοῦ τὴν κτύπη,
 τοῦ δρόμου ἔντας τελέψουμε τοῦ ὀδυνηροῦ τὸν γύρο·
 γιατί οἱ πληγῆς σφαλοδὸν πριχοῦ ξαναδιαβοῦμε μπρός του.
 Μὰ ἐπὺ ποιὸς εἶσαι ποῦ στὸ βράχο ἀπάνου κοντοστέκεις,
 ἴσως ν' ἀργήσεις τὸν πηραιμό σου γιὰ τὴν τιμωρία
 ποῦ κατὰ κείνα ποῦ ὁμολόγησες δικάστηκε σου. (1)
 —Δὲν πρόφταξε τὸν θάνατος ἀκόμα, κ' οὔτε κρῖμα,
 τοῦ ἀντιλογιέται ὁ Δάσκαλος, γιὰ βάσανα τὸν φέρνει.
 Μὰ ἐγώ, νεκρός, γιὰ νὰ τοῦ δώσω γνώση πλέρια, πρέπει
 γύρο σὲ γύρο, κάτω ἐδῶ στὸν Ἄδη νὰ τὸν φέρω :
 κ' ἀληθινὸ εἶνε τοῦτο τόσο ἔσου εἶνε ποῦ σοῦ κραίνω.—
 Γροικώντας τὸν σταθηνικὸν πέρα ἀπὸ ἑκατὸ στὸ λάκκο,
 γιὰ νὰ μὲ διοῦν, στὸ θάμπος τους ξεχνώντας τὸ μαρτύριο.
 —Πῆς θθε, ἐσύ, ποῦ ἴσως σὲ λίγο ξαναἰδεῖς τὸν ἥλιο,
 τοῦ φρά Ντολτσίνου, (2) ἂν δὲν ὀρέγεται νὰ μ' ἀνταμώσει
 γοργὰ ἐδῶ πέρα, μὲ θροφῆς ν' ἀρματωθεῖ, μὴν τύχει
 καὶ δώσει βαροχειμωνιά τῆ νίκη τοῦ Νοαρέζου, (3)
 τί μ' ἄλλο τρόπο νὰ κερδίσει βολικὸ δὲ θὰ εἶταν.—
 Σκίωνοντας γιὰ νὰ φύγει τὸ ἕνα πόδι ὁ Μωχαμέτης,
 τέτια εἶπε μου, κ' ἀπὸ στῆ γῆς τὸ ἀπίθωσε καὶ πῆγε.
 Καὶ κάποιος ἄλλος ποῦ εἶχε τρίπιο τὸ λαιμό καὶ μύτη
 κομένη ὡς κάτω ἀπὸ τὰ φρύδια, κ' ἕνα αὐτὶ πιά μόνο,
 καὶ γιὰ νὰ διεῖ σταμάτησε ἀπορώντας μὲ τοὺς ἄλλους,
 προπαίρνοντας τους, τὸ κανάλι ἀνεῖ, (4) σκαρλάτο ὀλοῦθε,
 καὶ λέγει.— Ὡ ἐσύ ποῦ δὲ σ' ἐδίκασε κρῖμα κανένα
 καὶ σ' ἔχω ξαναἰδεῖ ἐκεῖ ἀπάνου στῆ Λατίνα χώρα,
 μεγάλη ἀνίσως δὲν πλανᾷ με ὁμοιότη, ἀναλογίσου
 τὸν Πέτρο Μεντιτσίνα, (5) ἂν πᾶς ξανά στὸ γλυκὸ κάμπος
 νὰ διεῖς, ποῦ γέρνει ἀπ' τὸ Βερτσιέλλο κατὰ τὸ Μαρκάμπο.
 Καὶ πῆς στοὺς δυὸ καλῆτερους τοῦ Φάνο, τοῦ κῆρ Γουῆδου
 καὶ τοῦ Ἀντζιολέλου, ἢ πρόγνωση μάταια ἂν ἐδῶ δὲν εἶνε,

1) Ἡ τιμωρία στὴν ὁποία καταδικάστηκε ἀπ' τὸν Μίνω, σύμφωνα πρὸς τὴν
 ἁμαρτίαν ποῦ τοῦ ὁμολόγησε. 2) Ὁ φρά Ντολτσίνος, αἰρετικὸς τῆς καθολικῆς ἐκ-
 κλησίας, ἐκώλυσε στὴ βουνα τῆς Νοβάρρας τὴν κοινοκτημοσύνη τῶν γυναικῶν καὶ
 τῆς περιουσίας. 3) Ὁ φρά Ντολτσίνος καταδιώχθηκε ἀπ' τὸν στρατὸ τοῦ ἐπίσκοπου
 τοῦ Μπενιβέντου, πιάστηκε καὶ κήκε ζωντανὸς μὲ τὴ γυναῖκα του στῆ Νοβάρρα.
 4) Τὸν τρίπιο λαιμὸν του. 5) Τρανὸς ραδιοῦργος τῆς Βολωνίας.

πὸς ἐξω ἀπ' τὸ καράβι τους, σιμὰ στὴν Κατολίκα,
 μὲ πέτρα στὸ λαιμό καὶ μέσα στὸ σακκί ραμμένος, (1)
 μὲ προδοσιὰ παράνομου τυράννου, (2) θὰ τοὺς ρίξουν.—
 Ἄπο τῆς Κύπρου τὸ νησί ποτὲς ὡς τῆς Μαγιόρκας
 τόσο μεγάλο δὲ μεταίειδε κρῖμα ὁ Ποσειδῶνας
 πρηγμένο ἀπὸ Κουρσάρους ἢ τῆς Ἀργολίδας ἄντρες.
 Ὁ ἀπιστος τοῦτος ποῦ μονάχα μ' ἕνα βλέπει μάτι,
 καὶ κυβερνάει τὴ γῆς, ποῦ κάποιος ποῦ μαζί μου ἐδῶ ναι,
 θὰ ἐπιθυμοῦσε νηστικὸς ἀπ' τὴ θωριά τῆς νὰ εἶταν,
 μαζί του γιὰ νὰ συβαστοῦνε θε νὰ τοὺς καλέσει.
 Κ' ἔτσι κατόπι θὰ τὰ σιάξει, ποῦ γιὰ τῆς Φοκάρας
 τὸν ἀνεμο ταξίματα κ' εὐκὲς πιά χρεῖα δὲ θάχουν.— (3)
 Κ' ἐγώ—Ξεμολογήσου με καὶ δεῖξε με, τοῦ λέγω,
 μαντάτα σου ἂν ἀποθυμᾷς νὰ πάω στὸν κόσμο ἀπάνου,
 ποιὸς στέκει αὐτός, πικρὴ ἢ θωριά ποῦ τοῦ εἶνε τῆς γῆς ποῦ εἶπες.— (4)
 Σ' ἐνοῦ συντρόφου τοῦ σαγάνι ἀπλόνει χέρι τότες
 τὸ στόμα ἀνοίγει του καὶ κράζει—Νάτος ! καὶ δὲν κραίνει !
 Τοῦτος, διωγμένος, ἐπνιξε τοῦ Καίσαρα τοὺς φόβους
 λέγοντας πάντα ἢ ἀπαντοχὴ στὸν ἔτοιμο πὼς βλάπτει.—
 Μὲ λάρυγκα γλωσσοκομένο ὦ ! πόσο τρομαγμένος
 μ' ἔμοιαζε ὁ Κούριος τόσο ἀπόκοτος σὲ λόγια πρῶτα !
 Καὶ κάποιος ἄλλος ποῦ λειψά, εἶχε καὶ τὰ δυὸ τὰ χέρια
 τ' ἀπομεινάρια σκόνοντας μέσα στὸν μαῦρο ἀγέρα,
 τόσο ποῦ τὸ αἶμα λέρωνε τὸ πρόσωπο, ἐκραξε μου
 —Θυμήσου ἀκόμα καὶ τὸ Μόσκα, ποῦ εἶπα, ἀλλοίμονό μου !
 «Τὰ γινομένα πᾶν !» κακὴ σπορὰ γιὰ τοὺς Τασκάνους (5).—
 Κ' ἐγὼ ἀποτέλειωσα:— Καὶ θάνατος γιὰ τὴ γενιὰ σου !—
 Κι' ὡς εἶπα αὐτὰ μαζεύοντας πίκρα σὲ πίκρα ἐκαίνος
 ἔφυγε ὡς ἄνθρωπος θαρσόκαρδος καὶ σὰ χαμένος.

1) Ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ στίχος εἶνε μιὰ μονάχη λέξη στὸ κείμενο: mazzerati. 2)
 Τοῦ Μαλατέστα, τυράννου τοῦ Ἀρίμιου.

3) Ἡ Fosara εἶνε ψηλὸ βουνὸ κοντὰ στὴν Cattolica, ἀπ' ὅπου φυσοῦνε δυνα-
 τοὶ ἄνεμοι. Οἱ δυὸ πνιγμένοι δὲ θάχουν βέβαια ἀνάγκη ἀπὸ προσευχὴς γιὰ νὰ σω-
 θοῦνε ἀπ' τὸν ἀνεμο τῆς Φοκάρας. 4) πιά ἀπάνου :

ποῦ κάποιος ποῦ μαζί μου ἐδῶ ναι

θὰ ἐπιθυμοῦσε νηστικὸς ἀπ' τὴ θωριά τῆς νὰ εἶταν.

Ὁ Κουρίων ποῦ πρόφταξε τὸν Καίσαρα νὰ προχωρήσει στῆ Ρώμη, δὲν πολε-
 μοῦσε τὸν Πομπηῖο. 5) Ὁ Μόσκας ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Lambertti. Στὸ ΣΤ'
 ἔσμα ὁ Δάντης μιλοῦντας μὲ τὸν Ciacco τοῦ ρώτησε ποῦ εἶναι ὁ Μόσκας.

Μὰ ἐγὼ τὸ πλῆθος ἔμεινα κοιτώντας· κ' εἶδα πρᾶμα,
 πού νά τὸ πῶ χωρίς σημάδι, μόνος, θὰ σκιαζόμευ,
 ἂν ἡ συνείδηση δὲν εἶτανε πού μ' ἐγκαρδιάνει,
 καλὴ συντρέφισσα τὸν ἄνθρωπο πού διαφεντέθει
 κάτω ἀπ' τὸ θώρακα τῆς πίστεως πῶχει ὅτι ἀγνή στέκει.
 Βέβαιον εἶνε πού εἶδα καὶ μοῦ μοιάζει ἀκόμα πῶς τὸ δλέπω,
 χωρίς κεφάλι ἕνα κορμί πού πηγαινε ὡς πηγαινάν.
 κ' οἱ ἄλλοι τοῦ μαύρου κοπαδιοῦ καὶ πού κομμένη ἐβάσται
 στὸ χέρι κρεμαστή ὡς φανάρι ἀπ' τὰ μαλλιά τὴν κέρα.
 Καὶ τὸ κεφάλι μᾶς κοιτοῦσε κ' εἶπε: «Ἀλλοίμονό μου!»
 Λύχνον εἶχε κάμει τὸν ἑαυτὸ του στὸν ἑαυτὸ του, κ' εἶταν
 δυὸ σ' ἕνα κ' ἕνας σὲ δυό, καὶ πῶς μποριέται τοῦτο
 τὸ ξέρει μοναχὸς ἐκεῖνος πού ὅμοια τόχει ὀρίσει.
 Σωστά στὰ ριζοθήμελα τοῦ γιοφυριοῦ ὄντας ἦρτε
 τὸ χέρι ἀσέκωσε ψηλά μ' ὀλάκερη τὴν κέρα
 γιὰ νὰ σιμώσει πρὸς ἑμᾶς τὰ λόγια πού ἀκλουθάνε:
 —Κοίταξε τώρα τὸ μαρτύριο πού με βασανίζει,
 σὺ, πού ἀνασαινοντας, νὰ διαίς τοὺς πεθαμένους πηαίνεις,
 κοίταξε ἂν εἶνε ἄλλο κανένα σάν κι' αὐτὸ μεγάλο.
 Καὶ γιὰ νὰ πᾶς μαντάτα μου, μάθε ὁ Μπερτράνδος πού εἶμαι
 Νταλμπόρνιο (1) πῶδωκε κακὲς ὀρμίνιες τοῦ νηοῦ ρήγα.
 Τὸ γυρὸ ἔκαμα μὲ τὸν πατέρα ἐχτροὺς ἀνάμεσά τους·
 στὸν Ἀβσαλὼμ καὶ στὸ Δαβὶδ ἀνάμεσα ὁ Ἀχιτόφελ
 περισσότερα δὲν ἔπραξε μὲ τὰ πικρά του ἀγκίδια.
 Κι' ἔπως ἐχώρισα δυὸ ἀνθρώπους ἐνωμένους τόσο
 γιὰ τοῦτο, ἀπ' τὸ θεμέλιο του, πού τὸ κορμί εἶνε τοῦτο,
 ξεχωρισμένο, σφοδρὰ μου! τὸ μυαλό κρατῶ μου.
 Κ' ἔτσι ταυρίζεται τοῦ ἀντίποινου σ' ἐμένα ὁ νόμος

1) Ὁ Bertrand de Born εἶταν δούκηνος τρουβαδούρος τοῦ Limousin τῶν 12 αἰῶνα.

GEORGE MIDDLETON

ΜΙΑ ΤΙΜΙΑ

ΜΟΝΟΠΡΑΧΤΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΔΡΑΜΑ

Ἀφιερώνεται στὸ φίλο μου Πάνο Τάντηρα

Ὁ George Middleton γεννήθηκε στὰ 1880 στὴ New Jersey. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο Columbia τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀπὸ τότε ἐκδίδει τὸ φιλολογικὸ περιοδικὸ La Follette's Weekly καὶ γράφει συχνὰ σὲ περιοδικὰ καὶ ἐπιθεωρήσεις γιὰ φιλολογικὰ καὶ θεατρικὰ θέματα. Δημοσίευσε τρία βιβλία μὲ μονόπραχτα δράματα μὲ τοὺς τίτλους «Embers», «Tradition», καὶ «Possession» ἀπὸ πέντε δράματα τὸ καθένα καὶ ἐξὸν ἀπὸ αὐτὰ ἔχει γράψει δεκαπέντε ἄλλα δράματα μόνος ἢ μὲ συνεργασίαν. Τὸ παρακάτω δράμα μὲ τὸν τίτλο «A Good Woman» εἶνε τυπωμένο στὴν τρίτη συλλογὴ τοῦ «Possession». Παραστάθηκε στὰς 6 τοῦ Γενάρη 1916, σὲ ἰδιωτικὸ θέατρο ἀπὸ καλλιτέχνες στὸ Northampton, Mass.

Πρόσωπα: Cora Warren — Κόρα Γουόρρεν
 Hal Merrill — Χάλ Μέριλ

Σκηνή. — Στὸ διαμέρισμα τῆς Κόρας. Μεγάλη πόλη στὴν Πολιτεία τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἄργα ἕνα χειμωνιάτικο βράδυ.

Ἐνα μικρὸ δωμάτιο σ' ἕνα ταπεινὸ μὰ ἀναπαυτικὸ διαμέρισμα ἀρκετὰ παλιό-ματη ψηλά. Στὸ βᾶθος μιὰ πόρτα ἀνοίγει στὴν εἴσοδο. Ἐνα χιονισμένο παράθυρο φαίνεται στὰ δεξιὰ μέσα ἀπὸ τὲς τούλιες κουρτίνες. Ἀπέναντι μιὰ πόρτα φέρνει στὰ ἄλλα δωμάτια. Τὰ ἔπιπλα εἶνε ἀπλά καὶ ἀρκετὰ. Καλαμένιες καθέδρες, διβάνι, μικρὸ τραπέζι, προσεχτικὰ διαλεγμένες εἰκόνες, βιβλιοθήκη καὶ ἕνα μεγάλο ξοστὸ χαλί πάνω στὸ ξύλινο πάτωμα. Κοντὰ στὴν ἀριστερὴν πόρταν στὸν τοῖχο τηλεφῶν. Κάτι τὸ ἀπομονωμένο, προσωπικὸ καὶ ἐγκαρδιὸ διακρίνει τὸ μικρὸ δωμάτιο πού φαίνεται ἤρεμα ἀπὸ δυὸ τρεῖς καλαμένιες λάμπες μὲ ἀμπαζοὺς ὅμοια τὸ χροῖμα μὲ τὴ μονόχρωμη ἀπλή ταπετσαρία.

Ἀκούγεται ἔξω τὸ μούγκρισμα τοῦ ἀγέρα καθὼς φέρνει τὸ χιόνι καὶ τὸ χιονό-νερο κατεπάνω στὸ παράθυρο. Ὑστερὰ ἀπὸ λίγα λεπτά ἀκούγεται τὸ κουδούνι τῆς πόρτας. Μπαίνει ἡ Κόρα γρήγορα καὶ ἀνοίγει τὴν πόρταν. Μπαίνει ὁ Χάλ Μέριλ. Κλεῖ τὴν πόρταν. Φιλοῦνται.

Ἡ Κόρα εἶνε γυναῖκα τριάντα χρονῶ, αἰσθηματικὰ, εἰσίσθητη, ἀπολαστικὴ, θαρραλέα καὶ διορατικὴ. Ἡ ὀμιλία τῆς εἶνε προσεχτικὴ, διακριτικὴ καὶ ἀνεπτυγμένη. Οἱ τρόποι τῆς δὲν ἔχοντε τίποτα τὸ παράξενο ἢ τὸ χυδαῖο. Εἶνε ντυμένη negligée κομψή.

Ὁ Χάλ εἶνε μεγαλεῖτερος, μᾶλλον ἡλικιωμένος μὰ γεμάτος πνευματικὴ καὶ φυσικὴ δύναμη, ἂν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ του προδίδουν κάποια κουρασμένη ἐκφραση. Εἶνε, ἐπίσης, καθὼς πρέπει καὶ χωρίς ἀμφιβολία ἀνεπτυγμένος. Τὸ βαρὺ του ἐπανοφθῆ, οἱ γαλότσες, καὶ τὸ μαλακὸ κεισεδένιο του καπέλλο εἶνε βρεγμένα ἀπὸ τὸ χιόνι.

Κόρα. — Χαίρεται πού ἦρθες. Μὰ τί εἶνε, εἶσαι μούσκεμα.

Χάλ (βγάζοντας τὸ πανωφόρι του). — Ἦρθα περπατώντας.

Κόρα (παιγνιδιάρικα κάνοντας του λογιῶ περιτοιχίσεις). — Μ' αὐτὴ τὴ μπόρα; Καὶ ἤξαιρες πῶς σὲ περιμένα!

Χάλ. — Πάντα μὲ περιμένεις.

Κόρα. — Θὰ πεθάνεις ἀγόπη μου. Δός μου τὸ πανωφόρι. Θὰ τὸ κρεμάσω σὲ μιὰ καρέπλα κοντὰ στὴ θερμάστρα. Καὶ τὰ πόδια σου — μπᾶ—μπᾶ—μουλιασμένα;

Χάλ. — Ὅχι. Φορῶ γαλότσες.

Κόρα. — Ἄ! ἔτσι λοιπὸν μ' ἀκουσες καὶ τὲς φορεῖς;

Χάλ. — Ναί. (βγάζοντάς τες)

Κόρα. — Πρέπει νὰ φυλάγεσαι παραπάνω. Τί θὰ γένω σὰν ἀρρωστήσεις; Γιατί δὲν πῆρες τὸ τράμ;

Χάλ. — Καθαρίζονται οἱ σκέψεις σου σὰν περπατᾷς καὶ τὸ χιόνι σοῦ χτυπᾷ τὸ πρόσωπο.

Κόρα (καὶ καταλαβαίνοντας). — Χάλ;

Χάλ. — Εἶμαι τόσο καλὰ κοντὰ σου πάλι, *Κόρα*.

Κόρα (χαρούμενα πάλι) — Ναί; πέρασε τόσος καιρὸς ἀπὸ χτές (γελοῦν) τώρα κάθῃσε κάτω καὶ ξεκουράσου. Σοῦ ἔχω ἑτοιμο ἕνα ζεστό toddy.

Χάλ. — Ἀκριβῶς δι' ἤθελα αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κόρα. — Νὰ ἦ πίπα σου — δυνατὸς καὶ γέρος καθὼς πάντα. Σέχασες τὸν καπνὸ;

Χάλ. — Ὅχι. (πυρροντας τὴν πίπα) Πάντα μὲ κάνεις νὰ θαρρῶ πῶς εἶμαι σπῖτι μου, ἀγάπη μου.

Κόρα (πειραγμένη). — «Νὰ θαρρεῖς;»

Χάλ (κρατῶντας τὸ χέρι της. Ὑστερα ἀπὸ παύση). — Σέρεις τί θέλω νὰ πῶ.

Κόρα (καθὼς ἀνάβει τὴν πίπα ποῦ ετοίμασε). — Πόσο κουρασμένος εἶσαι φῶς μου. Πόσο θὰ χαρῶ σὰν τελειώσῃ αὐτὴ ἡ δίκη. Ἔλα τώρα, ξεκουράσου. Παράτα-τα. (τὸν φιλά) Ἀγάπη μου. (Ἡ *Κόρα* παίρνει τὸ καπέλλο καὶ τὲς γαλότσες, καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ βάθος γρήγορα. Ὁ *Χάλ* παύει νὰ καπνίζει, τὸ μετρίδιμα χάνεται ἀπὸ τὰ χεῖλη του καὶ γέρνει τὸ κεφάλι κουρασμένος ἀπὸ τὴν εὐθυμη προσαποίηση. Ἡ *Κόρα* μπαίνει ἀπαρατήρητη μὲ τὸ toddy. Τὸν παρατηρᾷ, κουνᾷ τὸ κεφάλι, καὶ πλησιάζει πιάνοντας τὸ χέρι του. Σεπετιέται ἀπὸ τὴν ὄθιση). Τί συμβαίνει, *Χάλ*;

Χάλ. — Τίποτα.

Κόρα (χωρὶς νὰ τὸν πιστεῖει). — Πᾶρε, ἀγάπη μου.

Χάλ. — Εὐχαριστῶ (ρουφᾷ) Οὐμ! εἶνε ζεστὸ *Κόρα*. Καὶ πολλὴ ζάχαρη! (Ἡ *Κόρα* τὸν παρατηρᾷ ἐρωτηματικὰ καθὼς τὸ ρουφᾷ σιγά. Παίρνει δυὸ τριὰ μαξιλάρια καὶ ἔρχεται κοντὰ του, τὰ ρίχνει κοντὰ στὰ πόδια του στὸ πάτωμα καὶ κάθεται πάνω, περιμένοντάς τον νὰ μιλήσῃ). Εἶνε θαυμάσιο.

Κόρα. — Εἶσαι βέβαιος πῶς δὲν ἀρπαξῆς κανένα κρῖο;

Χάλ. — Περπατοῦσα γρήγορα.

Κόρα. — Συνέβηκε τίποτα δυσάρεστο μὲ τὴν ὑπόθεση;

Χάλ (χαϊδεύοντάς την). — Τί σὲ κάνει νὰ τὰ σκέπτεσαι αὐτά;

Κόρα. — Κάτι ποῦ σὲ ἀνησυχεῖ ἐσένα.

Χάλ. — Κάτι γένηκε μὰ διορθώθηκε τώρα.

Κόρα. — Ὡστε γι' αὐτὸ ἤρθες περπατώντας μὲς τὴν μπόρα;

Χάλ. — Ναί.

Κόρα. — Χαίρομαι ποῦ διορθώθηκε· μόνο θᾶθελα νὰ συντελέσω κι' ἐγὼ στὴ διόρθωση.

Χάλ — *Κόρα*;

Κόρα (στρέφει καὶ τὸν βλέπει κατὰ πρόσωπο). — Ναί;

Χάλ. — Ἦθελα νὰ ξαίρω πόσο μεγάλη δοκιμασία θὰ μπορούσε ἡ ἀγάπη σου νὰ ὑποστῆ γιὰ μένα;

Κόρα. — Τί ἄλλο μπορῶ νὰ κάνω γιὰ σένα;

Χάλ. — Ὑπάρχει κάτι τι ἄλλο ποῦ πρέπει νὰ σοῦ ζητήσω.

Κόρα (σὲ δίλημμα). — Κάτι ἄλλο; Πές μου *Χάλ*.

Χάλ (κρατῶντας τὸ κεφάλι της στὰ χεῖρα του). — Εἶνε ἡ ἀγάπη σου ἀρκετὰ δυνατὴ γιὰ νὰ ὑποφέρει μιὰ σιωπὴ; ἕνα μυστικὸ;

Κόρα. — Καὶ δὲν ὑπάρχουν μυστικὰ σὲ κάθε ἀγάπη;

Χάλ (μὲ ἐλαφρὸ δισταγμὸ). — Θέλω νὰ πῶ ἂν—ἂν κάνω κάτι ποῦ θὰ νόμιζα καλλίτερα νὰ μὴν τὸ ἐξηγήσω.

Κόρα (ἀπλά). — Θὰ δέχουμουν κάθε τι ἐνόσω θὰ φέρνουσιν τίμια μαζί μου — Μόνο...

Χάλ. — Μόνο τί; ἀγάπη μου;

Κόρα (σκεφτικὰ). — Ἡ σιωπὴ μόνη της δὲν εἶνε πάντα τίμια.

Χάλ. — Σ' αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη περίπτωση θὰ μ' ἀφινες νάμαι ἐγὼ ὁ κριτὴς γι' αὐτό;

Κόρα. — Μιὰ γυναῖκα στὴ δικὴ μου θέσῃ πρέπει νὰ δεχτεῖ.

Χάλ. — *Κόρα*!

Κόρα (γρήγορα). — Ὡ, δὲν ἤθελα νὰ πῶ αὐτό, *Χάλ*. Αὐτὸ ἦταν ἀνάξιτο γιὰ μένα.

Χάλ. — Ξαίρεις πόσο σ' ἀγαπῶ.

Κόρα. — Ναί, ναί ἀγάπη μου. Βέβαια τὸ ξαίρω. Δὲν ντρέπομαι γιὰ τίποτα. Εἶμαι υπερήφανη γιὰ δι' ἔχουμε ἐδῶ μαζὺ στὴν ἡσυχία. Μὰ τὸ χιόνι ποῦ χτυποῦσε ὀλημερίς πάνω στὸ παράθυρο μέκανε νὰ συλλογίζομαι ὀλη τὴ μέρα τὸν κόσμον ἔξω.

Χάλ. — Τὸ χιόνι εἶνε τόσο ἐλεύθερο.

Κόρα.— Ναί, όμως εμείς είμαστε σκλαβωμένοι με τή μυστικότητα. Αυτό είναι που μας στεναχωρά. Η μυστικότητα.

Χάλ (χαϊδεύοντας τα μαλλιά της).— Αν μπορούσες να γίνεις γυναίκα μου.

Κόρα (χαμογελώντας).— Ακριδώς μόνο για τή λευτεριά που θα μου δίνε να μοιράζομαι το κάθε τι μαζί σου στο φανερό. Αυτό είναι όλο. Μόνο για τή λευτεριά αυτή που δε μπορούμε να έχουμε τώρα.

Χάλ.— Και όμως Κόρα και με το γάμο ακόμα μόνο οι πραγματικά ετυχημένοι είναι λεύτεροι.

Κόρα (που καταλαβαίνει την κρυμμένη σκέψη).— Θα ρρω πώς το πιο δύσκολο πράμα για μερικούς ανθρώπους είναι να δώσουν τή λευτεριά. (Ο Χάλ κουνά το κεφάλι καταφατικά) Καθήμε Χάλ! Πόσο υποφέρατε κ' εσύ μ' αυτό το άδειξοδο που πέσαμε. (Το τηλέφωνο κτυπά· εκκληση). Ποιος νάναι άραγε;

Χάλ (νευρικά).— Ξαίρει κανείς τον αριθμό σου;

Κόρα.— Όχι. (Το κτύπημα επαναλαμβάνεται).

Χάλ.— Το κέντρο θάκανε λάθος. Μήν απαντήσεις.

Κόρα.— Όλα με τρομάζουν τόσο αυτές τις μέρες. Θες ακόμα ένα άλλο toddy;

Χάλ.— Όχι τώρα.

Κόρα.— Πες μου για τήν υπόθεση. Επιμένει ακόμα ο κ. Μακ Κην να κάνει δίκη για το λίθελλο;

Χάλ.— Ώρισθηκα για αύριο στις δέκα.

Κόρα (ευχαριστημένη).— Αύριο! Ήρθε επί τέλους ή μέρα αυτή ύστερα από τόσο καιρό. Αύριο! (ανασιελώνοντας) Και δε θα μπορέσω να παρευρεθώ στη δίκη σά θα καταθέσεις σύ, και να παρακολουθήσω στα φανερά το κάθε τι που σκεδιάσαμε οι δυο μαζί. Αυτό είναι που με βασανίζει.

Χάλ (με δυσκολία φανερή).— Ίσως να μην καταθέσω τίποτα εναντίον του Μακ-Κην.

Κόρα.— Θες να πεις πώς δε θα είναι ανάγκη;

Χάλ.— Όχι ακριδώς αυτό.

Κόρα.— Μά ετι έγραψες για τον Μακ-Κην στη «Μηνιαία»;

Χάλ.— Κάθε λέξη της κατηγορίας μου ήταν αληθινή.

Κόρα.— Μά τόσες φορές είπες πώς όλη ή έλπίδα να κερδίσει το περιοδικό τή δίκη στηρίζεται μόνο στη δική σου κατάθεση.

Χάλ.— Ναί, βέβαια.

Κόρα.— (άπογοητευμένη).— Κατάλαβα. Θες να πεις πώς ή «Μηνιαία» απέφασε να τραβηχτεί;

Χάλ.— Όχι.

Κόρα (χωρίς να μπορεί να καταλάβει).— Γι' αυτό ήρθες με στην πόρα περπατώντας;

Χάλ (με αίσθημα).— Αυτό είναι το μυστικό. Δε θα καταθέσω τίποτα στη δίκη. Αυτό είναι όλο. Σε παρακαλώ μη με ρωτάς για αυτό πιά, αγάπη μου.

Κόρα (με άπορία).— Δε θα καταθέσεις;

Χάλ (με ειλικρίνεια).— Έμπιστέψου σε μένα, Κόρα, και μη μ' άρωτάς για τήν αίτία.

Κόρα (καταστέλλοντας την ένστικτη τάση να ρωτήσει και βάζοντας τα χέρια της στους ώμους του).— Όποια και νάναι ή αίτία ξαίρω πώς έχεις υποφέρει πολύ. Δέν είσαι από κείνους που υποχωρούν. (Ο Χάλ κατεβάζει τα μάτια του) Αυτή ή σιωπή είναι το μεγαλείτερο πράμα που μου ζήτησες ως τώρα.

Χάλ (συγκινημένος).— Ίσως και να μην έδωκα τίποτα μεγαλείτερο, Κόρα.

(Το τηλέφωνο ξανακτυπά. Στρέφουν κατά κεί)

Κόρα (σιγά).— Μήπως έδωσες τον αριθμό μας σε κανένα;

Χάλ (νευρικά).— Όχι. (ξανακτυπά)

Κόρα.— Κανένας άλλος έχτες από σένα δε χτυπά. (πηγαίνει προς το τηλέφωνο παρά τήν προσπάθειά του να τήν εμποδίσει). Ναί, είμαι ή Κόρα Γουόρρεν... Ποιος;... Ο Κύριος Μακ Κην; (βλέπει δεναί τον άλλον. Γρήγορα συγκρατά τον εαυτό της και μιλά αδιάφορα). Ο Κύριος Μέριλλ;... Κάνετε λάθος—τι γυρεύει εδώ ο κ. Μέριλλ... Δέν υπάρχει ανάγκη να ξανακτυπήσετε άργότερα. (κρημά το δέχτη) Γέλασε Χάλ, γέλασε. (πηγαίνει κοντά του) Ανακάλυψε τις σχέσεις μας!

Χάλ.— Όχι, όχι.

Κόρα.— Αυτό είναι. Ο τρόπος που γέλασε το μαρτυρά.

Χάλ (ταραγμένος).— Άνοησίες.

Κόρα (σιγά αντιλαμβανόμενη τήν κατάσταση).— Επί μήνες μούλεγες πώς ο Μακ-Κην πολεμούσε άπελπισμένος να κρατηθεί στην πολιτική του ζωή ενάντια στις κατηγορίες σου. Έκαμε το κάθε τι για να σε κάνει να σιωπάσεις. Σου πρόσφερε χρήματα—άρκετά να σε κάνουν ανεξάρτητο για πάντα. Τ' άρνήθηκες όλα, μά τώρα, τώρα πρόκειται να κάνεις εκείνο που θέλει αυτός.

Χάλ.— Κάνω ότι θέλω εγώ σου λέγω, ότι θέλω εγώ.

Κόρα.— Όχι, δέν είναι έτσι. Η προσπάθειά σου να τον ξεσκαπάσεις ήταν ή μανία σου τόσον καιρό. Είδες τί καλό θάκαμες σε τόσες γυναίκες και παιδιά που υπόφεραν από τα κατορθώματά του. Σε βαστα, βρήκε κάτι που σε ανάγκασε να υποχωρήσεις.

Χάλ.— Όχι, όχι.

Κόρα.— Αυτό το πράμα είναι οι σχέσεις μας, Χάλ. Μου ζητάς να σιωπάσω γιατί δε θέλεις να με λυπήσεις. Είναι οι σχέσεις μας, οι σχέσεις μας.

Χάλ.— Όχι, όχι!

Κόρα (σιγά).— Χάλ, αυτό είναι. 'Απάντησέ μου παιδί μου. Αυτό είναι—δέν είναι ;

Χάλ (παραδεχόμενος ύστερα από τη μάταιη όρνηση).— Δέν ήθελα νά τό μάθεις.

Κόρα.— Σέ απείλησε νά αποκαλύψει τίς σχέσεις μας άν κατάθετες έναντίον του ;

Χάλ.— Ναι, ό άχρετός.

Κόρα (συγκινημένη).— Καί μ' άγαπάς πιότερο —

Χάλ (τροφερά).— Έκαμα ότι κάθε άντρας θά έκαμε. (Η Κόρα σκύβει τό κεφάλι) 'Αγάπη μου, μήν τό παίρνεις κατάκαρδα. Χαίρομαι πού παρουσιάστηκε ή περίσταση νά σοϋ δείξω πόσο σ' άγαπώ.

Κόρα.— Τώξαιρα χωρίς αύτή τήν απόδειξη Χάλ. Τώξαιρα. (Κάθεται μέ τό πρόσωπο κρυμμένο σιά χέρια της. Ο Χάλ στέκεται κοντά της).

Χάλ.— Ο Μακ Κην μέ συνάντησε από όρόμο απόψε, μόνο. Μοϋ είπε πώς ξαίρει για τίς σχέσεις μας των τριών αύτων χρόνων—τό κλοκαίρι στο έξωτερικό—τοϋτο είδω τό μέρος—δλα. Μαϋπε πώς δέ θά τοϋ άρεσε νά πειράξει μιá γυναίκα, μέ ξαίροντας πώς είναι χαμένος αναγκάζεται νά μεταχειριστεί κάθε όπλο πού θά μπορούσε νά όρει. "Οτι μοϋ γύρεψε είναι ή σιωπή μου και θάκανε τό ίδιο κ' εκείνος για ότι έμαθε—ή καλλίτερα νά μήν κατάθέσω έναντίον του στη δίκη. Βέβαια αντιλήφθηκα μέ μιας ότι αύτό θά σίμαινε χάσιμο της δίκης' μέ ήταν ό μόνος τρόπος νά σέ σώσω. (κουνά τους ώμους) Θά κατάλαβε φαίνεται πώς έρχόμουν κατ' εύθειαν είδω. Έχει κάποιο μέσο νά βρísκει τους άριθμούς των τηλεφώνων. Υποθέτω πώς θέλει νά σέ φοβίσει κ' έτσι νάναι βέβαιος πώς δέ θά μεταβάλω γνώμη.

Κόρα (σιγά).— Ανάφερε τίποτα για τή γυναίκα σου ;

Χάλ.— Ναι. Κόρα (άπελευθερωμένη) Τοϋ είπες πώς σϋ κ' εκείνη είσασταν χωρισμένοι πρωτοϋ νά μέ γνωρίσεις; Πώς δέ σ' άγαποσε, πώς σέ συχαίνονταν, και όμως κρατοϋσε τό όνομά σου γιατί ήξερε πώς χρειαζόσουν τήν έλευθερία σου για νά μη παντρευτείς; Τοϋ είπες πώς δέν ήθελε νά σοϋ δώσει τήν έλευθερία σου αύτή γιατί κάποιος υπάλληλος της φιλύρισε μερικά λόγια, και γιατί είπε πώς ήτον «μιá τίμια γυναίκα» ;

Χάλ.— Δέ συζήτησα μαζί του. Η γυναίκα μου τόν πληροφόρησε για μάς

Κόρα.— Η γυναίκα σου!

Χάλ.— Ναι. Η πράξη της αύτή τή χαρακτηρίζει. Δέν είναι έτσι ;

Κόρα (πικρά).— Καί ό νόμος δίνει σέ μιá τέτοια γυναίκα τό δικαίωμα νά σέ κρατά—μιá γυναίκα πού τό σϋμά της είναι πεθαμένο κ' ή άγάπη της ξερνή—και κατατρέχει έμένα πού—ώ !

Χάλ (σαρκαστικά).— Είναι τό μέσο πού μεταχειρίστηκε ή γυναίκα μου για νά μέ ξεμπλέξει από σένα. Θαρροϋσε πώς θάφηναι έσένα καλλίτερα παρά νά παρατήσω τήν ύπόθεση. Νόμισε πώς θά σέ θυσίαζα. Μά δέ μέ ξαίρει. Ποτέ δέ μέ κατάλαβε.

Κόρα.— Καί ξαίρει έμένα ;

Χάλ.— Έλα τώρα. "Οτι έγινε έγινε, άς τά ξεχάσωμε.

Κόρα (άτενίζοντας άφηρημένα μπροστά της).— Καί τι θά κάμεις τώρα ;

Χάλ.— Αυτό πρέπει νά σκεφτοϋμε.

Κόρα.— Πρέπει νά παραιτηθείς από τή «Μηνιαία».

Χάλ.— Ναι. Έχουν βαρεθεί αύτή τήν ύπόθεση όπως και νάναι. Οί δουλειές τους δέν πάνε καλά, οί ρεκλάμες των λιγότεψαν. (άγκαλιάζοντας την) Θέ νάμαστε οί δυό μας τώρα.

Κόρα (άπαισιόδοξα).— Καί θά φοβούμαστε πάντα τήν επέμβαση του Μακ·Κην.

Χάλ (προσπαθώντας νά τήν ένθαρρύνει).— Δέ βαρύνσαι, άγάπη μου. Δέ θά ξαναενοχληθεί μέ μας.

Κόρα.— Πόσο μάς οί γυναίκες σας έμποδίζουν σάς τους άντρες. (ό Χάλ διαμαρτύρεται) Ναι, ναι. Της γυναίκας σου «ή ύπόληψη»—και ή δικιά μου—

Χάλ.— Ήσυχασε άγάπη μου. Δέν είναι λάθος δικό μας.

Κόρα.— Πώς άγαπιόμαστε ; "Οχι. Μά γιατί είχαμε τό θάρρος νά μιλήσωμε τή γλώσσα της άγάπης άκέρηα, ό κόσμος μας κατηγορά. (μέ συγκίνηση πού περισσεύει) Αν κρατοϋσα τήν άγάπη μου κρυφή, άν μαραινόμουν, άν έλυθωνα χωρίς νά έκφραστώ, τότε θά ήμουν «μιá τίμια» ! Αν σέδλεπα σπάνια, ή άν σέ άφηναι νά μέ πλησιάζεις μέ τή φωτιά νά μάς καίει και τους δυό από μέσιν πού νά μήν είναι τίποτα ή σκέψη μας παρά φωτιά, και άν τίποτα από τήν τωρινή συντροφιά και τήν όμορφιά δέν είχαμε και τότε θά ήμουν «μιá τίμια». Μά γιατί σ' άφησα νά δεις τήν άγάπη μου, επειδή δέ στάθηκα ένα κατακφροναμένο βάσχρο, γιατί ήξαιρα πώς δλα τά πράματα βραίνονν τό ίδιο στην άγάπη, γιατί σοϋ χάρισα τόν έαυτό μου, δέν είμαι «τίμια» ! (γελά ειρωνικά)

Χάλ.— Ζοϋμε στέν κόσμο, άγάπη μου.

Κόρα.— Καί πρέπει νά εξακολουθήτωμε νά ζοϋμε. (άποφασιστικά) Μά δέν είναι κομμιά άνάγκη νάμαστε δειλοί.

Χάλ.— Δειλοί !

Κόρα.— Ναι. "Ο; τώρα, Χάλ, καθώς καταλαβαίνω εγώ, δέν είμαστε τέτοιοι. Κάνουμε ό, τι νομίζουμε έμεις σωστό, χωρίς νά κοιτάζουμε τι λέγουν οί άλλοι. Μά τώρα και οί δυό μας λογαριάζουμε νά κάνουμε ότι

ξαίρομε πώς δὲν εἶνε σωστό. Αὐτὸ εἶνε ἡ δοκιμασία τοῦ θάρρους μας.

Χάλ.— Τὶ θέλεις νὰ πεῖς.

Κόρα.— Θέλω νὰ πῶ πὼς τώρα ζητοῦμε ἀπὸ κάποιον ἄλλον νὰ πληρώσει: ἀπὸ τίς χιλιάδες γυναικῶν καὶ παιδιῶν σ' αὐτὴ τὴν πόλη ποῦ ὁ Μακ-Κῆν θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπομυζᾷ ἂν δὲν πᾶς αὐριο στὸ βῆμα καὶ τοῦ κόψεις τὴ δύναμή του.

Χάλ (ποῦ ξεχνιέται γιὰ μιὰ στιγμή).— Εἶνε ἀλήθεια, ἀλήθεια. Μὰ πὼς θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ζητήσω αὐτὸ ἀπὸ σένα;

Κόρα.— Καὶ γιὰτί ὄχι.

Χάλ.— Ὅχι, ὄχι. Πρέπει νὰ συλλογιστοῦμε γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους τώρα—γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας.

Κόρα (τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ μπράτσο).— Ἐμεῖς οἱ δυὸ δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε σὰν ἄλλοι. Πρέπει νὰ κάνουμε ὅτι ἐμᾶς μᾶς φαίνεται σωστό γιὰτί ἄλλοιὼς θὰ μᾶς περάσει ὁ κόσμος.

Χάλ.— Ἐκαμὰ τὸ δυσκολώτερο πρᾶμα ποῦ εἶνε δυνατό γιὰ σένα, Κόρα.

Κόρα.— Εἶνε εὐκολο νὰ εἶνε κανεὶς δειλός, Χάλ. Καὶ τέτοια θάμουν ἂν παραδεχόμεν. Κάποιος ἄλλος θὰ πλῆρωνε. Κάποιος ἄλλος. Αὐτὸ δὲν εἶνε σωστό, δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε σωστό. (σκύβει τὸ κεφάλι της. Μακρὰ σιωπὴ. Ὁ Χάλ σηκώνεται πλησιάζει τὸ παράθυρο κ' ὄπισθεν βηματίζει πῶς κάτω. Ἀκούεται τὸ χιόνι νὰ χτυπᾷ τὸ παράθυρο. Τὸ λογικὸ της ἐπὶ τέλος νικά τὴ συγκίνηση καὶ τὸν ἀπενδύει). Χάλ;

Χάλ.— Τί;

Κόρα.— Ἄν πήγαίνες αὐριο στὸ δικαστήριον καὶ ἔλεγες τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν Μακ-Κῆν, θὰ ἐπηρεάζονταν ἀπὸ τίς σχέσεις σου μαζὺ μου, τὸ κῦρος τῆς κατάθεσός σου;

Χάλ (πικρά).— Ὅχι. Μόνο μᾶς γυναῖκας οἱ σχέσεις μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν κατάθεση τῆς σταῖ δικαστήριά μας.

Κόρα (ἀποφασιστικά).— Τότε πρέπει νὰ πεῖς τὴν ἀλήθεια.

Χάλ (ἀπελπιστικά).— Καὶ νὰ βλάψω σένα; Ποτέ.

Κόρα.— Θὰ μ' ἐδλαπτες περισσότερο ἂν δὲν μ' ἀγαποῦσες τόσο γιὰ νὰ κάμεις ἐκεῖνο ποῦ σοῦ ζητῶ.

Χάλ.— Κόρα! (τὴν πλησιάζει) Δὲν καταλαβαίνεις τί σημαίνει.

Κόρα (ἤρεμα).— Καταλαβαίνω πὼς γιὰ νὰ προστατεύσεις τὴ δική μου ὑπόληψη καταστρέφεται ἡ δική σου ὠφελιμότητὴ στὴν κοινωνία. Τί θὰ νομίσαι ὁ κόσμος μὲ νοιάζει λίγο τώρα.

Χάλ.— Τί θὰ νομίσουν οἱ ἄνθρωποι γιὰ σένα μὲ νοιάζει ἐμένα πάρα πολὺ.

Κόρα.— Φόβουσαι μᾶς μὲ νομίσουν γιὰ πρόστυχη;

Χάλ.— Κόρα!

Κόρα.— Τότε τί διαφορὰ κάνει; ὅτι θὰ νομίσαι ὁ κόσμος ἄφοῦ ἐμεῖς καταλαβαινόμαστε;

Χάλ.— Θὰ συχωροῦσαν ἕναν ἄντρα. Μὰ ἐσύ εἶσαι γυναῖκα. Ποτές δὲ θὰ συχωροῦσαν μιὰ γυναῖκα—ποτές.

Κόρα.— Ἡ θειλία εἶνε χειρότερη ἀπὸ ὄλα.

Χάλ (τὴν πλησιάζει).— Δὲ μπορῶ νὰ τὸ κάνω αὐτό. Δὲ μπορῶ. Θὰ μὲ νομίζαν πρόστυχο, τιποτένιο νὰ σὲ θυσιάσω ἔτσι δά.

Κόρα.— Πολλοὶ ἄντρες φάνηκαν δειλοὶ μὲ τέτοιες σκέψεις!

Χάλ.— Δὲν πρέπει νὰ γινόμαστε ἀνόητοι. Τίποτα δὲν εἶνε μεγαλειότερο στὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ ὅτι δυὸ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ὅτι εἶνε γιὰ τὸν ἄλλο.

Κόρα (ἀπελπισμένα).— Μὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς σοῦ τὸ ζητῶ κ' ἐγώ. Ὁ μὴ μὲ στεναχωρᾷς, μὴ.

Χάλ.— Ἐσύ συλλογιέσαι τοὺς ἄνθρώπους κάτω στὴν πολιτεία. Ἐγὼ συλλογίζομαι μόνο ἐσένα.

Κόρα.— Μὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ κάνεις.

Χάλ.— Γιὰ μένα ἐσύ ἀξίζεις περισσότερο ἀπὸ ἄλλους αὐτοὺς.

Κόρα.— Μὰ πρέπει νὰ συλλογιστεῖς καὶ τὸν κόσμο.

Χάλ.— Τὸν κόσμο; Τὸ λαὸ ποῦ κάθε τρελλὸς μπορεῖ νὰ παρασύρει μὲ κάμποσα ψευτόλογα; Τὸν ἄμαθο αὐτὸ ὄχι ποῦ χειροκροτᾷ τὴ μιὰ μέρα καὶ σταυρώνει τὴν ἄλλη; Τί ἔδωκαν ποτὲ σὲ κανένα; Νὰ σοῦ πῶ ἐγώ! Ἄγνωμοσύνη καὶ πληγὴς ὅσο ζεῖς, καὶ ἀθανασία ἢ κανένα ἀγαλμα ἄμα πεθάνεις. Γιὰτί νὰ σὲ θυσιάσω γι' αὐτούς;

Κόρα.— Χάλ! δὲν τοὺς ξαίρεις.

Χάλ.— Ὁ, βέβαια, τοὺς ξαίρω. Δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ κρατήσουν τίς ἠθικές τους ἀρχές. Κάθε τι εἶνε παροδικὴ προσβολὴ γι' αὐτούς. Φωνάζουν. Ζητωκραυγάζουν σὰν ἡ φανφάρ παίζει καὶ χειροκροτοῦν τὸν καθένα τρελλό. Ὅσοι πέφτουν πάλι στὴ δική τους ἀγαθότητα ἐνῶ οἱ Μακ-Κῆν ἐναργῶν πάντα.

Κόρα.— Εἶσαι ἀδικος. Δὲν ξαίρεις τί λές. Ἐπειδὴ εἶνε ἄμαθοι γι' αὐτὸ χρειάζονται οἱ ἰσχυροὶ ἀρχηγοί, σὰν κ' ἐσένα γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγοῦν. (Ὁ Χάλ γελά) Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾷς τοὺς ἄλλους ποῦ ἐργάζονται μαζὺ σου κατὰ τοῦ Μακ-Κῆν.

Χάλ.— Τοὺς μεταρρυθμιστές! Ὁψ. Τοὺς ξαίρω κι' αὐτούς. Συχάθηκα τίς πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ τοὺς μεταρρυθμιστὰς ποῦ σπείρουν ὄλοι μαζὺ γιὰ νὰ περὶσουν καθέναν χωριστά.

Κόρα (προσπαθώντας νὰ τὸν σταματήσει).— Ὁ εἶνε ἄνθρωποι καὶ—

Χάλ.— Ναὶ ἀκριβῶς. Στὸ διάβολο οἱ ἄνθρωποι. Γιὰτί, ἀκόμα ἀπὸ

τώρη άρχισαν νά μαλλώνουν ποιός θά βγει δήμαρχος σάν κατορθώσουν νά βγάλουν τόν Μακ-Κην από τήν άρχή. Παλεύουν, σάν και τούς χωριάτες, με τίς ίδιες ζηλότυπες μικροπροσωπικότητες. Μεταρρυθμιστές! Θά έδωζαν κ' έσέ ανάμεσα στους φίλους πού επισκέπτονται άν μάθουν πώς θυσίασες τήν ύπόληψή σου γι' αὐτούς; Μὲ δὲλῃ τήν πολιτική τους ήθικολογία νομίζεις πώς θά τολμούσαν νά βγοῦν ενάντια στήν κοινή γνώμη στό ζήτημα τῆς ιδιωτικῆς ήθικῆς; "Οχι! Δὲ θά μπορούσαν νά ελπίσουν νά επιτύχουν στίς εκλογές ύστερα. Θά σέ νόμιζαν και σένα άτιμη —

Κόρα.— "Οχι, όχι!

Χάλ.— Ναι— άκριβώς καθώς νομίζουν τὸ Μακ-Κην άτιμο. Θά δέχονταν τή θυσία σου. Μά θά τήν μεταχειρίζονταν ὅπως μεταχειρίζονται τὸ κάθε τι, γιὰ νά πάρουν τήν άρχή αὐτοί. Μεταρρυθμιστές! "Οχι δὲ θά σέ θυσιάσω γιὰ χατήρι τους. Τί τοὺς ενδιαφέρει αὐτοὺς γιὰ μᾶς.

Κόρα.— Μά δὲν εἶνε θυσία νά κάνει κανείς τὸ σωστό.

Χάλ.— "Αλλοι θά προσπαθήσουν νά επιτύχουν ὅπου απέτυχα ἐγώ. Οἱ Μεταρρυθμιστές εἶνε πάντα ἕνα σωρὸ! Δὲ θέλω τῆ δόξα. Ἐχω δει τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων. "Οχι, όχι. Θά κάνω ὅ,τι ζητᾷ ὁ Μακ-Κην άκριβώς γιὰτί πρόκειται γιὰ σένα και γιὰ μένα — γιὰ σένα και γιὰ μένα.

Κόρα.— Μὲ τὸ Μακ-Κην πάντα ἔξω ἀπὸ τήν πόρτα μας (τὸ τηλέφωνο χτυπά δυνατὰ) Βλέπεις;

Χάλ.— Στὸ διάβολο! Γιατί δὲ μᾶς αφήνουν ἤσυχοι!

Κόρα.— Ποτές δὲ θάμαστε ἤσυχοι πιά.

Χάλ.— Θά τὸν διορθώσω.

Κόρα (μὲ ἤρεμη δύναμη).— Πρέπει νά τοῦ ἀγαντήσωμε τώρα καθὼς και άργότερα.

Χάλ (καθὼς ἡ Κόρα προχωρεῖ πρὸς τὸ τηλέφωνο).— "Οχι, δὲ θά τὸ κάνεις αὐτό.

Κόρα.— Δὲ θά φήσω τήν ἐργασία σου νά καταστραφεῖ ἀπὸ τῆδειλία μου.

Χάλ.— Σοῦπα πὼς δὲν ἔχω πιά τίποτα νά κάνω μ' αὐτῆ τήν ἐργασία.

Κόρα.— Ναι μὰ ἔχεις νά κάνεις μὲ τήν ἀγάπη μου! Εἶνε ἡ ἀγάπη μου τώρα πού μιλά γιὰ τήν ἀγάπη μας, πού πρέπει νά μένει ἀγνή στὰ ἴδια μου τὰ μάτια. Τήν ἀγάπη μας πού ὁ νόμος τήν τιμωρεῖ μὴ δίνοντας τῆς τήν ἐλευθερία νά ζήσει στ' άνοιχτά, στό φῶς! Τήν ἀγάπη μας πού μ' ἐμποδίζει νά εἶμαι «τίμια» — σάν τῆ γυναίκα σου! (πηγαίνει στὸ τηλέφωνο. Ὁ Χάλ βλέποντας τὸ μάτιο τῆς συζήτησης περισσότερο λέφτει στήν πολυθρόνα καταβλημένος απ' ὅτι τὸ μέλλον κρατᾷ). Ναι. Εἶμαι ἐγώ, ἡ Κόρα Γουῶρεν. . . Ποιός θέλει νά μιλήσει μὲ τὸν κ. Μέριλλ. . . "Ομιλᾷ ὁ κ. Μακ-Κην; . . Κύριε Μακ-Κην χαίρομαι πολὺ πού χτυπήσατε. . . Μάλιστα χαίρω καλά ὅλες

τίς λεπτομέρειες τῆς ὑπόθεσης. . . Ναι — βέβαια, θά εἶμαστε λογικοί. . . Τί θά κάνετε; ! Εὐχαριστῶ πού μου τὸ διατυπώσατε τόσο καθαρά. Ἦθελα νά μου τὸ πῆτε και μένα αὐτό. Δὲν εἶμαστε καθύλου άνυπόμονοι νά βγει αὐτῆ ἡ ἱστορία στὸ φανερό. . . "Οχι. Μά ὁ κ. Μέριλλ θά πάγει αὐριο στὸ δικαστήριο και θά πει τήν ἀλήθεια. . . Ναι. . . Και. . . άν ἡ ἱστορία δημοσιευτεῖ κατόπιν. . . ἢ άν ἐρωτηθεῖ ἀπὸ τοὺς δικηγόρους σας γιὰ τίς σχέσεις μας, θά παρουσιάσω ἡ ἴδια, θά ἀποδείξω πὼς μὲ τηλεφωνήσατε δύο φορές και θά επικυρώσω τήν κατάθεσή του πὼς προσπαθήσατε νά τὸν ἐκδιάσετε νά σωπάσει. . . Εἶστε βέβαιος πὼς μὲ καταλάβατε; . . . Λυτάσθε γιὰ μένα; . . . Ὡ, δὲν πειράζει κ. Μακ-Κην. . . Τί, τί εἶπατε. (σέρνει τῆ φωνή της) Ναι τὸ ξαίρω πὼς εἶμαι «διαβολεμένη γυναίκα» (κρεμά τὸ δέχτη και γουρῶ σιγά σιγά στὸν Χάλ) Ἐσοῦ ἔκαμες ὅ,τι νόμιζες καλλίτερο γιὰ μένα. Ἐκαμα ὅ,τι εἶνε καλλίτερο γιὰ σένα.

Χάλ (ἀγκυαλιάζοντας τήν καθὼς γονατίζει κοντά του). — Φτωχή μου ἀγάπη, γενναῖο κορίτσι. Θά τὸ δημοσιεύσει. Τὸν ξαίρω. Και τότε — ὦ!

Κόρα.— Ναι ἀγάπη μου. Μά δὲ γέλασε αὐτῆ τῆ φορά. (Μειδιάματα θρηνηντικὰ φαίνονται στὰ χεῖλη της καθὼς πέφτει ἡ αὐλαία.

East Lansing, 1920.

ΠΑΝΟΣ ΦΛΩΡΗΣ

Η ΤΟΝΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Αν είναι πρόωπο σήμερα να σκεφτούμε για μίαν οριστική και ριζικότερη μεταρρύθμιση της ορθογραφίας μας, ή και να πιθανολογήσουμε ακόμη ποιά μορφή θα πάρει και αν θα είναι τόσο ριζική όσο τη θέλουμε μερικοί, δεν είναι όμως διόλου πρόωπο, είναι καιρός με το παραπάνω να εφαρμόσουμε μια λογική απλοποίηση στην ορθογραφία μας. Όλοι όσοι γράφουν τη δημοτική αισθάνονται, θαρρώ, αυτήν την ανάγκη, και περιμένουν κάποιο σύνθημα και κάποιον ορισμένο κανόνα. Η απλοποίηση αυτή, και αν δέ θα είναι η οριστική μορφή της ορθογραφίας μας, θα είναι ένα προπαρασκευαστικό πείραμα, και δεν πρέπει να νομίζει κανείς πως μπορεί τάχα να πάει χαμένος ο κόπος της, γιατί χωρίς άλλο θα είναι μέρος της οριστικής, της ριζικότερης μεταρρύθμισης, αν αυτή θα γίνει καιμιά φορά, δηλαδή η οριστική μεταρρύθμιση δεν μπορεί να φανταστεί κανείς πως θα μας γυρίσει πίσω, απεναντίας θα προχωρήσει περισσότερο προς τη διεύθυνση της απλοποίησης. Είναι λάθος να νομίζει κανείς πως η μεταρρύθμιση πρέπει εξάπαντος να είναι μια και οριστική και πως δεν μπορεί να γίνει κατά βηθμίδες, και πως επομένως, περιμένοντας την οριστική, πρέπει να ξεκλειδούμε να γράφουμε δασείες και περισπωμένες και πλήθος άλλα περὶ λόγα πράγματα. Το παράδειγμα το έχουμε. Εξόν από μερικότερες απλοποιήσεις που τις ακολουθούν από κείρο πολλοί δημοτικιστές, έχουμε τον Πάλλη και το Βλαστό, που εγκαινιάσανε γενικότερη καινοτομία, προ πάντων στον τονισμό.

Η ορθογραφία μας πάσχει από δυο πράγματα:

1ο. Περιττός πλούτος από σημεία χωρίς νόημα, ψιλές, δασείες, περισπωμένες, υπογεγραμμένες, ει, οι, υι, κτλ., που είχαν μια φορά, στην αρχαία γλώσσα, τη σημασία τους. Αυτά, ενίσω μένουμε στην αρχαία μορφή των λέξεων δηλαδή στην καθαρεύουσα, χωρίς να παύουν του να είναι περιττά, προσαρμόζονται όμως σ' ένα ορισμένο σύστημα, σε ορισμένους κανόνες, έστω και νεκρούς, αφού και από κανόνα γεννήθηκαν.

2ο. Αμα παράσσουμε στη νεότερη μορφή των λέξεων, δηλαδή στη δημοτική, τότε πολλοί απ' αυτούς τους κανόνες έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους, καθώς θα ιδούμε παρακάτω με παραδείγματα, και τότε βρισκόμαστε σ' ένα χάος, σ' ένα σύστημα αντιφατικό, που πρόξενει παραζάλη σε κάθε άνθρωπο που θα είχε την αδυναμία να θέλει να καταλαβαί-

νει το κάθε πράμα γιατί το κάνει, και να βρίσκεται σε μια λογική συνακολουθία με τον εαυτό του.

Το ζήτημα της ορθογραφίας το πραγματεύτηκε σε όλο του το πλάτος ο Μ. Τριανταφυλλίδης στη σοφή του μελέτη «Η Όρθογραφία μας» (Δελτίο του Εκπαιδευτικού Όμίλου, τόμ. 3, 1913). Εξέτασε όλες τις όψεις, ιστορική, γλωσσολογική, εκπαιδευτική, και όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει η μεταρρύθμιση, ριζικές και μερικές, οριστικές και προσωρινές. Προτείνει και μια λύση για την άμεση σήμερα εφαρμογή, λύση αρκετά συντηρητική, που να μὴν έρχεται σε χτηπητή αντίθεση με την ορθογραφία της επίσημης γλώσσας του Κράτους.

Για μια τέτοια λύση θέλω να μιλήσω εδώ, λύση προσωρινή και της άμεσης εφαρμογής, δηλαδή να εξετάσω τα δυο-τρία συστήματα που προτείνονται γι' αυτόν το σκοπό, και να τα παρακολουθήσω αν είναι δυνατό σε όλες τους τις συνέπειες.

Πρώτα λίγα λόγια για τις ριζικές μορφές της μεταρρύθμισης. Είναι δυο.

Μια είναι η φωνητική ορθογραφία. Όπως προφέρουμε. Όλοι οι φθόγγοι που προφέρονται να γράφονται με έναν τρόπο, και ούτω καθεξής. Όταν φτάσει η χρυσή εποχή όπου όλα τα πράματα του κόσμου θα έχουν υποβληθεί στην απόλυτη λογική, τότε χωρίς άλλο θα γίνει κι' αυτό.

Μπορεί να γίνει και πριν. Δεν ξέρω: Για την ώρα όμως υπάρχουν πολλοί που φρονούν πως είναι καλό να φαίνεται η καταγωγή των λέξεων και οι συγγένειες μεταξύ τους, και πως η γραφή του ίδιου φθόγγου με διάφορους τρόπους δεν είναι σημαντική δυσκολία, επειδή γρήγορα εντυπώνεται η οπτική εικόνα της λέξης.

Είτε η φωνητική ορθογραφία θα επικρατήσει είτε η ιστορική θα μείνει, ένα πράμα φαίνεται θετικό, πως μια λογική ταχτοποίηση της ορθογραφίας μας δεν μπορεί να γίνει αν δεν προστεθούνε στο αλφάβητο ένα-δυο καινούρια γράμματα. Είναι γνωστό που σήμερα ο συνδυασμός νι έχει τρεις διαφορετικές προφορές: Πότε προφέρεται ni (ανί, εντολή), πότε σα σκέτο i (νιόνω, νιάνιά), και τέλος σε λέξεις ξένες που δεν αφομοιώθηκαν ακόμη τέλεια προφέρεται ni (κοιτάλι, κοιταπούντο). Ακριδώς τα όμοια συμβαίνουνε στο συνδυασμό μπ: αμπέλι, κόμπος (mb), μπαίνω, μπαμπούρι. (b), κομπόσια, κομπλιμένιο, (mp). Το γκ έχει μόνο δυο προφορές: αγκαλιά, πάγκο: (ng), γκρίζος γκρομός (g). Θα χρειαστούνε λοιπόν τουλάχιστο τρία καινούργια γράμματα, για την παράσταση των φθόγγων b, d, g.

Η δεύτερη ριζική μορφή της μεταρρύθμισης είναι η παραδοχή του

λατινικού αλφάβητου. Αυτό μπορεί ν' αποδώσει όλους τους φθόγγους μας όταν το θ γραφεί th, το δ: dh, και το γ: gh.

Θα εξετάσω τώρα τί μπορούμε, τολμών να πω τι μας επιβάλλεται να κάμουμε αμέσως σήμερα. Ένα στοιχείο παρουσιάζεται πρώτα απ' όλα στο ορθογραφικό ζήτημα, οι τόνοι και τα πνεύματα. Προέχει το στοιχείο αυτό, επειδή δαραίνουν απάνωτου οι πιο μεγάλες αντίφασες, ενώ δέν έχει με το μέρος του παρά μόνο μιαν αρκετά αδύνατη ιστορική δικαιολόγηση και τη συνήθεια των ματιών.

Σταθίθε μια στιγμή και ρωτήστε: Γιατί βάζω σ' αυτήν τη λέξη ψιλή και στην άλλη δασεία; Η παράδοση. Μα παράδοση είτανε και η υπογεγραμμένη, και η δασεία στο θ, και η ψιλή-δασεία στα θύ, και η κορωνίδα στο τοῦλάχιστον και στο κἄνεις, και η οξεία του εγκλιτικού στα σῶμί μου, αἱμά του, που οι περισσότεροι, θαρρώ, δέν τα γράφουμε.

Η συνήθεια των ματιών; Δέν είναι τόσο τρομερό εμπόδιο η συνήθεια των ματιών ὅς φανταζόμαστε συνήθως. Μια φορά οι Ρωμαῖοί είτανε συνηθισμένοι να βλέπουν ο ένας τον άλλον με βράκες και φουστανέλλες, κατόπι ὅμως πολύ εύκολα συνηθίσανε να βλέπουν και πανταλόνια. Αμα διαβάσετε μια σελίδα του Πάλλη ή του Βλαστού δίχως τόνους ή με τονισμό απλοποιημένο, ένα πράμα σας κάνει εντύπωση, πόσο γρήγορα συνηθίζουν τα μάτια στο νέο σύστημα.

Υστερα ρωτήστε: Και τα τοῦ, τόν, τῆς, τῆν, τό, τῶν, τούς, τίς, τά, γιστί να έχουν τόνο, όταν τα θ, ή, οί δέν έχουν; Για κάποιο καπρίτσιο των αλεξανδρινών γραμματικών, που έτσι τους άρεσε να κάμουν. Και είναι αξιοσημείωτο ένα πράμα: ὅτι μέσα στις δέκα άπονες λέξεις θ, ή, οί, αἱ, εἰς, ἐν, ἐκ, εἰ, οὐ, ὦς, που είχε η αρχαία γλώσσα, δέν υπάρχει ούτε μια που ν' αρχίζει από σύμφωνο. Περίεργη σύμπτωση! Μου περνά λοιπόν μια υποψία. Φαντάζομαι πως εκείνοι που τα κανόνισαν αυτά προσέχανε πολύ στην εντύπωση των ματιών, ὅπως καλή ὦρα κ' εμεῖς σήμερα, γι' αυτό δέ γράφανε τον, τῆν, χωρίς τόνο, γιατί τους φαινότανε πολύ γυμνό, λέξεις ὅμως που αρχίζουν από φωνήεν τις αφίσανε χωρίς τόνο, επειδή έχουν το πνεύμα. Το ζήτημα είτανε δηλαδή κάθε λέξη κάτι τέλος πάντων να έχει στην κορφή, αδιάφορο τί θα είναι, για να μή φαίνεται φαλακρή.

Και πάλι σκεφτείτε: Το ἰά έγινε απ' το ἴνα, το μέ απ' το μετά, το σέ απ' το εἰς. Για ποιό λόγο σ' αυτές τις λέξεις βάζουμε τόνο, αφού από καταγωγή τους κανέναν τόνο δέν κληρονόμησαν; Εδώ πια δέν υπάρχει ούτε παράδοση, δέν υπάρχει απολύτως καμιά αιτία. Μα δέ μας κάνει κανέναν κόπο. Θυμάσια δικαιολόγηση! Πως ένα πράμα δέ μου κάνει κανέναν κόπο δέν είναι λόγος αρκετός για να το κάμω. Αν είμαι λογικός άνθρωπος πρέπει να ξέρω και γιατί το κάνω.

Τους τόνους απάνω στα θά, νά, μέ, τους έβαλε βέβαια η καθαρεύουσα. Όταν, υποχωρώντας στην πίεση του γλωσσικού αισθήματος, αποφάσισε να τα γράψει αυτά τα μόρια, αφήνοντας το απαρέμφατο και το μονολεκτικό μέλλοντα, τότε νόμισε αναγκαίο να τα συμμορφώσει κι' αυτά με το ὄλο ορθογραφικό σύστημα της αρχαίας, ὅπου, καθώς είδαμε, δέν υπάρχει λέξη που ν' αρχίζει από σύμφωνο και να μήν έχει τόνο, δηλαδή δέν υπάρχει λέξη που να μήν έχει κάποιο σημάδι απάνωτης, τόνο ή πνεύμα. Έτσι μάθουμε να γράφουμε θά, νά, μέ, με τόνο. Όταν ύστερα, στη δημοτική, γράψαμε το σέ (=εἰς) και τα αναφορικά που, πως, ακολουθώντας κ' εμεῖς την καθαρεύουσα, νομίσαμε χρέος να στολίσουμε και τις λεξούλες αυτές με κάτι, να τους βάλουμε ένα καπελάκι σύμφωνα με τη μόδα. Αυτή είναι, θαρρώ, η λογική σειρά των γεγονότων. (*)

Άλλο: Στο εἶχαν θα βάλουμε περισπωμένη. Το γιατί κανείς δέν το ξέρει. Απλώς, επειδή μοιάζει με το εἶχον, που είχε περισπωμένη. Η μήπως επειδή είναι «μακρόν πρό βραχέος»; Και ποιός ξέρει να μας πει αν εκείνο το α πρέπει να θεωρηθεί «βραχύ»; Την εποχή που το ο του εἶχον έγινε α υποθέτω πως δέν υπήρχανε πια «μακρά και βραχέα». Και ύστερα στο εἶχανε τί τόνο θα βάλουμε; Οξεία φυσικά, αφού είναι προπαραλήγουσα. Ὅστε η ίδια λέξη πότε θα έχει οξεία και πότε περισπωμένη. Το ίδιο θα συμβεί στα ἤρθαν-ἤρθανε, ηῦραν-ηῦρανε, κτλ.

Τα μαχαίριον, ποτήριον, ... είχαν οξεία. Στα μαχαίρι, ποτήρι, θα διατηρήσουμε την οξεία, ή θα πάμε με τον κανόνα «μακρόν πρό βραχέος»: Ἢ' αλλάξουμε τον τονισμό μιας λέξης για μια ανάγκη φανταστική, αφού σήμερα δέν υπάρχουνε «μακρά» και «βραχέα»;

Στην αρχαία τῆν παιδί, τῆν μερίδα, είχαν οξεία, ενώ τῆν σφραγίδα, τῆν βαθμίδα, είχαν περισπωμένη. Θα τα διατηρήσουμε αυτά; και, επομένως θα γράψουμε και στην ονομαστική ἡ σφραγίδα, ἡ βαθμίδα;

Στα ρωτήσετε, ακούσετε, ... θα βάλετε οξεία. Στα ρωτήσι, ακούσι, ... τί θα βάλετε; Απ' τη μια μεριά έχετε την καταγωγή των τόνων αυτών απ' τα ερωτήσ(α)τε, ακούσ(α)τε, που θέλει οξεία, απ' την άλλη το νεκρό κανόνα «μακρόν πρό βραχέος», εφαρμοσμένο σε συλλαβές που δέν είναι ούτε μακρές ούτε βραχείες, που ζητά περισπωμένη. Διαλέξτε. Η αυτών ή εκείνων Δέν μπορείτε να ευχαριστήσετε και τους δυο.

* Το που έγινε απ' το πῶν. Ὅσο για το πως ο Φιλόντας εξηγεί στη Γραμματικῆ του πως δέν έγινε απ' το πῶν παρά απ' το ερωτηματικό πῶς. Λοιπόν ο καθαῖο τόνος του θα είταν η περισπωμένη. Επειδή ὅμως είναι ανάγκη να ξεχωρίσει απ' τὸ πῶς, πρέπει να το γράψουμε διαφορετικά. Και τότε, μια που καταγοῦμε τον ιστορικό του τόνο, γιατί να τον βάλουμε βαρεῖα που δέν την είχε ποτέ, και να μή το γράψουμε άτονο;

Αυτό το χάος, αυτή η αοριστία, πρέπει να λείψουν. Θα μας πούνε βέβαια αγράμματους. Θα πούνε πως απλοποιήσαμε τον τονισμό επειδή δεν μπορούσαμε να μάθουμε τους κανόνες του. Θα τους απαντήσω με μια μικρή ιστορία, που έχει πολύ νόημα. Ένας ξυπνός μαθητής με ρώτησε κάποτε: «Γιατί, Κύριε, τα *ι* τα γράφουμε με τόσο πολλούς τρόπους: *ει, οι, υι, ...*;». Του έδωκα την αναγκαία εξήγηση, την ιστορική. Τότε ένας άλλος, πολύ μέτριος μαθητής, που δεν ικανοποιήθηκε, φαίνεται, απ' την εξήγησή μου, του παρατήρησε με όλο του το σοβαρό: «Μα αλλιώς τι αξία θα είχε η φιλολογία;» *Ο νοῶν νοείτω!*

Ας ιδούμε τώρα τί μπορεί σήμερα να γίνει. Όσο για τα πνεύματα δε χωρεί συζήτηση, ούτι φέρνει την παραμικρή δυσκολία η τέλεια κατάργησή τους. Μένει το ζήτημα των τόνων. Ο Μ. Τριανταφυλλίδης στη μελέτη του εξετάζει όλα τα συστήματα που έχουν προταθεί, και παραθέτει και δείγμα απ' το καθένα.

α) Ένα είναι η τέλεια κατάργηση των τόνων, με την επιφύλαξη να βάζουμε μια οσεία σε ορισμένες λέξεις που αλλάζουν νόημα με την αλλαγή του τονισμού: *γέρος-γερός, νόμος-τομός* κτλ. Αυτό θα είτανε χωρίς άλλο το λογικότερο σύστημα, είναι ακόμη και το πιο ευχάριστο στην όψη. Δυστυχώς μου φαίνεται πως θα μας φέρει μεγάλες δυσκολίες και αρκετή σύγχυση.

Παρατηρώ πρώτα που οι λέξεις αυτές οι διπλονόητες είναι πολύ περισσότερες απ' ότι φανταζόμαστε συνήθως. Παραθέτω μερικές που έτυχε να συνάξω ως τώρα:

νόμος, γέρος, θόλος, κάλος, μόνος, μόνη, (μοναστήρι), τζάμι, φόρα, ζέσιή, πίστιή, δημοσιά, κάκια-κακία-κακιά, μπακαλική (ήδη μπακαλικής), πόσο, τέλεια, ανόσια, μονάχος (καλόγερος), μονάχη, αξία, κάμπόσος, επίμονη, υπεροχή, περίπλοκη, έξοχη, παράγωγη, ανάγωγη, γονιά, αρπάγη, στοιχειό, χάλια, σωτήρια, χάρες, τράβά, πέρνα, πάτι και όλα τα όμοια, πολιτικός, δασκάλικος, ανθρώπινος, χωρία-χωρία-χωριά, φιλία, Τουρκία-τουρκιά, δέπια, μάυια, πόδια, χέρια, αψίδα, κερασιά, κυδωνιά, καλάμια, καράβια, βαπόρια, βασιλεία, διάφορα, κύριών, φοβέρια, μάγια, αλλού, πότι, αλλά, ξέρα, γλύκα, πικρά, βούβα, κούφα, κούτα, λούζα, τρέλλα, κένεις, γέννα (ή γέννα), πιάνα, αίτια, ζήτω, πούλια, πήγες, με παραίτησι, γνώσιές...

Ίσως σε καμιά άλλη γλώσσα του κόσμου να μὴν απαντιέται αυτό το φαινόμενο με τόσο ένταση.

Ας έρθουμε τώρα στην εφαρμογή του συστήματος. Εδώ δεν μπο-

ρεσα να καταλάβω πώς ακριβώς την εννοούν εκείνοι που το προτείνουν. Το «να τονίζουμε αυτές τις λέξεις τις διπλονόητες» μπορεί να το πάρει κανείς με δυο έννοιες: 1ο, θα τις τονίζουμε πάντα, ακόμη και όταν βρίσκονται σε φράση που μόνο μια έννοια δέχεται, 2ο, η λέξη θα παίρνει τόνο μονάχα τη στιγμή που υπάρχει κίνδυνος να διπλονοηθεί.

Απ' τα έργα του Πάλλη κι' απ' το δείγμα που παραθέτει ο Τριανταφυλλίδης στη μελέτη του καταλαβαίνω πως η πρόταση γίνεται με τη δεύτερη έννοια. Γιατι στο παράδειγμα του Τριανταφυλλίδη διαβάζουμε τα ακόλουθα:

Μας λες—μας κανεις την τιμη να μας λες—πως το δικο μας φως είναι πολυ δυνατο για τα σκοτεινιασμενα ματια του Ρωμου, και πως αν αναβλεψη και το αντικρουση θα τυφλωθη. Μα τοσο καλος ματογιατρος μας εγινες που ξερεις να μας πης και ποσο φως βασιουνε τα ματια του Εθνους;

Μέσα σ' αυτές τις παράδες υπάρχουν μερικές λέξεις που θα έπρεπε να τονιστούν αν ακολουθούσαμε τον πρώτο κανόνα: *κάνεις, μάτια, μάς (ματογιατρος μᾶς εγινες—ματογιατρος μας εγινες), πόσο (ποσό), ίσως* μπορώ να προσθέσω ακόμη και τα: *αναβλέψη (ή ανάβλεψη), αντικρούση (ή αντίκρουση), τυφλωθή (τύφλώθη)*. Είναι φανερό λοιπόν πως προτείνεται να τονίζουμε μονάχα όταν η φράση είναι διαφορετική.

Το σύστημα είναι επικίνδυνο. Η αξία του βασίζεται ολόκληρη στην προσοχή εκείνου που γράφει, και θα γεννά κάποτε την αοριστία στη γραφή μας γλώσσα. Γιατι είμαστε άνθρωποι απρόσεχτοι. Απόδειξη είναι π.χ. εκείνο που συμβαίνει με τη λέξη *λίγο*. Συχνά διαβάζουμε φράσεις σαν τούτη εδώ: *Έχω λίγα χρήματα, που έχει δυο έννοιες κατά τον τονισμό που θα πάρει στην προφορά: έχω λίγα χρήματα (=μερικά) και έχω λίγα χρήματα (=όχι αρκετά)*. Άλλος γράφει: *δεν έχεις ολόκληρο δίκαιο, χωρίς να συλλογιστεί που ένας αναγνώστης θα καταλάβει: δεν έχεις εντελώς δίκαιο, κ' ένας άλλος: δεν έχεις καθόλου δίκαιο*. Έτσι κ' εκείνος που θα γράψει *ενας μονος αριθμος, απορροφημένος απ' τη μιά μόνη ιδέα που έχει στο νούτου, θα ξεχάσει να τονίσει, αν δεν έχει πάρει τη συνήθεια του γενικού τονισμού, ενώ η φράση θα έχει δυο έννοιες*. Ο σκοπός είναι βέβαια, η μεταρρύθμιση που θα κάμουμε να φέρει μονάχα κέρδος δίχως καμιά ζημία.

Αν πάλι αποφασίσουμε πως οι λέξεις οι τονισμένες θα είναι πάντα τονισμένες, πως ο τόνος θα είναι αναφαίρετο συστατικό τους, τότε βέβαια πρέπει να ορίσουμε ποιές θα είναι αυτές οι λέξεις. Ε λοιπόν, τότε μου φαίνεται πως θα πιαστούμε σε μια δουλιά πολύ μεγάλη και προ πάν-

των αρκετά απροσδιόριστη. Οι λέξεις αυτές, καθώς είδαμε, μοιάζουν να είναι μερικές εκατοντάδες. Ωστε, και αφού οριστούν, για απομνημόνευση ούτε λόγος. Θα καταντήσει λοιπόν πάλι να είναι εξαρτημένη η εφαρμογή του κανόνα απ' την κρίση κι' απ' την προσοχή εκείνου που γράφει. Γύστερα, και στον καθορισμό τους θα έχουμε και περίπτωσες αμφιβολίες και λογής παράξενα και ακατάστατα πράγματα. Π.χ. το ρωτά θα έχει τόνο, επειδή υπάρχει και ρώτια, όμοια τραβά—τραβα, περνά—πέρνα κτλ., όλα όμως τα άλλα πρόσωπα: ρωτώ, ρωτάς, ρωτούμε, . . . θα είναι άτονα. Θα τονιστεί το κανείς επειδή υπάρχει το κανείς, δε θα τονιστούν όμως τα κανω, κανει, κανουμε, . . . Θα υποχρεωθούμε να τονίσουμε τα (ο) βαρελάς—(του) βαρελά, (ο) φουσιανέλλας—(του) φουσιανέλλα, επειδή υπάρχει (η) βαρελά—(της) βαρελάς (η) φουσιανέλλα—(της) φουσιανέλλας, όχι όμως και το βαρελάδες κτλ. Θα τονίσουμε (τα) καπελά, (τα) ξυλιά, (του) καρβουνα, . . ., επειδή υπάρχει η γενική (του) καπελά, (του) ξυλιά, (του) καρβουνα, . . ., οι άλλες πτώσες θα μείνουν πάλι άτονες. Αραγε σε μια λέξη τόσο κοινή σαν το γλώσσα-ας θα υποχρεωθούμε να βάζουμε τόνο επειδή κάποτε θα τύχει να γράψουμε ο γλωσσάς—του γλωσσά; Και πάλι οι γλωσσας—των γλωσσων χωρίς τόνο, επειδή δεν υπάρχει ανάγκη. Επίσης η γλωσσου-της γλωσσου: χωρίς τόνο. Η θα παραλείψουμε τον τόνο απ' το γλώσσα και θα διατρέξουμε τον κίνδυνο, έστω και σπάνιο, να συγχυστεί αυτή η λέξη με το γλωσσά; Και θα τονίσουμε άραγε τα καλαμίρια επειδή υπάρχει μία σπανιότατη λέξη: η καλαμαριά; Θα προσέξουμε και στις σπάνιες λέξεις;

Ξέρω πια ένσταση με περιμένει, που από ώρα πολλή τώρα ενδρεύει στα χείλη του αναγνώστη: Η θέση της λέξης, η σύνταξή της, το άρθρο που κάποτε τη συνοδεύει, με μια λέξη η μορφή της φράσης, είναι τι; περισσότερες φορές αρκετά για να μας οδηγήσουν, και λίγες λέξεις μένουν απ' τον παραπάνω πίνακα που μπορούν αληθινά ν' αρίσουν αμφιβολία στο νού του αναγνώστη, π.χ. ένας γερός άνθρωπος—οι νομοί του Κρατους—τα καπελά των κυριων. Με τις άλλες χρειάζεται αλήθεια κακή θέληση για να συμβεί παρενόηση. Είναι δυνατό ποτέ να συγχύσουμε την κερασία με τα κερασια, και αν ακόμη αυτές οι λέξεις δε συνοδεύονται απ' το άρθρο; Και μπορεί ποτέ κανείς να αμφιβάλλει για τον τονισμό των φράσεων ζητω την ελευθερία και ζητω η ελευθερία;

Είμαι σύμφωνος, και υπερθεματίζω μάλιστα. Εγώ λέω πως, αν δεχτούμε πως ο αναγνώστης θα σχετίζει τη φράση όχι μόνο με τα προηγούμενα που διάβασε παρά και με δυο-τρεις λέξεις παρακάτω, ή, κατά την ανάγκη, και με δυο-τρεις αράδες παρακάτω στο κείμενο όπου βρι-

σκεται η διπλονόητη λέξη, πως με άλλα λόγια θα σχολιάζει λίγο ή πολύ και θα συζητεί την ιδέα του συγγραφέα, τότε ορισμένως καμιά απ' αυτές τις λέξεις δε θα μείνει που να είναι διαφορούμενη. Μα το ζήτημα δεν είναι αυτό. Μου φαίνεται πως ο σκοπός μας είναι να έχουμε ένα γραφτό γλωσσικό όργανο που να μιλεί όσο γίνεται πιο σύντομα και πιο άμεσα στο νου του αναγνώστη. Είναι ελαττωματική η γραφή της γλώσσας, όταν, διαβάζοντας τη φράση ενός ανθρώπου γλώσσα, προφέρω γλώσσα, και μονάχα αφού προχωρήσω παρακάτω και καταλάβω πως ο λόγος είναι για έναν άνθρωπο πλύαρο, γυρνώ πίσω για να διορθώσω το διάδοσμά μου και να προφέρω γλωσσά. Αδικώ τη γραφή μου γλώσσα, όταν της αφαιρώ ένα χρήσιμο σημάδι απ' τη φράση πησε μια φοιρα, και περιμένει ο αναγνώστης να ιδεί πρώτα την παρακάτω λέξη και ύστερα ν' αποφασίσει αν θα προφέρει φορά ή φόρα: αν παρακάτω λέει ένα γραμμα, θα προφέρουμε φορά, αν λέει και πηδηξε, θα πούμε φόρα. Η Anna και η Maria είναι γνωστές. . . Πρέπει πάλι να κάμω κάποια σύγκριση, κάποια πνευματική εργασία, για να συμπεράνω πως οι κυρίες αυτές δεν είναι γνωστές, παρά είναι γνώστες.

Τί πρέπει λοιπόν να κάμουμε; Είναι φανερό πως λίγες είναι οι λέξεις που έχουν αληθινά ανάγκη από τόνο. Και όμως δεν μπορούμε να βγούμε απ' αυτό το δίλημμα: αν θα τις τονίσουμε κατά την περίπτωση, εξαρτιόμαστε απ' την προσοχή εκείνου που γράφει: αν θα τις τονίσουμε πάντι, τότε είναι ανάγκη να τις ξέρουμε, και δε βλέπω τον τρόπο να τις ορίσουμε, και, αν τις ορίσουμε, πώς θα κάμουμε για να τις θυμόμαστε όταν γράφουμε; Κανένα γυρεύουμε με άλλα λόγια, και κανόνες δε βλέπω να μπορεί να βρεθεί είτε με τον ένα τρόπο είτε με τον άλλο.

Θα έλεγε κανείς να τονίσουμε εκείνες μόνο απ' τις διαφορούμενες λέξεις που ανήκουν στον ίδιο γραμματικό τύπο, π.χ. γόμος, μόνος, τζάμι, φόρα, μονάχος, γιοτιά, αρπάγη, στοιχείο, χωριό, χάλι, πολιτικός, δασκάλικος, ανθρώπινος, πότε, με παραμέλει. . . Με αυτές τις λέξεις βέβαια η σύγχυση είναι πιο πιθανή, γιατί και άρθρο αν έχουνε θα είναι το ίδιο άρθρο, και γενικά η θέτη τους μέσα στη φράση θα είναι όμοια. Μα εύκολα βλέπει κανείς πως και μ' αυτόν τον τρόπο δε βγαίνουμε απ' το παραπάνω δίλημμα. Γύστερα πρέπει να κανονίσουμε ίσια με ποιό βαθμό τυπικής συγγένειας θα φτάνει το κύρος αυτού του κανόνα: Η κακία και η κακιά είναι ο ίδιος τύπος, είναι όμως ουσιαστικό και επίθετο. Θα περιληφτούν κι' αυτά στον κανόνα; Αν τονιστούν αυτά, τότε για τον ίδιο λόγο πρέπει να τονιστούν και πλήθος άλλα, π.χ. θύλος, (όμως θολη χωρίς τόνο), κάλος (αλλά καλη χωρίς τόνο), ζεστί (αλλά ζεστος), πίστι (αλλά

πιστος), δημόσιά (δημοσιο.), μιτακάλικη (μιτακαλικος), πόσος, πόσά (ποση), ποσος), τέλεια (τελειος), έξοχή (εξοχος), χάρις (αλλά χαρη, χαρα) κτλ. κτλ. Αν πάλι τα κακία και κακιά μείνουν άτονα, τότε πώς θα ξεχωρίσει η κακία απ' την κάκια, που δέν είναι το ίδιο πράμα; Αν τονίσουμε μόνο την κάκια, παραθαίνουμε τον κανόνα μας, αφού είναι ουσιαστικά και τα δυο, και συμφωνήσαμε πως όταν ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία θα τονίζονται και τα δυο. Χωρία και χωριά είναι του ίδιου τύπου, επομένως θα τονιστούν. Τι θα γίνει το χωρία; Αν το αφήσουμε άτονο κάποτε θα σκοντάψουμε στο διάβασμα, αν το τονίσουμε θα παραδούμε τον κανόνα, αφού είναι όλως διόλου διαφορετικός τύπος από τ' άλλα δυο. Τα κυρία-κυριών τί θα γίνουν; Αν μείνουν άτονα, θα έχουμε σύγχυση μεταξύ αντρών και γυναικών· αν τονιστούν, θα παραδούμε τον κανόνα, αφού δέν είναι ο ίδιος τύπος. Γύστερα θα έχουμε και τρομερή ακαταστασία. Γιατί ο κυριος, τον κυριο, οι κυριοι, θα είναι άτονα, αφού δέ μοιάζουμε με τίποτ' άλλο, ενώ του κυρίου, τους κυρίους, η κυρία, της κυρίας, την κυρία, οι κυρίες, τις κυρίες, θα τονιστούν, γιατί έχουμε και το επίθετο ο κύριος (σκοπός), του κύριου, η κύρια (αίτια), της κύριας, κτλ. Δημιουργούμε λαβύρινθο.

Δέ με διαφεύγει πως σε κάθε γλώσσα μπορεί κανείς να φτιάσει φράσες με διπλή έννοια, άμα είναι απρόσεχτος, ή αν το κάνει επίτηδες. Ξέρω ακόμη που ιδιαίτερα στη γλώσσα μας υπάρχουν και λέξεις με διπλή έννοια, που και τονισμένες αν τις γράψουμε, δέν ξεχωρίζουν, καθώς εξέτισες, παρατήρητες, απάτητες, ... ποιό (ερωτ. αντωνυμία) και πού (= τοιότητα), ανισού (αντωνυμία) και αυτού (επίρρημα). . . Και αξίζει να παρατηρήσουμε πως έξω απ' τα ποιό-ποιό, που διακρίνονται άλλωςτε στην προφορά, και που το δεύτερο είναι απ' τη λόγια γλώσσα και επομένως δέν ευθύνεται η δημοτική για τη σύμπτωση του, όλα τ' άλλα, αν δέν κάνω λάθος, ανήκουν σε τύπους ριζικά διαφορετικούς (οι ατάκτητες — εσύ απάντησες), και είναι επομένως αδύνατη με αυτά η σύγχυση.

Μα άραγε, και αν υπάρχουν στη γλώσσα μας μερικά σκοτεινά σημεία, είναι λόγος αυτός για να προσθέσουμε εμείς κι' άλλα; Και αν η αγγλική π.χ. γράφει το present και το present και τα όμοια χωρίς τόνο, και αν τονίζει telegraph, telegraphie, telegraphist, σε τρεις διάφορες συλλαβές χωρίς να σημειώνει κανέναν τόνο, που είναι το μαρτύριο του ανθρώπου που αρχίζει να διαβάσει αγγλικά, είναι άραγε λόγος αυτός για να θυσιάσουμε στη γλώσσα μας ένα σημάδι που το έχει από πριν, και που χρησιμεύει για να περιορίζει πολύ την πιθανότητα της σύγχυσης;

Το κάτω-κάτω γιατί να μή συλλογιστούμε λιγάκι και τον ξένο που θα θελήσει να μάθει τη γλώσσα μας;

Συνοπτικά, στο σύστημα αυτό, είτε με τη μια μορφή είτε με την άλλη, είτε η τονισμένη λέξη θα κρατεί πάντα τον τόνο της, είτε θα τον παίρνει μόνο σε περίπτωση αμφιβολίας, δέ βλέπω στερεό έδαφος, δέ φαντάζομαι πως θα μπορέσουμε να καθιερώσουμε έναν ορισμένο κανόνα. Είναι κρίμα, γιατί, επαναλαμβάνω, το σύστημα χωρίς τόνους είναι και το πιο απλό και το πιο όμορφο στην όψη. Και βεβαιότατα αυτό θα έπρεπε να προτιμηθεί, αν είτανε μπορετό να μείνουν όλες οι λέξεις άτονες εκτός από λίγες της μεγάλης χρήσης, που θα μπορούσαν τότε εύκολα να μαθευτούν απ' έξω, καθώς η—ή, πως—πώς κτλ. Αλλά, όπως είναι τα πράματα, δέν το βλέπω πραχτικό, θα μας φέρει μεγάλη αταξία.

Αμα παραιτήσουμε το σύστημα χωρίς τόνους, μας μένει να εκλέξουμε ανάμεσα στα ακόλουθα τρία:

β) Ο Π. Βλαστός στα «Κριτικά Ταξίδια» και στη «Φυσική» τονίζει όλες τις λέξεις που τονίζουμε και στη συνηθισμένη σήμερα ορθογραφία, με μόνη τη διαφορά που δάζει παντού οξεία. Το κέρδος είναι μικρό. Αφίνω την κάποια μονοτονία που παίρνει το κείμενο με το πλήθος των οξειών, προ πάντων όταν βρεθούν πολλές μικρές λέξεις στη σειρά, π.χ. γιά νά μή σου τό πώ. Η οπτική εντύπωση επί τέλους είναι ζήτημα δεύτερης σημασίας. Συνηθίζεται. Κάτι άλλο είναι πιο ουσιαστικό: Στα ερωτηματικά που και πως ο Βλαστός βάζει περισπωμένη, κ' έτσι ξεχωρίζουν απ' τα αναφορικά. Δέν μπορώ όμως να καταλάβω πώς ξέχασε μερικά άλλα μόρια, προ πάντων το ερωτηματικό γιατί, που το γράφει απαράλαχτα με το αιτιολογικό γιατί. Και όμως τα δυο αυτά μόρια είναι ακαραίτητο να ξεχωριστούν. Αλλιώς η φράση π.χ. δέ μου εξήγησε γιατί είτανε βιαστικός, έχει δυο έννοιες: α) δέ μου εξήγησε, επειδή είτανε βιαστικός, β) δέ μου εξήγησε για ποιό λόγο είτανε βιαστικός. Είν' αλήθεια που στην πρώτη περίπτωση ταιριάζει ένα κόμμα πρίν απ' το γιατί, και μπορεί κανείς να πει πως μ' αυτό θα γίνει η διάκριση. Μα δέν είναι βέβαιό αν θα θυμηθούμε πάντα να το βάλουμε το κόμμα, ή αν θα το προσέξουμε στο διάβασμα. Κι' ο Βλαστός συχνά το παραλείπει: «δέν πέφτουμε καιά τή γή γιατί τά βασιά καιε άλλο...» (Φυσική, σελ. 9—10). Η ίδια σύγχυση θα γίνεται σ' αυτό το σύστημα μεταξύ του γιά (= διά: γιά νά ιδώ = προς το σκοπό του να ιδώ) και του γιά (επιφώνημα: γιά νά ιδώ = φέρε να ιδώ). Επίσης και μεταξύ του νι (τόνδεσμος τελικός: νά τό παίρνω) και του νά (επιφώνημα: νά, τό παίρνω = ιδού, το παίρνω).

Και κάτι ακόμη: Θα μείνουμε και πάλι στην απορία, γιατί ένα πλήθος μονοσύλλαβες λέξεις να παίρνουν τόνο, αφού μ'ένα μόνο τρόπο μπορούν να διαδοσθούν, και προ πάντων γιατί τάχα να έχουν τόνο τα κί, θά, μέ, σέ, που ούτε η ιστορία δέν τον δικαιολογεί.

γ') Μπορούμε ν' αφίσουμε άτονες όλες τις μονοσύλλαβες λέξεις εκτός από λίγες ορισμένες, και να δάξουμε οξεία σε όλες τις άλλες. Φτάσαμε σ' ένα σύστημα που μπορεί κανείς να πεί πως δέν παρουσιάζει καμιά αντίφαση, καμιά δυσκολία. Μια δυο λεπτομέρειες είναι που πρέπει να κανονιστούν με έναν ή με άλλον τρόπο, κατά συνθήκη. Π.χ. πρέπει να διακριθεί το γιατί το αιτιολογικό απ' το γιατί το ερωτηματικό. Αυτό μπορεί να γίνει με τρεις διάφορους τρόπους: 1) αν γράψουμε το αιτιολογικό εξαιρετικά χωρίς τόνο, 2) αν γράψουμε το ερωτηματικό χωρισμένο σε δυο λέξεις: για τί, και 3) αν αποφασίσουμε ο τόνος στη λήγουσα να είναι γενικά βαρεία, όπως είναι και στη σημερινή γραφή, και να γράψουμε εξαιρετικά με οξεία όλες τις ερωτηματικές λέξεις: ποιός, πού, πώς, τί, γιατί, όπως γίνεται και σήμερα όχι μόνο στη δημοτική παρά και στην καθαρεύουσα (*).

* Θα παρατηρήσουμε μερικοί, πως έτσι φεύγουμε απ' την απλότητα που επιζητούσαμε, αφού καθιερώνουμε δυο τόνους αντί έναν. Σ' αυτό θ' απαντούσα πως, αν καλοκοιτάξετε, η οξεία και η βαρεία δέν είναι δυο τόνοι, είναι ένας. Πρώτο, γιατί στο χειρόγραφο ποτέ δέν κάνουμε διάκριση οξείας και βαρείας, και δεύτερο γιατί, καθώς όλοι ξέρουν, στο τυπωμένο κείμενο ο στοιχειοθέτης, χωρίς κανένα να φωνηθεί, τις βαρείες τις κάνει πάντα οξείες: όταν έρχεται κατόπι κόμμα ή τελεία. Το γιατί κανείς δέν το ξέρει. Παράδοση κι' αυτό. Άλλως το «ασήμαντο» πράμα, από κείνα που βρίσκουν οι άνθρωποι πως δέν αξίζει να τα προσέχουν: Αφού δέν ενοχλεί κανέναν, άσ' το να γίνεται. Κι' ως μόνον έχει καμιά λογική. Στη δημοτική μάλιστα δέν μπορούμε να πούμε πως δέν φέρνει καμιά βλάβη, αφού, όπως σήμερα γράφεται η δημοτική με τόνους, το γιατί με βαρεία, άμα βρεθεί μπροστά σε κόμμα, γίνεται γιατί με οξεία και μοιάζει ερωτηματικό—ένα μικρό γεγονός, που αν το είχαμε προσέξει, μπορούσε να σταθεί αφορμή για να κόψουμε στο γενικό την κωμική αυτή συνήθεια των στοιχειοθετών.

Δέν πρέπει λοιπόν να νομίζει κανείς πως, αν καθιερώσουμε τη βαρεία στη λήγουσα, θα περιοριστεί καθόλου η αμλοποίηση που ζητούμε στη γραφή μας: Εμείς θα γράψουμε πάντα οξείες, όπως γίνεται και σήμερα: οι στοιχειοθέτες στη λήγουσα θα τις κάνουν βαρείες, όπως γίνεται και σήμερα, εδόν στις ερωτηματικές λέξεις, όπου οι οξείες θα μένουν οξείες, όπως και σήμερα. Το μόνο κενό σ' όλη την υπόθεση, που θα χρειαστεί να το μάθουν οι στοιχειοθέτες, είναι που η βαρεία θα μένει βαρεία και πριν από τελεία και πριν από κόμμα.

Και το κέρδος ποιά: θα φωνηθείτε. Το κέρδος, αν θέλετε να το πούμε κέρδος, είναι πως θα μείνουμε πιο κοντά στην οπτική εντύπωση που κάνει σήμερα το τυπωμένο κείμενο, και επομένως θα περσίσει πιο εύκολα η μεταγραφή, γιατί όλες οι λέξεις που γράφονται σήμερα με βαρεία θα διατηρήσουν τη μορφή τους και με το νέο σύστημα (από χοντρό που), ακόμη κι' εκείνες που έχουν σήμερα

Δέ θα επιμείνω στις λεπτομέρειες γιατί δέν ανήκει σ' εμένα να τις κανονίσω. Π.χ. είναι πολλές λέξεις που παθαίνουν συγκοπή στην αρχή ή στο τέλος και γίνονται μονοσύλλαβες: εμένα μέ, εμένα-σέ, εμάς-μάς, εσάς-σάς, (για μέ, για σέ, από σάς), (ε)δώ, (ε)κεί, (από δώ, κατά κεί), λέν(ε), θα πάν(ε), θα πούν(ε), . . . Μένει στη διάθεσή μας να κανονίσουμε αν οι λέξεις αυτές και με τη μονοσύλλαβη μορφή θα κρατούν τον τόνο τους ή όχι. Ακόμη δέ θα είταν άσχημο ίσως τα άκλιτα μόρια, προ πάντων όσα τονίζονται στη λήγουσα, απο, αντι, κατα, παρα, ενω, αφού, αλλα, να τ' αφίσουμε χωρίς τόνο.

Αν δέ με διαφεύγει τίποτε, το σύστημα αυτό δέν παρουσιάζει καμιά δυσκολία, δέ σκοντάφτει πουθενά. Το ίδιο παρατηρούμε και στο ακόλουθο, που έχει παραπάνω και την αρετή να είναι πιο ξαλαφρωμένο από οξείες.

δ) Αφίνουμε άτονες όλες τις μονοσύλλαβες λέξεις, εκτός πάλι από κείνες τις λίγες, που θα τις ορίσουμε παρακάτω. Επίσης αφίνουμε άτονες όλες τις υπερμονοσύλλαβες λέξεις που τονίζονται στη λήγουσα, και βάζουμε λαιπόν τόνο, οξεία, μονάχα όταν η λέξη τονίζεται στην παραλήγουσα ή στην προπαραλήγουσα. Θα μάθει μια για πάντα ο αναγνώστης πως κάθε λέξη που δέν έχει τόνο τονίζεται στη λήγουσα. Είναι το σύστημα που εφάρμοσε πρώτος ο Πέλλης.

Κ' εδώ πάλι μερικές λεπτομέρειες, που θα κανονιστούν κατά συνθήκη, π.χ. αν οι τύποι τραβούνε, βασιτούνε . . . όταν χάνουν το ε θα κρατούν τον τόνο τους ή όχι. Το γιατί, όταν είναι ερωτηματικό, θα τονίζεται.

Μια τελευταία παρατήρηση έχω να κάμω που αποβλέπει τα δυο τελευταία συστήματα, καθώς και το (α). Ο λόγος είναι για μια περίπτωση αοριστίας, που πρέπει να θρηθεί η θεραπεία της. Οι ακόλουθες φράσεις, αν τις γράψετε κατά το σύστημα (γ) ή (δ) έχουν όλες διπλή έννοια: (*)

περισπωμένη στη λήγουσα θαρρώ πως με τη βαρεία δέ θα ξαφνίζουν τόσο τά μίτι των ασυνήθιστων όσο με την οξεία.

Δέν τη ζητώ εγώ τη βαρεία. Μονάχα επειδή μερικοί βρίσκουν μονότονο το σύστημα όλο με οξείες, αφού προτείνουν κάποτε αυτός ο ένας τόνος να είναι κάποιο άλλο σημάδι, στρογγυλό ή τετράγωνο, παρατηρώ πως η βαρεία θα ελαττώσει αυτή τή μονοτονία δίχως να προσθέσει καμιά απολύτως περιπλοκή στη γραφή μας: θα προσθέσει μονάχα εφτά διαμετρήματα στην κάσα του στοιχειοθέτη, τα εφτά φωνήεντα με βαρεία.

* Στην περίπτωση της πρώτης φράσης, δηλαδή όταν η λέξη που σηκώνει το έγκλιτικό τονίζεται στη λήγουσα, η σύγκοπή γίνεται μόνο με το σύστημα (γ), γιατί κατά το (δ) η φράση αυτή θα γραφεί με δυο τρόπους, απ' το χωρίο μας ήρθαν,

Απ' το χωριό μας ήρθαν . . .

Η ιστορία μας διδάσκει . . .

Το βιβλίο σας το έστειλα.

Το δώρο μου άρρασε.

Η παιρίδα μας χρειάζεται . . .

Από πίσω του ρίχνανε τουφεκιές.

Περιττό να εξηγήσω πόσο διαφέρει το να τον ρίχνουν από πίσω τουφεκιές από το να τις ρίχνουν απλώς από πίσω του.

Το γιατρικό γι' αυτήν την [αοριστία είναι ένα και μόνο, και πολύ απλό και πολύ φυσικό, τόσο φυσικό, που θα μπορτούσε να εφαρμοστεί ακόμη κι' αν δέν το καλούσε η ανάγκη, όσο κι' αν θα ξαφνίσει μερικούς που δύσκολα αποχωρίζονται από παλιές συνήθειες : Οι εγκλιτικές λέξεις θα ενώνονται με την προηγούμενη και θα γράφονται οι δυο σε μια λέξη. Φυσικότατο, δηλαδή τέλεια σύμφωνο με τη φύση της γλώσσας-μας, αφού έτσι προφέρονται κιόλας αυτές οι λέξεις. Το δώρο μου δέ διαφέρει καθόλου στην προφορά από μια λέξη. Η απόδειξη, που άμα γίνουν τέσσερις οι συλλαβές, το θέλημά μου, δέν τις σηκώνει ο τόνος, γι' αυτό μπαίνει και δεύτερος. Η γραφή αυτή θα είναι το πανομοιότυπο των αρχαίων ούτι, μήτε, είτε, δαις, ούτινος, άραγε, άλλωστε . . . και των ιταλικών andarsene, vederlo, . . . θα έχει ακόμη αναλογία και με τα γερμανικά aufzugeben, abzuschreiben, . . . Και το τελευταίο αυτό παράδειγμα μου θυμίζει το πολιτικό δώσεμίτε αντί δώσετέμε, που δείχνει ίσια ίσια πόσο στενή είναι η συνάρτηση του εγκλιτικού με την προηγούμενη λέξη, αφού έχει τη δύναμη να την κόβει και να μπαίνει μέσα.

Τη γραφή αυτή, καθώς μας πληροφορεί ο Τριανταφυλλίδης, τη μεταχειρίστηκαν ο Βηλαράς και ο Φυτίλης (θαρρώ κι' ο Λασκαράτος). Φαντάζομαι πως η σκέψη που τους οδήγησε σ' αυτήν θα είταν η ίδια που κάνει κ' εμένα να την προτείνω, αν και δέν εξηγήθηκαν. Όπως κι' αν είναι, δέ μου φαίνεται «άσκοπος νεωτερισμός» όπως τη χαρακτηρίζει ο Τριανταφυλλίδης, απεναντίας ύστερα απ' την παραπάνω παρατήρηση τη βλέπω σαν αναγκαία συνέπεια και απαραίτητο συμπλήρωμα των συστημάτων (γ) και (δ).

Αμα δεχτούμε και την καινοτομία αυτή, μου φαίνεται πως τα δυο

χωρίς τόνο στο χωριό (=μας ήρθαν απ' το χωριό,) και απ' το χωριό μας ήρθαν) με τόνο στο χωριό (=ήρθαν απ' το χωριό μας). Στην άλλη όμως περίπτωση η σύγχυση υπόσχει και με τα δυο συστήματα.

αυτά συστήματα δέ σκοντάφτουν απολύτως πουθενά, και δέν πρέπει να διστάσουμε να καθιερώσουμε ένα απ' τα δυο αμέσως από σήμερα.

Νά τώρα και οι μονοσύλλαβες λέξεις που πρέπει να τονιστούν, μαζί με τις όμοιέστους που δέ θα έχουν τόνο:

η,	άρθρο,
ή,	σύνδεσμος διαζευκτικός.
να,	σύνδεσμος τελικός,
νά,	επίρρημα δειχτικό.
για,	πρόθεση: για σένα,
γιά,	σύνδεσμος διαζευκτικός: γιά εγώ γιά εσύ,
γιά,	επιφώνημα: γιά φέρ'το.
ως,	(= καθώς, όπως, σαν),
ώς,	(= έως:) ως εκεί.
πως	σύνδεσμος (=ότι),
πώς,	επίρρημα ερωτηματικό.
που,	σύνδεσμος και επίρρημα και αντωνυμία(=ότι, όπου, ο οποίος),
πού,	επίρρημα ερωτηματικό.
μα,	σύνδεσμος (=αλλά, όμως),
μά,	πρόθεση: μά την αλήθεια.

Ίσως θα είναι καλό να τονίζουμε και το αρνητικό δέ(ν), για να ξεχωρίζει απ' τον αρχαίο σύνδεσμο δε, που μπορεί ν' απαντιέται κάποτε στη δημοτική (ο μεν και ο δε). Άλλωστε σήμερα είναι κατ' ανάγκη μια συμβίωση δημοτικής και καθαρεύουσας, και θα γίνεται εύκολα η σύγχυση. Αν το δεχτούμε αυτό, τότε για χάρη της αναλογίας θα τονίσουμε και το μή(ν).

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Κερμακή, 30 του Μάη 1921.

Φίλε κύριε Χαλκούση,

Σας στέλνω σήμερα με το γραμματάκι μου αυτό ένα κάμποσο και περίεργο άρθρο μου. Ελπίζω να το φιλοξενήσετε και τότες πιά μαζί ναρχίσουμε στην Πόλη μας γερή δουλειά.

Αικός σας

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΑΤΟΠΟ ΦΕΡΣΙΜΟ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ"

Πολλά λόγια δε χρειάζονται για να καταλάβη άμέσως ό καθένας. Φτάνει να διαβάση το ακόλουθο άρθρο, που έστειλα του Ταγκοπούλου, εδώ και μήνας με τον τίτλο:

ΕΝΑ ΠΡΑΜΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ

Έρχομαι να πω σήμερα στον αγαπημένο μου το «Νουμά» κάτι που είναι κάμποσο σπουδαίο.

Τις προάλλες, ένας φίλος μου ανέθεκε πίστηδες στο γραφείο μου της Γερουσίας, για να μου δείξη τον αριθμό 723 του «Νουμά» με μιάν ανταπόκριση, που πολύ άδικα δεν την είχα προσέξει, από το Μόναχο της Βαβαρίας.

—«Κοίταξε, μου γνέφει, αυτά είναι γράμματα φιλολογικά, σταλμένα τάχα με το σκοπό να μάθουνε στο έλληνικό το δημόσιο τη φιλολογική την κίνηση της Γερμανίας, και χωρίς μέτρο κανένα, χωρίς να το βάλη κανείς χαλινάρι, δεν κάνει λόγο παρά για την πολιτική. Διάδοσε, να πειστής».

Διάβασα.

Και τότες στην αρχή αρχή του άρθρου γράφει κάποιος Alex Steinmetz—επειδή έτσι εάζει τ'ονομά του με στοιχεία λατινικά, μη λάχη και τον πάρη κανέναν για Ρωμαίο—γράφει λοιπόν ο Alex Steinmetz τ' ακόλουθα:

«Οί Σαηλόκοι του Παρισιού εγάλανε το φερμάνι τους. 'Ο γερμανικός λαός καταδικάστηκε να δουλέψη 42 χρόνια για την άνταντική κεφαλαιοκρατία», κτλ. κτλ. κτλ., γιατί έχει κάμποσα τέτοια.

Τό να τὰ λέη αυτά ένας Alex. Steinmetz, δεν άπορώ διόλου. Θα πορούσα να μην τάλεγε. Οί Γερμανοί πρόθυμοι, όλοπρόθυμοι, ψυχο-

σαρκοπρόθυμοι, όπως τ'άποδείξανε στον πόλεμο, να σκοτώνουνε, να φονέδουνε, να λεηλατούνε, να πυρπολούνε, να κλέβουνε ό τι δύνεσαι να φανταστής να γιουρουντίζουνε σε καταστήματα διομηχανικά, νάρπάζουνε για να τὰ πάνε στον τόπο τους, κάθε είδος εργαλεία, μηχανές, να παίρνουνε τὰ κατάστιχα όπου κατογραμμένη βρίσκεται ή ξένη πελατεία, να τουφεκίζουνε γυναίκες, γέρους, ως και τραματίες, να ρημάζουνε χώρες, χωριά, χωράφια, τόσο τελειωτικά, τόσο μεθοδικά, που θούκκα ψωμί να μη βρη ένα παιδάκι, ως είναι κ' ένα χόρτο, ένα χορταράκι να μασήση, την πείνα του να γελάση.

Άμα όμως το ζήτημα για' αποζημίωση, ξεφυτρώνει στη μέση ό Σαηλόκος. Κ' έχουνε την άναίδεια, έχουνε την τόλμη να λένε πως είναι ή αποζημίωση για την «άνταντική κεφαλαιοκρατία». Φτωχεκρατία μας την κάμανε τή Γαλλία εληνε και μιλούνε για κεφαλαιούχους! Δυό χειμῶνες άλάκερους, δυό άλάκερα καλοκαίρια, εδώ, στο Παρίσι, μας ρίχνανε μπόμπες οί άσυνείδητοι, νόχτα μέρα. Δεν είδα να γυρέδανε τότες κεφάλαια. Τὰ κεφάλια μας γυρέδανε, αν και δεν τους πέτυχε ό λογαριασμός. Ωστε μιὰ φράση του Alex Steinmetz θα βγη πολύ σωστή, όταν την αναποδογυρίσης. «'Ο τάφος—έτσι τάποφασίζει ό άνταποκριτής του Μόναχου της Βαβαρίας—ό τάφος της Γερμανίας και της Αυστρίας, της κεντρικής Ευρώπης, θα είναι και ό τάφος ελης της Ευρώπης». 'Ο τάφος ελης της Ευρώπης, έτσι μας το διδάσκουνε τὰ πράματα, ό θάνατος του κόσμου θα εΐτανε μιὰ Γερμανία νικήτρα.

Βέβαια πως από το Μόναχο της Βαβαρίας τὰ ελέπει κανείς έλλιώς. Και παράξενο δε μου φαίνεται διόλου, μα διόλου, με τέτοιο μάτι να τὰ ελέπη ένας Γερμανός. Λυπούμαι μόνο και μένο που μπήκανε αυτά στον άκριτό μου το «Νουμά».

Λυπούμαι και για κάποιαν άλλη φράση του ίδιου του άνταποκριτή.

Στην άρ. 728 μας μιλά για τή «μεγάλη ήθική δύναμη» του Μπολσεβικισμού, για τους «ήμους Μπολσεβίκους».

Και για τοῦτο πάλε δεν άπορώ. Δεν άπορώ να είναι το άληθινό σφύρο της Γερμανίας να σπρώχνη τους άλλους λαούς και λαΐσκους στην άγκαλιά του Μπολσεβισμού—που είναι χαμός κι άτιμία μονάχα—ένώ ή έβγενεία της βαστιέται γερὰ στην καίτσηριση της μ' όλα της τὰ ψευτοδημοκρατικά. Έπειτα, ελέπει, με τους Μπολσεβίκους τὰ φορτώνεις όλα στο σβέρκο της κεφαλαιοκρατίας, κ' ή Γερμανία εγαίνει άσπρο περιτέρι. Σά να μην έκαμε πιά τίποτα καλό.

Πάλε όμως λυπούμαι που δημοσιέφτηκε στο «Νουμά» τέτοιος ύμνος του άχρείου του αίματόδρωμου Μπολσεβισμού, γιατί ως εκεί, ως τέτοια φούρια δεν πήγε ίσια με τώρα ό «Νουμάς» ό ίδιος.

Ἀλήθεια πού ἀφτά πιά εἶναι δουλειά τοῦ «Νουμά» καί τῆς Ἀθήνας, ἔχει δική μου. Τὴν ὥρα ἐπου στήν Ἑβρώπη, σίγουρα τουλάχιστο στή Γαλλία, ὁ σοσιαλισμὸς ἐπαψε νὰ εἶναι τῆς μόδας, φυσικὸ νὰ λωλαίνονται γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ οἱ παινεμένοι μας Ἀθηναῖοι, Γιαννιοὶ καὶ λοιποί. Φυσικὸ νὰ λωλαίνονται καί γιὰ τὴ Γερμανία. Εἶναι κρῖμα τέτοιο λώλαμα — καὶ κάμποσος καιρὸς πού τὸ φωνάζω, ἀπὸ τὰ 1901, στὸ *Ρωμαϊκὸ Θέατρο* ἢ Γερμανία, ἢ φιλολογία, ἢ φιλοσοφία τῆς Γερμανίας, σκότωσε τὸν ἥλιο τοῦ νοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἡ Γερμανολατρεία ἐδλάψε φοβερὰ, ἢ Γερμανολατρεία μέρα τὴ μέρα πολεμᾷ νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα στήν κοινὴ γνώμη τῆς Ἑβρώπης, ἔχει τῆς Ἑβρώπης τοῦ Alex Steinmetz παρὰ τῆς Ἑβρώπης πού κάτι λογαριάζει. Δὲν εἶναι μονάχα τύφλα, δὲν εἶναι μονάχα κακούργημα ἢ Γερμανολατρεία — ἓνα κακούργημα μπορεῖ νὰ πομεῖνῃ κι ἀτιμώρητο· ἢ Γερμανολατρεία εἶναι κάτι χειρότερο — εἶναι ἀνοησία — κι ἀτιμώρητη ἀνοησία δὲν πιστέδω νὰ ὑπάρχῃ. Μπορεῖ νὰ τὸ διοῦμε καί τοῦτο σὲ λίγο.

Τότες ἴσως ξαναπιάσουμε τὴ σημερινή μας τὴν κουδέντα. Γιὰ τὴν ὥρα πρέπει νὰ τὴ σταματήσουμε. Σοῦ τὸ γράφω μὲ τὰ κλάματα τῆς καρδιάς μου, σὰν παλιός, σὰν πιστὸς φίλος καὶ συνεργάτης πού εἶμαι τοῦ «Νουμά». Γνωστὰ εἶναι παρρῶ τὰ αἰσθήματά μου, γνωστὸς οἱ δυστυχίες μου, γνωστὰ καί τὰ φρονήματά μου, ἔπως καί ἡ θέση μου γνωστὴ. Τῶν ἀδυνάτωνε τὸ ἀδύνατο, ἀγαπητοί μου, νὰ ξακολουθῶ νὰ γράφω σὲ μιὰ φημερίδα ἐπου ἓνας Γερμανὸς θγαίνει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά νὰ μας βρῖσῃ Σαηλόκους — ἐπειδὴ τὴ δίκια τὴν ἀποζημίωση τὴν ἀπαιτοῦμε εἴλοι μας ἐδῶ — κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ ἴδιος ὁ Γερμανὸς μιλά γιὰ τοὺς τίμιους Μπολσεβίκους. Ταίρι ταίρι δὲ χωροῦνε οἱ δύο μας ὑπογραφές.

Φιλοξένησε τώρα τελεφεταῖα ὁ «Νουμάς» ἓνα μου μυθιστόρημα. Γλήγορα θὰ τελειώσῃ. Μαζὶ του τελειώνω καί γὼ τὴν κοινὴ μας τὴ δουλειά. Ἡ θλίψη μου ἀπέραντη μ' ἔλη μου τὴν ἀγάπη στὸν Ταγκόπουλο, στοὺς ἐκδότες, στοὺς ἀναγνώστες μου, πρέπει νὰ πᾶψω κάθε εἶδος συνεργασία μὲ τὸ «Νουμά».

Ψυχάρης.

Τέτοια.

Τὸ ἄρθρο μου ἀφτὸ δὲν τόβαλε ὁ «Νουμάς». Κι ἔχει μόνον δὲν τόβαλε, παρὰ στὸν ἴδιο τὸν ἀριθμὸ δάζει ἄλλο ἄρθρο, μεταφρασμένο κιόλας ἀπὸ τὸ γερμανικὸ, τοῦ διεφτυντῆ τοῦ «Νουμά», ἐννοῶ τοῦ Alex Steinmetz (κοίτ. ἀρ. 134, σελ. 279 καὶ 283), γιὰτὶ ἀφτὸς εἶναι πιά ὁ δέρος ὁ διεφτυντῆς τοῦ «Νουμά».

Τὸ εἶχα περὶ ἐνὸς φίλου, τοῦ θράσου Καστανάκη, πὼς τὴν ἀπάντησή μου, τὴ διαμαρτυρία μου θὰ φοδηθῇ καί δὲ θὰ τὴ δάλλῃ.

— «Ἀδύνατο, μοῦ λέει ὁ φίλος. Ἄρθρο δικό σου νὰ μὴ βάλῃ; Δὲ γίνεται.»

Ἔστώσο νὰ πού ἐγινε.

Μὲ σκόλια μάλιστα.

Ὁ κ. Ταγκόπουλος, τὸ γράμμα μου τῶχωσε βαθιὰ στήν τζεπουλίτσα του. Γιὰ τὴ διαμαρτυρία μου μὴτε φύσημα. Ἐνας σεβαστὸς του φίλος ἀγανάχησε, λέει, γιὰ τοὺς Σαηλόκους. Καί σ' ἀφτὸ ἀπάνω ἀγκαλιάζει τὸν Alex Steinmetz, πού εἶναι ὁ ἀναπόσπαστος σύντροφός του, μᾶς ξηγᾷ μὲ ἀγάπη τὸ σκοπὸ τοῦ ἀναπόσπαστου, μᾶς μαθαίνει πὼς ὁ ἀναπόσπαστος, ἀπὸ ἀθροπιστικὴ, σοσιαλιστικὴ ἀποψη μόνον καί μόνον — ἀμέ, τί θαρρεῖτε; — εἶπε τοὺς Γάλλους Σαηλόκους, πὼς ὁ ἀναπόσπαστος Γάλλους καὶ Γερμανοὺς καὶ Ρωμιτοὺς ὑποθέτω μαζὶ — τὸ ἴδιο τοὺς ἔχει ἀδέρφια του.

Ἐδῶ ἐρχεται καί κάτι πολὶ κομικὸ ἢ κάτι πολὶ ἀσυνείδητο.

— «Γιὰτὶ, λέει ὁ ὑποδιεφτυντῆς τοῦ «Νουμά», ὁ Ταγκόπουλος, ὁ συνεργάτης μας, ὁ Στάινμετζ — [γράφε Steinmetz], — βλέπει καί κρίνει τὰ πράματα πάντοτε ὡς ἀθροπιστικὸς, καί ποτὲ ὡς Γερμανός. Τὰ ἔρια τῆς πατρίδας του τάχει ἀπλώσει [ἀπάνω στὸν Ταγκόπουλο καί] σ' ἔλο τὸν κόσμο καί συνήθισε νὰ θεωρῇ ἔλους τοὺς ἀθρώπους πατριώτες του κι ἀδερφοὺς του [νὰ σας τώρα τὸ ἀριστούργημα] κι ἔταν ἀκόμα, στὸ μεγάλο μεγάλο πόλεμο, εἶταν ὑποχρεωμένος νὰ φορᾷ τὸ γερμανικὸ κράνος καί νὰ σκοτώνῃ τ' ἀδέρφια του.»

Ὁ ἀθροπισμὸς τὸ λοιπόν, ὁ σοσιαλισμὸς τοῦ ἀναπόσπαστου βγῆκε ὡς τώρα πρὸς ἔφελος τοῦ γερμανισμοῦ μονάχα, πρὸς σκοτωμὸ, ἔπειτα πρὸς βρῖσιὰ τῆς Γαλλίας. Ἐπειδὴ δὲν εἶδαμε νὰ ἔβρισε ποτὲ του τὴ γερμανικὴ κεφαλαιοκρατία. Ἡ ἀνταντικὴ κεφαλαιοκρατία — ἓνα κι ἀφτὸ ἀπὸ τὰ σόφισματα, τίς ψευτιές, τίς κακοήθειες τίς νέμτσικες — ξετρυπώνει ἅμα τὸ ζήτημα νὰ σκάσουνε τὸν παρὰ τοὺς γιὰ τοὺς σωρεὺς χαλάσματα πού τοὺς χρωστοῦμε.

Πὼς εἶναι σόφισμα, κακοήθεια, ψευτιά, μόνον ὑποθέτω δὲν τὸ βλέπει ὁ πρῶν ὁ διεφτυντῆς τοῦ «Νουμά», ὁ σημερινὸς μας ὁ ὑπό — ἀναπόσπαστος.

Σύφωνα μὲ τὴ λογικὴ τοῦ Βαβαρέζου, τοῦ ἀναπόσπαστου — χρήματα ἔχει μόνον ἢ κεφαλαιοκρατία.

Λοιπόν ἀφτὴ ἔκαμε καί τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου.

Ἄν τᾶκαμε ἄμω, σωστὸ νὰποζημιωθῇ, ἔσο κεφαλαιοκρατία καί νὰ εἶναι, μάλιστα νὰποζημιωθῇ, ἅμα προστάξῃ ὁ ἀναπόσπαστος, ἀπὸ τὴν κεφαλαιοκρατία τὴ γερμανικὴ.

Μὰ δὲν εἶναι ἀφτὰ πράματα πού νὰ θέλωνε κἄνε συζήτηση.

Τάρθρα τοῦ Alex Steinmetz εἶναι ἄρθρα καθάρτου νέμτσικου σοβινισμού. Δὲ μυρίζουνε, βρωμοῦνε σοβινισμό.

Γιὰ νὰ μὴν τὸ νιώσῃ ἀπὸ ἀμέσως, πρέπει νὰ μᾶς κοροιδέῃ ὁ Ταγκόπουλος — ἢ πρέπει νὰ εἶναι κουτός — ἢ πρέπει νᾶχῃ κανένα σφέρο.

Νὰ μᾶς κοροιδέῃ, δὲν πιστέδω νὰ τολμᾷ.

Κουτός, ὁ Ταγκόπουλος; Κάθε ἄλλο.

Λαίπὸν τὸ μόνο ἀληθινὸ θὰ εἶναι καμὶὰ σφεροντολογία — δηλαδὴ κανένα ζήτημα τῆς κυκλοφορίας.

Καὶ γι' ἀπὸ χαίρουμαι.

Καιρὸς πὺ τὸ λέω, ἂν καὶ μεθ' ἡσθηρίζουνε ἄλλο καὶ ἄλλο τὸ ἐναντίο, δηλαδὴ πὺς πλημμύρισε ὁ γερμανισμὸς τὴν Ἀθήνα, ὡς θπυ τῆς κοστίσῃ καὶ με παρακαλέσῃ γονατιστὰ ὁ Ταγκόπουλος νὰ τὸν ἀποσπᾶσῃ ἀπὸ τὸν ἀναπόσπαστό του — τὸν κατεργάρη.

Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ σημερινὴ μάσκα τοῦ Γερμανοῦ. Ἀπὸ τὴν ἱστορία τὴν ἴδια καταλάδαμε πὺς ἡ Γερμανία ἄλλῃ, πὺς ἄλακερο τὸ ἔθνος, σύσσωμο καὶ σύμφυχο, ἤθελε, ποθοῦσε, λαχταροῦσε τὸν πόλεμο, γύριδε τοῦ γείτονά του τὴν καταστροφή, γιὰ νὰ βασιλέψῃ μονάρχος στὴν οἰκουμένη ὁ Γερμανός, γιὰ νὰ χάψῃ τὴν οἰκουμένη. Σοσιαλιστές, ἱμπεριαλιστές, ἄλλοι τοὺς ἔνα κουδάρι.

Μᾶς τὸ φανερώνει, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὁ ἀναπόσπαστος ὁ ἴδιος, ἀφοῦ δὲ βγήκε ποτὲ του νὰ προκηρύξῃ τὸν Κάλξεροφονιά πὺ θὰ εἶτανε κ' ἡ ἀλήθεια.

Δεῖγμα τῆς ἀμεροληψίας του καὶ τοῦτο.

Δεῖγμα τὴν τῆς ἀμεροληψίας τοῦ ὑποδιοφτυντῆ τοῦ ὑπὸ-ἀναπόσπαστου καὶ ὑπὸ Βαβαρέζου ὑπὸ Ταγκόπουλου.

Ἄγαναχτὰ ὁ κύριος πρώην Ταγκόπουλος πὺ τὰ παιδιὰ τοῦ Alex Steinmetz θὰ ἰδρῶσουνε 42 χρόνια ὡσπυ πλερώσουνε τὴ Γαλλία, τὴν Ἀγγλία καὶ τὸ Βέλγιο.

Δὲν τοῦ πέρασε κανεὶν ἀπὸ τὸ νου, τοῦ ὑπὸ—Ταγκόπουλου πὺς ἄλλο τόσο, ἴσως μάλιστα πὺς πολλὴ θὰ ἰδρῶσουνε τὰ Γαλλόπαιδα, πὺ οἱ πατριῶτες τοῦ ἀναπόσπαστου πατήσανε, καταστρέψανε, χαλάσανε τὴ μισὴ Γαλλία, ἐνῶ ἀγάλαστη ἔμεινε ἡ αἰτία τοῦ πολέμου, ἡ μάννα τοῦ κακοῦ, ἡ Γερμανία.

Ὁ ὑπογερμανός ὁ Ταγκόπουλος ἔχει κάθε δικαίωμα νὰ βάζῃ ἄρθρα ἐναντίο τῆς Γαλλίας, νὰ μὴ δέχεται ὁμως ἄρθρα ἐναντίο τῆς Γερμανίας, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι δικὰ μου. Ἔτσι πὺς ξάστερα μᾶς φανερώνει πὺς κατάντησε σωστός νεμτσολάτρης — ἂν τὸν προκομμένο μᾶς τὸν Κώτ-

σο καὶ μαζί με τὸν Κώτσο, ἐπειδὴ πρώτα ἔβαζε ὡς καὶ ἄρθρα δικὰ μου θπυ τᾶφελνα κάπως γερὰ στοὺς Συναλεξοσταίνιμέτζηδες.

Εἶναι τόντις τὰ ψυχολογικὰ τοῦ κύριου ὑποδιοφτυντῆ ἀξιοσπούδαστα — τοῦ Ταγκόπουλου ἐννοῶ, γιὰ τὸ Κώτσο πολίπλοκα δὲν εἶναι.

Κάποτε μοιάζει σὰ νὰ τοῦ λείπῃ τοῦ νιόφυτου ὑποβαβαρέζου μᾶς κάθε κατανόηση τῆς ἀλήθειας, σὰ νὰ πάσχῃ ἀπὸ δὲν ξαίρω τί ἀσυνειδησία.

Στὸν ἴδιο τὸν ἀριθμὸ, στὸ ἴδιο τὸ μέρος θπυ λογομαχᾷ με τὸν ἀναπόσπαστο, ἐκεῖ θπυ πετᾷ στὴ θάλασσα τὴ Γαλλία, γράφει πὺς ὁ παππὸς του πολέμησε στὰ 21 μετὰ τὸ Φαβιέρο.

Βέβαια θὰ τῶκαμε γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴ διαφορὰ μεταξὺ παπποῦ κ' ἐγγόνι.

Δὲν τοῦ λείπει ὅπως τοῦ φίλου μᾶς τοῦ νεωστὶ ἀπὸ τὸν ἀναπόσπαστο βουτηγμένου στὴν ἄγια κολυμπήθρα τοῦ Βαβαρισμοῦ, δὲν τοῦ λείπει κάποια μαργιολιά.

Στὸν ἴδιο τὸν ἀριθμὸ, στὸ ἴδιο τὸ μέρος θπυ διαφεντέβει — τὸ λεγόμενο, ἔρχεται νὰ μᾶς κάμῃ κουδέντα γιὰ τὸ γαλλικὸ λαό, πὺ ἀπὸ μικρὸ παιδί ἔμαθε νὰ τὸν ἀγαπᾷ.

Βλέπετε τί ἀμεροληψία, θὰ πῆ ὁ καθένας;

Ὡραία καὶ λαμπρὴ — στὰ λόγια. Στὰ πράματα, τιποτένια πὺ νᾶηδιάσῃς.

Ἐπειδὴ, τὸ κάτω κάτω, ἡ ἀμεροληψία του ἡ περίφημη πὺ πέφτει; Νὰ τὸ διῆτε.

Τὶς βρισιές τοῦ Νέμτσου, τίς βάζει, τὴν τίμιτα, τὴ δίκια τὴ διαμαρτυρία μου, μήτε τολμᾷ νὰ τὴν ἀναφέρῃ.

Ἐκεῖ πὺ τὰ καταστρώνω ἀπὸ τὰ χαρτί, συλλογιεῖσθαι ἄλλες τοῦ κόσμου τίς ἀδικίες, ἄλλες τίς ψεφτιές, ἄλλὰ τὰ κακουργήματα.

Σηκώνουμε ὄρθιος καὶ φωνάζει καὶ με πνίγει ὁ θυμὸς, καὶ δέρνεται καὶ κλαίει. Ἐυνατὰ ὁ ἀθροισμὸς μου ἐμένα, πὺ ἀτιμώρητα θὰ ποδοῦνε ἄλλὰ τὰ κακά.

Κι' ἄξαφνα με παρηγορεῖ ὁ Σοφοκλῆς, καὶ μοῦ λέει, ἐνῶ μιὰ γαλήνη με κυριέβει παράξενη, ὀλύμπια:

Ἦξει καὶ πολὺπυς καὶ πολὺχειρ ἂ δεινοῖς

Κρυπτομένη λόχοις

Χαλκόπους Ἐρινός.

Καὶ ρώτημα δὲν ὑπάρχει πὺς ἡ ὥρα θὰ σημάνῃ τῆς Δικαιοσύνης. Καλέ, τί λέω πὺς θὰ σημάνῃ; Ἀπὸ τὴ σήμανε κιόλας. Τοὺς ἐπίασα καὶ

τους δυο από το χέρι, από το λαιμό τους έπιασα τον κατεργάρη το βα-
θαρέζο μαζί με τον κατεργαριασμένο τον Ταγκόπουλο, τους έπιασα και
τους κρέμασα εδώ στην ντροπή τους την κρεμάλα, για να τους χαίρουν-
ται κ' οι στεργοί μας.

Φτάνουνε όμως τα λυρικά. Στα θετικά νάρθοοιμε. Από δω κι έμ-
πρός, πάω κάθε σχέση με το «Νουμά»

Είπαμε στην αρχή πως το κάμωμά του εΐτανε άτοπο. Το είπα έτσι
από καλοσύνη. Το φέρσιμό του είναι κάτι παραπάνω.

Με το άρθρο μου, είχα στείλει ένα γράμμα ιδιαίτερο στον Ταγκό-
πουλο, πολύ φιλικό.

Του ξηγοόσα πως μου εΐτανε αδύνατο να εξακολουθήσω συνεργα-
σία σε μιá φημερίδα που βρίζουσε τη Γαλλία, πως για τοπο δηλώνω
ρητά την παραίτησή μου, πως για μένα είναι το ζήτημα, ζήτημα τιμής.

Τη δήλωση δέν την έβαλε, τ'νομά μου δέν το πρόφερε—απαράλ-
λαχτα δηλαδή σά να εξακολουθοόσα τη συνεργασία μου με τους Νέμ-
τσους, σά να μη με πείραζε από την τιμή μου. Έλεγε κιόλας πως δέ
θα έρω πουθενά φημερίδα που να βάλω το άρθρο μου.

Θά τον αναγκάσω δικαστικά τον κύριο υποδιοφτυντή να βάλη μιá
δήλωσή μου καινούργια και χτυπητή. Άς το ξαίρουνε όμως οι φίλοι από
τόρα πως τραδιοόμαι δλόταλα και πως παρακινώ μάλιστα κάθε σπου-
δαίο, κάθε τίμιο δημοτικιστή να κάμη το ίδιο, δηλαδή όχι γιατί θρί-
σκουμαι ανακατεμένος στην υπόθεση, όχι από τίποτες προσωπικό, πα-
ρά γιατί ο «Νουμάς» δέν έχει κουράγιο. Έλλειψη κουράγιου και δημο-
τικισμός είναι αντίθετα πράματα. Χωρίς ήθική, δημοτική δέν υπάρχει,
και ο φόβος είναι ανήθικο πράμα.

Για την άχαριστία του Ταγκόπουλου, του νεμτσεμένου, δέ με νοιά-
ζει. Στα τέτοια είμαι από καιρό συνηθισμένος.

Ό «Νουμάς», όταν άρχισε, εΐτανε σαν το μωρό στην κούνια.

Ποιός του έδωσε ύπαρξη, ούσία και σημασία ;

Ό συνεργασία μου ή ταπεινή και ή προστασία μου.

Ποιός ήρθε να πη πως ο Ταγκόπουλος είχε ταλέντο, είχε φιλολο-
γική αξία ;

Ό ταπεινή μου ή πέννα.

Ό πέννα, ή προστασία, ή συνεργασία του αναπόσπαστου θα του
σταθώ πιο χρήσιμη — εσο βαστάξη ο Κώτσος — από τη δική μου, που
είμαι φαίνεται κι άποσπαστός. Φρόνιμα κάνει ο κύριος υποδιοφτυντής,

υπό—αναπόσπαστος, υποδαυαρός και υπο Άλεξος να προτιμώ το Μόναχο
από το Παρίσι—τουλάχιστο για την ώρα.

Και το συμπέρασμα ;

Μεγάλο. Από τα μεγαλύτερα !

Πρέπει από την Άθήνα στην Πόλη να περάση ο άγώνας ο άγιος.

Ά δέ γελιοόμαι, στην Πόλη άρχισε κιόλας, αφού από την Πόλη
έγινε κάποιο Ταξίδι.

Στο ρωμαϊκό υπάρχουνε δυο έλληνισμοί, κι ο πιο σημαντικός από
τους δυο είναι ο Πολίτικος.

Βίβαια, είναι νόστιμοι, χαριτωμένοι, καμαρωμένοι, γεμάτοι πνέμα
οι Άθηναίοι.

Μοιάζουνε ωστόσο σαν κάτι λουλούδια που θα εΐτανε από την ά-
κρη τους άπάνω φυτεμένα κάτω, ενώ ή ρίζα τους μνήσκει ανήσυχη στον
άέρα.

Στα 1807, στην Άθήνα, εΐτανε κάτοικοι έρτά χιλιάδες. Κ' οι έφτά
χιλιάδες Άρβανίτες.

Να μην τους κακολοόοιμε. Από την Άρβανιτιά βαστώ και γώ
λιγάκι.

Σήμερις Άρβανίτες ή Άθήνα δέν έχει.

Έχει Ρωμιούς φερμένους απ' όλα τα πέρατα της Ρωμισούνης, κα-
λούς, ωραίους ανθρώπους, μιá που παράδοση ακόμη δέν προφτάσανε να
μορφώσουνε. Δέ θεμελιωθήκανε ακόμη.

Για τοπο θαρρώ πως συχνά το άθηναϊκό το στοιχείο φαντάζει σα
στοιχείο άναρχικό, σαν άταχτο κάπως.

Ό μόνος τόπος που ξαίρανε, παράδοση τι θα πη, αναντίλεχτα εί-
ναι ή Πόλη.

Παράδοση απ τον τέταρτο αιώνα του Χριστού, από του Κωσταν-
τίνου τα χρόνια !

Παράδοση γερή, σιδερένια.

Ό Πόλη μάλιστα, να τήχετε για σίγουρο, σαν πέση κατακέφαλα
στη δουλειά, σαν καταλάβη, σαν μη στο νόημα θα λύση το γλωσσι-
κό, που είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου.

Ό Πόλη δέ φταίει που ο ρομαντισμός του φιλελληνισμού της Έ-
δρώνης στα 1830, έδωσε στους Έλληνας την Άθήνα, όχι την Πόλη
που για την Πόλη έγινε ο Σηκωμός ο άγιος.

Πρέπει τουλάχιστο ή Πόλη να μείνη μιá σήμερα ή Πρωτέδουσα της
Έδέας.

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

«Τὸ καινούργιο μας σπίτι εἶτανε πλάι σ' ἄλλα ψηλά μαρμαροχτισμένα, σ' ἓναν κεντρικὸ δρόμο πλατὺ, πισσοστρωμένο, ποὺ ἔβγαινε στὴ θάλασσα. Ὅταν ἀνοιξα τὸ πρῶτο πρωῖ—ποὺ ξύπνησα στὴ φρεσκομπογιατισμένη κάμαρα—τὸ παράθυρο, ἄκουσα τὸ τραγοῦδι τῶν παυλιῶν, μέσα ἀπὸ τοὺς κοντινοὺς κήπους. Μοῦ φάνηκε ὅτι ἀνάπνεα τὸν ἀέρα ἀλαφρῶν. Ὅλα γύρω μου πέρνανε μιὰ θωριά τέτοια, ποὺ ἅμα γύρευα νὰ τὴν παραβάσω μὲ τὴν κακοπέραση τῆς χαμηλῆς ζωῆς, μὲ τὴν ἱκανοποίηση ποὺ δίνει ὁ τραχὺς ἀγῶνας, θάρρευα πῶς σαρκαστικά μοῦ βροντοφωνάζανε ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε μονάχα πίσω ἀπὸ τὰ μαρμαροχτισμένα αὐτὰ σπίτια, ποὺ ἡ ἀφροντισιὰ χαρίζει γλυκὲς ὥρες, ποὺ τὸ δυνατὸ φῶς ρίχνει τὴν ἀντιφεγγιά του στοὺς ντυμένους τοίχους κι' οἱ σκιὲς τῶν ἀνθρώπων φαίνονται στοὺς ἀληθεῖς τῶν δρόμων τὴ νύχτα, σὰ σκιὲς ὄνειρου...

Δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς ποὺ ἄρχισα νὰ δουλεύω φορτωμένος ἀπὸ βαρετιὰς ὑποχρέωσης. Ἄλλοι πιστεύουνε πῶς ἡ δουλειὰ δίνει μιὰν ἱκανοποίηση πάντα. Ἐγὼ ἀπὸ τὰ μικρά μου χρόνια στοχαζόμουν, ὅτι ὁ ἀγῶνας αὐτὸς ἀφοῦ σὲ τσακίσει σπαταλώντας πολὺτιμες δυνάμεις σὲ ρίχνει στὴ γωνιά σὰν ξεκοῦρντιστο ὄργανέτο. Κι' ἀντὶς νὰ χαρεῖς, λυπησῶναι γιατί ἔφερες στὸν κόσμον κι' ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ θὰ δυστυχίσουνε ὅμοια μὲ σένα. Παρ' ἔξω—ἡ σκέψη μου γεροντίστικα ἀνασκάλευε αὐτὰ ἀπὸ τὰ σχολιατικά χρόνια, ὅταν τὰ ξεφωνητὰ τῶν συμμαθητῶν μου, ἀκούονταν στὴν αὐλὴ τοῦ παλαιοῦ μας σπιτιοῦ, στὸ βορεινὸ μέρος τῆς πόλης κοντὰ στὶς φυλακὲς. Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα μοῦ μείνει κάτιτις ἀνεξήγητο ποὺ μ' ἀποθάρραινει μπαίνοντας πάντα μπροστὰ σὲ κάθε μου ἀπόφαση καὶ γελώντας μ' ἓναν τρόπο παράξενο,—σὰ νὰ γελοῦσα ἐγὼ ὁ ἴδιος γιὰ τὶς πράξεις μου, βλέποντας ἀντικρὺ τὸν ἑαυτὸ μου—χλευαστικά. Ἐ, τὸ καθάριο αἴσθημα τῆς θέλησός μου χάνεται τότες καὶ ἡ ἀλητωσύνη μου τραγουδάει μὲ πίκρα τὶς τραχεῖες ὥρες τῆς ζωῆς μου, μὲ τὴ συναισθησιὴ τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς γιὰ μεγαλύτερα πράγματα. Κι' ὅμοια κάποτες συλλογίζομαι: ὅτι μέσα μου κρύβεται μιὰ δύναμη, ποὺ μπορεῖ ἀξαφνὰ νὰ φανεῖ. Μισοκλείνω τὰ μάτια μου καὶ σφίγγω ἀθέλητα τὶς γροθιὲς μου, στὴν ἀπαντοχὴ τῆς δράσης.

Ἦστερ' ἀπὸ ὦρα, ἅμα θυμάμαι τὴ λεπτομέρεια αὐτῆ, μεδρῶνεται ἡ ἐπιθυμία νὰ γελάσω δυνατὰ μ' ἓναν τρόπο κοροϊδευτικὸ, ποὺ νὰ τελειώνει στὸ κλάμμα.

Ἐμεινα κάμποση ὦρα στὸ παράθυρο. Ὁ πρωῖνὸς ἀέρας εἶτανε ἀλαφρὸς κι' ἀνακατευότανε μὲ τὴ μυρωδιὰ τῆς φρεσκομπογιατισμένης κάμαρας. Οἱ κορφὲς τῶν δέντρων τοῦ ἀντικρυνοῦ κήπου φωτιστήκανε ἀπὸ τὸν ἥλιον, ποὺ ὑψωνότανε πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Τὰ ἐπιπλα εἶταν στὴν αὐλὴ ἀκίμα δεμένα μὲ τὰ σκοινιά τῆς μετακόμισης. Ἡ μητέρα κι' ἡ ἀδερφή γυρίζανε στὶς κάμαρες ταχτοποιώντας ἓνα σωρὸ μικροπράγματα, σαστίζοντας κάποτε ἢ παρατηρώντας μιὰν ἀγνωστὴ ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ λεπτομέρεια τοῦ σπιτιοῦ.

Βγαίνοντας στὸ δρόμο τῆς θάλασσας γιὰ νὰ πάω στὸ γραφεῖο ἀπαντήθηκα μὲ τὸν πατέρα. Γύριζε στὸ σπίτι μὲ τὸ ψώνιο. Ἡ θάλασσα εἶχε μιὰν ἀχνα ποὺ διὰλύονταν μόνο ἐκεῖ, ποὺ τὰ νερὰ φωτίζονταν ἀπὸ τὸν ἥλιον.

Τὴν ἄλλη νύχτα γυρίζοντας στὸ σπίτι ἀργὰ εἶδα φωτισμένα τὰ τζάμια τῆς σάλας. Πατώντας στὰ δάχτυλα πῆγα κοντὰ ἀπόξω κι' ἄκουσα φωνὲς ἀγνωστες—ἓνα γέλιο ποὺ κοδόταν γρήγορα καὶ τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα ἀργὴ καὶ βροντερή. Ἐπειτα ἀπὸ λίγες στιγμὲς καθόμουν καὶ φλυαροῦσα μὲ τὴν οἰκογένεια ποὺ ἔμεινε στὸ βορεινὸ μέρος τῆς πόλης, ὅταν καθόμαστε κι' ἐμεῖς, κοντὰ στὶς φυλακὲς. Ἡ κυρία εἶτανε χήρα τώρα, γερασμένη μὲ χτυπητὲς ζαρωματιὰς ποὺ τίς ἀσπρίζε ἢ ποῦντρα. Ἡ κόρη ποὺ τὴν συνώδεσε εἶταν ὡς εἰκοσιπέντε χρονῶ. Τὴ μητέρα τὴ θυμήθηκα ἀμέσως. Τὸ ἀγορίστικο πρόσωπο τῆς κόρης ὅμοια εἶχε ἀλλάξει πολὺ. Τὰ μάτια φωτίζονταν τώρα σὰ νὰ πετοῦσαν λάμπες κι' ἐπαίζαν ἀδιάκοπα. Ὅταν στυλώνονταν ἀπάνω μου μοιάζαν σὰ νὰ προκαλοῦσαν σὲ κάποιες ἀγνωρες ὁμορφιὲς. Καὶ φαίνονταν ὅτι εἶχαν συναισθησιὴ γι' αὐτὸ, γιατί ἔπερναν ἀνάλογες ἐκφρασεῖς.

Ὅταν φύγανε εἶτανε μεσάνυχτα περασμένα ἀπὸ πολλὴν ὦρα. Δεχτήκανε καὶ τίς συνώδεσε ὡς τὸ σπίτι, ποὺ θρискόταν σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ δικό μας. Τὶς καληνύχτισα, ἐνῶ ἄκουγα πίσω μου τὸ ὀρμητικὸ χτύπημα τῆς μεγάλης σιδερένιας πόρτας.

Τὸ χτύπημα αὐτὸ μοῦ θύμιζε τὴν ξύλινη αὐλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ βορεινὸ μέρος τῆς πόλης, κοντὰ στὶς φυλακὲς. Εἶχε κλείσει καὶ τότες μπροστὰ μου καθὼς τὸ δρόμῳ ἔπεφτε μουντὸ καὶ οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν σόηνανε ἀλάργα, στὸ μεγάλο δρόμο, ποὺ πέρναγε τὸ τρένο. Τὴν ἀκολούθησα ἐνῆ γύριζε στὸ σπίτι τῆς. Χαιρετηθήκαμε καθὼς πέρναγε ὄξω ἀπὸ τὸ μικρὸ καφενεῖο τῆς γωνιάς, ποὺ ἡ φλόγα τῆς ἀστυλίνης

χόρευε και ή μυρωδιά της σου θύμιζε χωριάτικο καφφενείο. 'Ο δρόμος εΐταν έρημος εκείνη τήν ώρα. Έγύριζε από τὸ μάθημα τοῦ πιάνου κρατώντας επίδειχτικά τὰ βιβλία της μουσικής.

Τὸ ἀγορίστικο πρόσωπό της ἔγερνε πίσω και τὸ δῆμα της εΐτανε δῆμα ὄριμης γυναίκας. Τὴν ἀκολούθησα ἀσκεφτα περιμένοντας ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ μοῦ μιλήσει. Αὐτὴ περπάταγε πάντα ἀδιάφορα, ὡσπεῦ φτάσαμε ὡς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της. Τότες κοίταξα γύρω μου κι' ἀφρο βεβαιώθηκα πὸς δὲν εΐταν κανεὶς μουρμούρισα :

— Θεώνη.

Στάθηκε στὴν αὐλόπορτα και μὲ κοίταξε. Μέσα ἀπὸ τίς κάμαρες τῆς αὐλῆς μιὰ φωνὴ ἤχηρὴ τραγουδοῦσε. Σὰ νὰ ἐνώθηκε μαζί της ἡ δικὴ της φωνὴ—φωνὴ κοντράλτας—ἀπάντησε :

— Ἐπὶ τέλους φύγε.

Ἐκλείσε ὀρμητικά τὴν πόρτα, ἐνῶ ὁ χτύπος τῶν τακουκιῶν της ἔτρεχε σὲ πλακίστριτο τῆς αὐλῆς.

Τὴ Θεώνη τὴν ἀγαποῦσα ἀπὸ καιρό. Τὴν ἀγαποῦσα ἀπὸ τότες ποῦ μακραίναμε, σὲ παιχνίδια μας ὡς τὸ δρόμο ποῦ πέρναγε τὸ τρένο και τὸ μεγάλο σκυλί τοῦ σπιτιοῦ της μᾶς ἀκολουθοῦσε. Τὴν ἀγάπησα πειὸ πολὺ ἀργότερα σὰν τὰ πρόσωπά μας σμίγανε πάνω ἀπὸ τὸ ἴδιο σκολιάτικο εἶδλο. Μὰ ἔμενα πάντα μπροστὰ της σωμασμένος, ὑποταχτικός, ἀδουλος. Κι' εΐταν τὴ νύχτα ἡ σκέψη μου ἔτρεχε σ' αὐτήν, ἕνα παράπονο μ' ἔπνιγε, ποῦ ἔμοιγε μὲ τὸ πένθημο ἀλύχτισμα τοῦ σκυλιοῦ τοῦ κλεισμένου στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ της.

Ἡ Θεώνη τότες δὲν εΐτανε καθόλου ὠμορφη. Τὸ ἀγορίστικο πρόσωπό της μὲ τὰ καστανὰ μάτια και τὰ σφιγμένα σὲ μιὰ κοτσίδα μαλλιά της δίνανε μὴν ἀπότομη ἔκφραση. Ὅρες ὡρες ὁμως τὸ πρόσωπό της ἀλλάζε κι' ἔπερνε μιὰ γλόκα μυστηριώδικη, σὰν ἡμερεύανε τὰ μάτια και πέφτανε σὲ πρόσωπο τὰ μαλλιά Ἡ Θεώνη δὲν εΐταν πειὸ κακιὰ. Μίλοῦσε μὲ τὰ χέρια στίς μασχάλες και κουνᾶσε ρυθμικά τὸ πρόσωπό της. Κι' ὁ σκύλος σὲ πόδια της μπροστὰ καθόταν μὲ τὸ κεφάλι χονιμένο ἀνάμεσα σὲ πόδια του. Μιὰ μέρ' ἀπ' αὐτὲς γελάστηκα και ξεθαρεύτηκα. Τὸ πρόσωπό της πῆρε ξανά τὴν πρώτη του ἔκφραση γύρισε ἀνήσυχτα γύρω της και μοῦ εἶπε :

— Κλαψιάρης ποῦ εἶσαι.

Ἐπειτα ἔτρεξε γυρίζοντας κάθε τόσο και φωνάζοντας τὸ σκυλί ποῦ πηδοῦσε πίσω της. Ὅταν πέρασα ἀπὸ τὸ σπίτι της ἀνάβαν τὰ φανά-

ρια τοῦ δρόμου, τὰ δέντρα τοῦ κήπου ποῦ εΐταν πίσω ἀπὸ τὴ φυλακὴ σαλεύανε μουρμουρίζοντας, ἡ φλόγα τῆς ἀσετυλήνης χόρευε σὲ μικρὸ καφφενείο και τ' ἀπλωμένα ρούχα στήν αὐλὴ της σηκίωνονταν σὲ σκηνί. Σὰν ἔφτασα στήν πόρτα τὴν ἀκούσα ποῦ φώναζε δυνατὰ :

— Μητέρα . . . φέρε φῶς.

Ἀπὸ τὴν ταραχὴ ποῦ μοῦ γένησε ἡ φωνὴ της στραβοπάτησα και τὸ πόδι μου δουτήχτηκε σὲ νερὰ τῆς πλύσης, ποῦ τρέχανε δξω ἀπὸ τὴν αὐλὴ της.

Τὴ ζωὴ αὐτὴ μοῦ τὴ θύμισε τὸ χτύπημα τῆς σιδερένιας πόρτας— καθὼς γύριζα σὲ σπίτι μου. Τὸ χλωμὸ φῶς ἔπεφτε σὲν πιασσωμένο ἔρημο δρόμο, ἀπὸ τὰ ἠλεκτρικὰ γλομπάνια ποῦ εΐτανε στίς γωνίες τῶν σπιτιῶν. Θεοάδα σκέπαζε τὴ θάλασσα πέρα κι' ὁ μαλακὸς νοτισμένος ἀέρας εἶχε μιὰ ζέστα ὑπουλη ποῦ ἀνακατευόταν μὲ τίς πρώτες ἀνοιξιὰτικες μυροπνοές.

Πνιχτὲς στροφὲς πιάνου ἔδβαιναν ἀπὸ τὰ θαμπὰ τζάμια τοῦ σπιτιοῦ ποῦ εΐτανε ἀντικρυ σὲ δικό μας. Δειλὰ τότες πρόβαλε στὴ σκέψη μου σὰ νὰ τίναζε τὴ νάρκη της ἡ χαρούμενη ἐλπίδα.

Ἄ δρόμος τῆς θάλασσας μ' ἔφερε ὡς τὴν ἀκρὴ τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκεῖ κοντὰ σὲ τελευταία σπιτία, ποῦ οἱ κόκκινοι τοίχοι τους εΐτανε ραγισμένοι ἀπὸ τὴν πολυκαιρία και τὰ ξύλινα μπαλκόνια τους φαινόνταν σὰν ἔτοιμα νὰ πέσουνε, δρισκόταν ἡ μεγάλη φάμπρικα ποῦ μοῦ εἶχε πεῖ ἡ Θεώνη νὰ τὴν περιμένω. Τὸ βούισμα τῆς μηχανῆς ἀκουόταν ἀπὸ μακρὰ και στὴ μικρὴ πόρτα τῆς φάμπρικας ποῦ ἔδβαινε πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας εΐτανε ἀπλωμένο τὸ κάρβουνο. Ἡ ἀντιφεγγιὰ τοῦ μικροῦ γλόμπου ποῦ κρεμόταν στὴ μέση τῆς πόρτας ἔμοιαζε σὰ νὰ ἔπεφτε σ' ἕνα χάος. Εἶχε βραδυάσει πειὸ καλὰ. Στὰ ἤσυχα νερὰ τοῦ λιμανιοῦ ποῦ ροδίζανε στὴ φάμπρικα μπροστὰ καθρεφτίζονταν τὰ φῶτα τῶν καραβιῶν κι' ἐρχόταν ἀπ' αὐτὰ ὁ σκοπὸς ἑνὸς θαλασσινοῦ τραγουδιοῦ. Ὁξω ἀπὸ τὸ λιμάνι ἡ θάλασσα χτυπιόταν σὲ δράχια μὲ ἀφροῦς.

Στάθηκα στὴ φάμπρικα κοντὰ λίγη ὦρα. Ἰσπερ ἀρχισα νὰ περπατᾶω ἀκούοντας τὸ βούισμα τῆς μηχανῆς. Ἡ ὦρα πέρναγε κι' ἐγὼ θύθηκα τὰ μάτια μου στὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου περιμένοντας νὰ ἰδῶ τὴ Θεώνη. Ἄν δὲν ἐρχόταν ἔπρεπε νὰ ἔχανα και τὴν τελευταία ἐλπίδα. Ἡ ἴδία μοῦ τὸ εἶχε πεῖ σὲ λόγια της μέσα τὸ βράδυ ἐκεῖνο σὲ σπίτι της εΐταν ἡ θαθετὰ φωνὴ της μοῦ θύμιζε τὰ παιδιάστικα χρόνια.

Πέρασε έτσι μιὰ ώρα, δίχως νὰ τὸ νοιώσω, στὴν ἀγωνία. Ξαναπῆρα τὸ δρόμο τῆς θάλασσας. Περνώοντας ἀπὸ τὸ παλιὸ σπίτι μὲ τοὺς κόκκινους τοίχους εἶδα στὴν αὐλὴ του ἀπλωμένα ροῦχα. Ὁ ἀέρας ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ γινόταν ὀλοένα πειὸ κρύος τὰ σήκωνε στὸ σκαίνι. Ὁ οὐρανὸς συγγέφιαζε. Γύριζε βορρῆς. Τὸ σφύριγμα τῆς φάμπρικας ἔσκισε τὴν ἡσυχία. Ἀπὸ μακριὰ ἀκούστηκε ἡ ἠχώ του. Τὰ ἀπλωμένα ροῦχα χτυπήσανε μὲ ὀργὴ τῶρα στὸ σκαίνι ἐνῶ ὁ ἀέρας σφύριζε μέσα ἀπὸ τὰ σύρματα τοῦ τηλέγραφου».

Ἀθήνα

A. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΜΗΡΟΥ ΜΠΕΚΕ: ΟΙ ΩΡΕΣ, ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

Οἱ Ὁρῆς.— *Οἱ Ὁρῆς*, τὶς ὁποῖες ἀπὸ κάποιο τυπικὸ λάθος, πιστεύω, ὁ *Mercur de France* ἀπόδωκε στὸν κ. Οἰκονομίδη ὀνομάζοντάς τον «*le poète des Heures*», εἶνε ἓνα ἀδρᾶ περὶτεχνημένον ποίημα, γραμμένον κατόπι ἀπ' τὴ *Σταχτοπαίκτη*. Γενικὰ ἡ τέχνη εἶνε ἐδῶ ἀκόμα πιὸ μεστομένη καὶ πιὸ κύρια τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Ὁ ποιητὴς ἀνάλαβε μιὰ δύσκολη δουλειὰ καὶ εἶνε πραγματικὸ θᾶμα τὸ πῶς κατορθώσῃ ν' ἀποφύγει τὴ μονοτονία. Μὲ σκοπὸ, ὅπως μοῦ εἶχε πρὶν καταλιαστέι τὸ ποίημα τοῦτο, νὰ δείξει πῶς φαντάζεται τὸ συμβολισμὸ στὴν ποίηση, ἐπιχείρησε νὰ προσωποποιήσῃ ὅλες τὶς μυστηριώδεις ὁρμὲς καὶ δυνάμεις ποὺ πρωτοστατοῦνε στὸ ξεντύλιγμα τῶν τέσσαρων ἐποχῶν καὶ νὰ παρουστήσῃ μὲ εἰκόνες ἐμφυγες ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀνοιξῆς, τοῦ θεροῦ, τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ φθινοπώρου. Ὁ συμβολισμὸς τοῦτος ὁ πιὸ ἀρχαῖος καὶ ὁ πιὸ φυσικός, αὐτὸς ποὺ μετέπλασε τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια χτύπησαν τὴ φαντασία τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου, σὲ χαριτωμένους ἢ σὲ τραγικούς μύθους ὅπου πρωταγωνιστεῖ πάντα ὁ ἀνθρώπος ντυμένος ἕλες τὶς μορφὲς ἀπ' τὴ μορφή τοῦ θεοῦ ὡς τὴ μορφή τοῦ τεράτου, δὲν ἔχει, βέβαια, καμὴν σχέση μὲ τὸ συμβολισμὸ τῆς γαλλικῆς φιλολογικῆς ἱστορίας. Δὲν εἶνε εἶρημα τοῦ κ. Μπεκέ, οὔτε ἐκεῖνος τὸν παρουσίασε γιὰ τέτιο, ὥστε δὲν τὸν ἐξετάζω ἐδῶ. Μιὰ πνοὴ ἀλοθάρρεσης καὶ ἀλαιοδοξίας, ταράζει τὸ ποίημα στὸ τέλος του. Ὁ ποιητὴς ἐπαναστατεῖ μπροστὰ στὸ θέαμα τῆς αἰώνιας καταστροφῆς, μπροστὰ στὸ σκληρὸ πεπρωμένον κάθε ἐμορφιάς τὸν ὀργίζει ἡ ἠλιθία ματαιότητα τῆς ζωῆς, ποὺ ἀλυσταεῖ νὰ ξηγήσῃ τὸ μυστηριώδικο σκοπὸ τῆς, καὶ λαβαίνοντας ἀφορμὴ, στὸ χειμῶνα, κηρύττει τὴν ἀχρηστία τῆς ἕπαρξης καὶ ὀρθώνει τὴν ἀναπαρξία στὸ βᾶθος τῆς ψεύτικης εὐτυχίας τοῦ κόσμου ποὺ δὲν ὑπάρχει. Κι' αὐτὴ ἡ ἀποψη τοῦ ἔργου δὲ θὰ μὲ ἀπασχολήσῃ μὴ ἔντας καινούργια. Σημειῶνω μόνον ὅτι δείχνει μιὰ κόψη τῆς ἰδιοσυγκροσίας τοῦ Μπεκέ. Ἡ ζωὴ εἶνε κίτρι παράλογο ἀφοῦ δείχνεται ἀνώφελη καὶ χω-

ρὶς σκοπὸ. Ὁ πόνος, μιὰ ἀπ' τὶς κυριώτερες ἐκδήλωσες τῆς, πρόθεση κρυμμένη καὶ φριχτὴ κάποιου ἀδίκου τιμοφοῦ. Ἡ ζωὴ δίνεται γιὰ τὸν πόνο. Καὶ ἡ πίκρα τοῦ ποιητῆ ξεσπᾶνε στὴ γλῶσσα τῶν κυπαρισσιῶν:

Σπάστε τὶς κούνιες τῶν παιδιῶν κι' ἀνοίξτε τάφους τάφους
κι' ἀφήστε νὰ παγώσουν τὶς μητέρες. Στὰ κρεβάτια
ἀλλάξτε μὲ τὸ σάβανο τὸ νεκρικὸ σεντόνι.
Λιέτε πῶς πέφτει ἀγνὸ, λευκὸ κ' εἰρηνικὸ... τὸ χιόνι.

Κ' ἐδῶ ὁ κ. Μπεκές ἔφτιασε τὸ σκοπὸ του. Οἱ εἰκόνες ξεντυλιζονται πλούσιες, φανταχτερές, ἀληθινές. Ἐκεῖ ποὺ εἶνε βιασμένες, καὶ τοῦτο εἶνε πολὺ σπάνιο, μ' ὅλη τὴ δυσκολία τῆς δουλειᾶς, εἶνε τόσο σοφὴ καὶ πολὺπειρη ἡ τέχνη τοῦ ποιητῆ ὥστε κατορθώνει νὰ φαίνεται τὸ πρᾶμα πολὺ λίγο, ἢ ἔξαγοράζεται ἡ ἀδυναμία τούτη μ' ἄλλα εἰρήματα ποὺ δὲν μπορεῖ κι' ὁ πιὸ δύσκολος ν' ἀρνηθεῖ τὴν ἐμορφιά τους. *Οἱ Ὁρῆς* ἔχουν μιὰ κλασικὴ ὀρασιότητα ποὺ μόνον μιὰ κακὴ προαίρεση ἢ φτόνος θὰ μποροῦσε νὰ τὴ συζητήσῃ. Ἐξέτασα τὸ ποίημα μὲ τὴν πρόθεση νὰ τοῦ βρῶ ἐλαττώματα καὶ νὰ κλείσω τὰ μάτια μπρὸς στὶς ἀρετὲς του ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ μὲ ἐπιηρέασουν. Τὰ ἐλαττώματα εἶνε τόσο λίγα κ' οἱ ἀρετὲς τόσο μεγάλες, ὥστε οἱ δεύτερες κερδίζουν γλήγορα καὶ τὸν πιὸ ἰδιότροπο καὶ σκληρὸ τεχνικῆ καὶ θαμπόνουν τὰ πρῶτα, ὅπως δύο μεγάλα ὄραια μάτια σ' ἓνα πρόσωπο τραβῶντας ὅλη τὴν προσοχὴ τοῦ παρατηρητῆ τοῦ κάμουν νὰ λησμονήσῃ κάποιον πεγάδι ποὺ χαλνᾷ τ' ἄλλα μισοῖα καὶ τὸν ἀναγκάζουν στὸ τέλος νὰ παραδοθεῖ ὁ λόκληρος στὴν ἀπόλαψη τους. Οἱ ὄραιοι στίχοι εἶνε τόσο πολλοὶ ποὺ θάπρεπε νὰ ξαναδημοσιέψω περισσότερο ἀπ' τὸ μισὸ ποίημα, γιὰ νὰ τοὺς ἀναφέρω ἐδῶ.

Μὰ μάλια τοῦτα πάλι κ' ἐδῶ παρατηρῶ πῶς λείπει ἡ ἐσωτερικὴ συγκίνηση. Ἐργάσθηκε ὁ σοφὸς καὶ δύσκολος τεχνίτης μὰ δὲ δονήθηκε ὁ ποιητὴς. Ὁ κ. Μπεκέ κ' ἐδῶ δὲν εἶνε στὸ δρόμο του. Κ' ἐδῶ βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓνα ἔργο ἀπ' τὸ ὅποιο ἀπουσιάζει ἡ ἀτομικότητά του. Κ' ἐδῶ ὁ ποιητὴς δοκίμασε τὸν ἑαυτοῦ τοῦ σ' ἓνα εἶδος ποὺ δὲν τὸν εἶχε ἀκόμα ἀπασχολήσει. Τὸ καταπιάστηκε θαρρετὰ, μὰς εἶδει τὴν ἀδιαφιλονέικτη δυνάμη του μὰ δὲν μὲς συγκίνησε.

Δὸν Κιχώτης — Αὐτὴ εἶνε ἡ πιὸ νευρωδὴ καὶ πιὸ ἀληθινὴ ἐργασία τοῦ Μπεκέ, κ' ἐκεῖνη, ἀν δὲν γελιοῦμαι, ποὺ θὰ τὸν καθιερώσῃ, ἀν καὶ ὅπως εἶπα παραπάνω, δὲν πιστεύω νὰ εἶνε ἀκόμα ἡ ὀριστικὴ. Μὲ τὸν *Δὸν Κιχώτη* ὁ ποιητὴς βρίσκει τὸν ἑαυτοῦ του.

Θυμοῦμαι καλά τὴ γέννηση τῆς πρώτης ἰδέας τοῦ ποιήματος τούτου. Δὲ θὰ εἶταν ἀκαίρο νὰ εἰπωθεῖ τὸ πρᾶμα γιὰ νὰ κατανοηθεῖ καλύτερα ὁ πρῶτος σκοπὸς καὶ ἡ μοιραία του ἐξέλιξη, θάλεγα καλύτερα ὁ μετασηματισμὸς, κῶτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς ἰδιοσυγκροσίας τοῦ ποιητῆ καὶ ὀρισμένων γεγονότων ποὺ δούλεψαν σημαντικὰ γιὰ τοῦτο. Τὸ θέρο τοῦ 1915 πῆγα νὰ βρῶ τὸ Μπεκέ, ποὺ ἐρημιτεύοντας τότε σ' ἓνα χωριὸ τοῦ Βοσπόρου, ἐδούλευε τὰ *Ἀνατολίτικα* του σοννέτα. Δὲ θὰ τὸ ἤξερα ἀν δὲ μὲ τόλεγε ἡ γυναῖκα του, γιὰ τὸ Μπεκέ ποτε δὲ μιλεῖ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ οὔτε καὶ στους στενωτέρους του, ἀν δὲν τοῦ δοθεῖ ὄχι αἰτία ἀλλὰ ἀνάγκη. Καὶ γέννησε χρεῖα νὰ παρακαλέσω ἴσως καὶ νὰ ἐπικάλει τὰ αἰώνια ἐπιχειρήματα τῆς φιλίας, γιὰ ν' ἀπασχολήσῃ ὁ φανατικὸς κι' ἀπόρητος αὐτὸς ἀσθροπερὸς νὰ μοῦ διαβάσῃ μερικά ἀπ' τὰ σοννέτα του ἐκεῖνα. Κατόπι βγάζοντας ἀπ' τὴν τσέπη μου ἓνα χειρόγραφο τοῦ διαβάσα κ' ἐγὼ κάποιον διήγημά μου, καλὰ κ' ἄξιον παραχωρῶ σήμερα, μὲ τὸν τίτλο ὁ «Πελεκάνος» ὅπου μοῦ ε' ἔχε φανεῖ νὰ

φκιάσω έναν τύπο, όποιος θά εΐτανε ό Δόν Κιχώτης άν γεννιούντανε τεχνίτης. Από συζήτηση σέ συζήτηση άπάνω σ' αυτό τό διήγημα ό Μπεκές παρατήρησε ότι γενικευόμενα τό θέμα τοΰτο θά μπορούσε νά γένει μιá πλούσια πηγή άρκετά καινούργια. Μετά κάμποσο καιρό, ένα ή δυό χρόνια, δέ θυμούμαι καλά, έγραφε ένα σοννέτο μέ τόν τίτλο Δόν Κιχώτης τό όποίο δέ δημοσιεύτηκε άκόμα. Αναγκάζομαι μέσα στην κριτική μου τούτη σημείωση ν' αναφέρω τήν οδίαφορη αυτή μά αυθεντική λεπτομέρεια γιά νά γλυτώσω τόν ποιητή, από τίς χίλιες δυό φιλοσοφικές επίδρασεις, πού, σύμφωνα μέ κάποια μόδα πολύ άπλωμένη στό ελληνικό, σί κριτικοί πασιζούν ν' ανακαλύψουν στή γέννηση ενός έργου, όχι τόσο γιά νά ζητήσουν αυτό τό έργο, όσο γιά νά δώσουν κάποια βαρυνά εύωδία σοφίας στην κριτική τους. Ό Δόν Κιχώτης άνάβρυνε άπλά από μιá φιλική συζήτηση, κι' ωριμάζοντας μέσα στον έγκέφαλο του ποιητή μέ τή σύμπτωση κάποιων γεγονότων πού κλόμισαν γιά πρώτη φορά τή ζωή του, ξεπέρασε τ' άρχικά του έρια κ' έξελέγηκε σ' ένα βαθνά ύποκειμενικό ποίημα, πού σημειώνει τήν πρώτη άληθινή εκδήλωση τής προσωπικότητας του Μπεκέ.

Ό Δόν Κιχώτης, τουλάχιστο άν πάρει κανένας τά μέρη πού δημοσιεύτηκαν [γιατί μένουν άκόμα πολλά άδημοσίευτα και τό ποίημα δέν τό θεωρεί τελειωμένο ό ποιητής ό όποιος ξεκολουθεί νά τό συμπληρώνει μέ νέα κομάρια] παρουσιάζεται δίμορφος. Η πρώτη του μορφή, συνεπίστερη στον τίτλο εΐνε ή άρχική, εκείνη πού βγήκε άπ' τή συζήτηση πού σημάδεψε παραπάνω, και αντιπροσωπεύεται άπ' τό Παράσημο, τή Βροχή, τό Ηλιοσκόπι άπ' τίς τέσσερις τελευταίες στροφές του ποιήματος Οι Λεύκες. * Τό Στην πιό ψηλή κορφή τής άνταρσίας, τό Σά οκεία ή παγωνιά, τό Βάρβαρος είμαι, ό Τριβονέλιος και τά Νερά του Βάλτου άνήκουν στή δεύτερη μορφή.

Στά κομάρια τής πρώτης μορφής κυριαρχεί τό στοιχείο τής μεταπλαστικής φαντασίας, παρακρουσμένης έδοί, όπως πρέπει, πού είδαμε στις Όρεσ συνδυασμένου μέ τήν ξέφρενη μά άγαθή μεγαλομανία του Ίσπότη τής Έλεεινης Μορφής, και μ' ένα βαθύ σβολισμό πάντα, πού αφήνει νά φαγκρίζει τήν κεντρική ιδέα του ποιήματος. Ό τύπος των κοματιών αυτής τής μορφής θά εΐταν ή Βροχή. Στά κομάρια τής δεύτερης μορφής ό δονκιχωτισμός δέ χρησιμεύει πιά παρά σά μιá απλή άφορμή και κάτι λιγότερο άκόμα. Διαβάζοντας τό 1 και 2, τό Βάρβαρος είμαι, τόν Τριβονέλιο και άκόμα και τά Νερά του Βάλτου ξεχνούμε τόν τίτλο στον όποίο τά ύπόταζε ό ποιητής, μη βρίσκοντας τίποτα σ' αυτά, ή σχεδόν τίποτα, πού νά μάς θυμίζει. Έπως σ' άλλα, τή δοκιμαστική ψυχολογία, τίποτα άλλο από τήν έκούσια ύπερβολή τής έκφρασης και τή θεληματική μεγαλορρημοσύνη. Στά κομάρια τούτα πρώτη φορά ό ποιητής παραδίνεται ολοκληρωσ στη συγκίνηση του και βρίσκεται ολοφάνερα στην παραφορά μεγάλης κ' εύγενικής εμπνεύσης. Δέ διατάζω καθόλου νά ονομάσω τά κομάρια αυτά και κατά προτίμηση τό Στην πιό ψηλή κορφή, τό

* Θα έπιθυμούσα άμικτο τό θεωνύμιο τοΰτο κομάρτι, όπου κλαίει τόσο εύγενικά και τόσο ύπερήφανα, ή εύγενική ψυχή του ποιητή. Η μεταστροφή του ύφους στις τέσσερις τελευταίες στροφές μέ ξεκινάει δυσάρεστα. Δέν βρίσκω τό τρελλό γέλιο, πού πιστεύω νά θέλησε νά σημάδεψει σ' αυτές ό ποιητής εάν μιá ψυχολογική détente σ' εν μιá μουσική μετάπτωση, και τολμώ νά πώ πως εΐνε σί μόνοι άδύνατοι στίχοι μέσα στο Δόν Κιχώτη.

Σά οκεία ή παγωνιά και τά Νερά του Βάλτου μεγάλα ποιήματα, άπ' τά πιό μεγάλα πού έχει νά δείξει ή ελληνική φιλολογία από τήν εποχή του Σολωμού.

Στό 1 μιá δίκαια όργη δονει τήν ψυχή του ποιητή γιά τή μικρότητα πού βασιλεύει γύρω του. Όνειρεύεται μιá εποχή δικαιοσύνης και άρετής. Μά κανείς δέν άκούει τό σάλπισμα πού καλεί στην καινούργια ζωή. Ό άναμορφωτής περιπαίξεται, βλαστημιέται, διώχεται τό έγκλημα, ή άδικία, ή τυραννία, ή βλακεία, ή χαμέρπεια ξεκολουθούν τά όργιά τους, κι' ό ούρανός από πάνω μένει άπαθος, άσυγκίνητος άδιάφορος στην άπειρη του γαλήνη.

Κι' ως γύρισα νά διώ μήπως σάν πρόβολος,
σε σωτηρίας φωτόδρομο πήρα τ' άργείδια και τ' άργίμια,
άκουσα ν' άνιβαίνει πρós τό θρόνο μου
μιá νυχτογέννητη βλαστήμια.

Κι' ως γύρισα νά διώ μήπως βαργόμηση
των ούρανών ό εμπυρος στη λύσσα τή γελάστρα,
είδα νά βλεφαρίζουν από πάνω μου
σά νά γελοΐσαν όλα τ' άστρα.

Κι' ό ποιητής κατατρεγμένος άπ' εκείνους πού όνειρεύτηκε νά 'σηκώσει, άποθαρμεμένος άπ' τήν άδεια σιωπή των ούρανών, αισθάνεται τόν έαυτό του άπελιπτικά μονάχο, μά δέν κλαίει δέν έπιοχαρεί :

Κι' άνάμεσα στον ούρανό πού μνήσκει άλάλητος
και στή λασιά πού λιμάζε και γόζεται και κροΐζει
έστησα έγώ τήν περηφάνεια μου
σάν άτσαλένια άταδεληφή μέ τ' άμπανόζι.

Κλείνεται άποφασιστικά στον έαυτό του. (Δόν Κιχώτης 2) και τρέφει τήν ψυχή του μέ τή φρόση τής θυσίας. Του μένει άντιστύλι ή περηφάνεια του και ή συναίσθηση τής ύπεροχής του:

Έγώ είμαι ό λειτουργός κ' έγώ είμαι τό είδωλόθυτο
πού θάβρει τά ούρανόδρομα του άνεβασμού πατάρια,
κ' έχω και μιá κατάρρα μέσα μου ίσοκράτιστα
πού τής θυσίας τά πένθιμα θά προβοδάει τροπάρια.

* Έλάτε έσείς, παρθένες φίληνάδες μου,
πού στους λιγούς κροτάφους μου γράψατε ούρανια τόξα,
ώ βομβασιά μου, όποιον βροιά πάντα ένας θρόμβος
ώ μοναξιά, πού είσαι γεμάτη από μιá δόξα.

Στά Νερά του Βάλτου ή ίδια πίκρα πού πλημμυρίζει τά προηγούμενα, μιá πιό συγκρατημένη και πάντα δίχως παράπονο φανερό

Σάν πέτρινη νεκρόπολη βασιλείου άλλοτινού
γκρέμησε ή φύση στής νυχτιάς τ' άραχνιασμένα τριόδια.
Σάν από χέρι άσκητικό στό θόλο τ' ούρανού
θαρρείς τερατογενήθηκαν τά ζώδια.*

* Μου εΐνε άδύνατο νά μην όμολογήσω τήν άοριστοεργηματική παραστατικότητα του στίχου τούτου και γι' αυτό περισσότερο τόν αναφέρω άπάνω. Πόσο διαφέρει αυτή ή εικόνα από τίς άλλες, πού σημάδεψε στις Όρεσ και στη Σταχτοπούτη! Πώς άνανώνει κανείς από τό μυστήριο τής έσωτερικής συγκίνησης πού λείπει άπ' τίς άλλες!

Κι' οὐτ' ἓνα σκυλλοῦ βάρισμα! Τρελλός, κάλιο νεκρός,
τρυγῶ τὴ θλίψη τὴν παλῆν τῶν ἐπιτάφιων μύρων
καὶ σέρνω — ἄχ! εἶνε ὁ δρόμος μου πικρὸς πολὺ πικρὸς
τὸ κρῦο τὸ βρονκολάκισμα τόσων νεκρῶν ὄνειρων.

Ἄν κάποιον ἀναβλύσει κανένα δάκρυο, γλήγορα ἢ ἀπρεπῆ διαμαρτυρία λουφά-
ζει στὸ ξέσπασμα μιᾶς ἀδάμαστης προσηθεϊκῆς περηφάνιας:

Κ' εἶμαι ὁ ἀμόλυκτος ρυθμὸς καὶ φεύγω ἔτσι διωχτὸς
ἀπὸ μιὰ μάυση χώρα.

Στὸ τέλος μιὰ πνοὴ μισανθρωπίας καὶ μιὰ δίψα καταστροφῆς:

Μέσ' τὸ φριχτὸ βασίλειο σας ποῦ δὲν ὑπάρχει ἡ γαῖα
καὶ σκουληκόμερφης μιᾶς ζωῆς σέρνονται μόνο ράκη,
μὲ χεῖλια ποῦ ψηθῆκαν σὲ θέρη κ' εὐλογία
θὰ πάρω τῆς ἐκδίκησης τὸ λοιμικὸ φαρμάκι
νερὰ τοῦ βάλτου! λαχταρῶ νὰ στρώσω ἵπποτικά
στὸν κόσμον, ὅλες τὶς λῶβες σας σὲ λαντικό ἓνα δαίμονο,
κι' ἀνταρῶ στὴν ἀντάρα του νὰ πλέγω ἠδονικά
τὸν τρομερὸ καὶ πένθιμο θανατικὸ σας ὕπνο.

Ξέρω ὅτι πολλοὶ θὰ θελήσουν νὰ χαρακτηρίσουν ρητορικά τὰ κομμάτια τοῦ Δὸν Κιχῶτη, ἀπὸ κάποια σπηλαία ν' ἀποκαλοῦν ρητορικὸ κάθε ποίημα, ποῦ δὲν εἶνε στρεφνὸ καὶ δυσκολονόητο, χωρὶς νὰ μποροῦν ὅμως νὰ μᾶς ὁρίσουν καθαρά τί εἶνε ρητορισμὸς καὶ ποῦ στέκονται τὰ ὄρια του. Βέβαια ὑπόσχει ἓνας ρητορισμὸς ποῦ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν τέχνη. Εἶνε ἄνθρωποι ποῦ τοὺς ἔρχεται ὄρεξη νὰ βάλουν σὲ στίχους ὁμοιοκατάληκτους ἢ ὄχι, ὅτι θὰ μποροῦσε πολὺ καλά νὰ μείνει στὸ πεζο, παραγεμίζοντας μὲ λέξεις περιττὲς τὰ κενὰ τῶν στίχων, ὅπου ἡ πεζὴ φράση δὲ φτάνει νὰ τενωθεῖ στὸ λογαριασμένο τελάρο τοῦ ρυθμοῦ. Γι' αὐτόνα τὸ ρητορισμὸ δὲ γίνεται λόγος. Γιὰ πολλοὺς ὅμως κάθε ποιητῆς ποῦ δημιουργεῖ, πρέπει, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὸ πλοῦσιο ντύσιμο τῆς ἰδέας καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς, νὰ ἐπιζητᾷ μοναδικὰ τὴν πρὸ σφιγμένη καὶ λιγὸλογη διατύπωση τῆς. Ἄναμφίβολα τοῦτο εἶνε μιὰ ἀρετὴ καὶ σπάνια. Μὰ δὲ ξέρω γιατί καὶ τὸ ἄλλο δὲν εἶνε ἀρετὴ σ' ἓναν ἀληθινὸ ποιητῆ. Πόσοι μεγάλοι, σύμφωνα πρὸς τὴν ἀποκλειστικὴ αὐτὴ ἀντίληψη ποῦ ζητᾷ νὰ στενέψει τὴν ποίηση σ' ἓνα μόνον ὄφος, θὰ πρέπει νὰ ριχθοῦν στὸ καλάθι τῶν ἀχρηστων, ὥπως ἔγραφε μιὰ φορὰ στὸ «Λόγος» ὁ καλὸς μας Θεοδοσιδῆς μιλώνοντας ἀπάνω στὸ ἴδιο θέμα καὶ πέρνοντας ἀγορμὴ ἀπ' τὸ ρητορισμὸ γιὰ τὸν ὁποῖο κατηγορήθηκε κι' ὁ Παλαμάς. Συμφωνῶ ὅτι τὰ καινούργια ἔργα δὲν πρέπει νὰ κρίνονται παραβαλλόμενα πρὸς τὰ παλῆν καὶ νὰ τοὺς συχωροῦνται τὰ ἐλαττώματά τους ὅταν ὑπάρχουν ἴσως σὲ ἀρχαιότερα κειμενογραμμένα πρὸς τὸν καιρὸ. Αὐτὸ θὰ σημαίνει μιὰ ἀδυναμία καὶ μιὰ ὀπισθοχώρηση. Θέλω ὅμως νὰ πῶ ὅτι ὁ ρητορισμὸς, ἂν παρθεῖ ὡς τὸ ἀντίθετο τοῦ ἀνεπιτημένου ὄφους, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἰδιοσυγκρασίας, ὅπως καὶ τοῦτο μιᾶς ἄλλης. Καὶ ὁ τεχνίτης εἴτε μᾶς ἀρέσει εἴτε δὲ μᾶς ἀρέσει ἢ ἰδιοσυγκρασία του πρέπει ν' ἀφήνεται λεύτερος νὰ δημιουργῆσει σύμφωνα πρὸς οὐτίνα, ἄλλοιως θὰ τον ἀνιγκάσουμε νὰ πλαστογραφῆσει καὶ θὰ κατεβάσουμε καὶ τὴν κριτικὴν στὸ ἐπίπεδο μιᾶς γνωμοδότησης βρασιμένης μονάχα καὶ ἀπόλυτα στὰ ἀτομικὰ γούστα ἐκείνου ποῦ κρίνει, ἐνῶ πρέπει τοῦτη πρῶτα ἀπ' ὅλα εἰσδύοντας, ὅσο εἶνε δυνατό, στὴν πνευματικὴ καὶ στὸν φριχτὸ ὀργανισμὸ τοῦ τεχνίτη ποῦ ἐξετάζει, νὰ μᾶς

πεῖ ἂν, μὲ τὰ ἐφόδια ποῦ τοῦ ἔδωκε ἡ φύση, κατορθῶσε νὰ μᾶς παρουσιάσει κάτι καινούργιο καὶ βιώσιμο. Εἶπα τοῦτα προπαίροντας κάθε τέτιον εἶδος συζήτησης στὸ ἔργο τοῦ Μπεκέ. Μπορεῖ κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος νάχω προτίμηση γιὰ τὸ σφιχτὸ ὄφος γιὰ τὴν ἀποσταλαγμένη καὶ δύσκολη ἔκφραση, μὰ δὲ θὰ εἶμουν σύμφωνος μὲ τὶς ἰδέες μου, ἂν ζητοῦσα νὰ κατηγορήσω τὸ πλατὺ καὶ περιτεγνημένο ὄφος δηλαδὴ τὸ ρητορισμὸ ἂν τοῦτο σημαίνει ἡ λέξη, ὡς περιττὸ ἢ κούφιο ἢ ἀκαλαίσθητο — Ἄνεξάρτητα ὅμως ἀπ' αὐτὰ σημειῶνω τρία πράγματα: α'. ὅτι τὸ ρητορισμὸ τὸν ὑφίστανται χωρὶς νὰ τὸ νοιώθουνε, κ' ἐκεῖνοι ποῦ δὲν τὸν ἀγαποῦνε, κ' ἐκεῖνοι ἀκόμα ποῦ ἡ ἰδιοσυγκρασία τους εἶνε ἐναντία σ' αὐτόνα, γιατί πολλές φορές εἶνε μιὰ ἀνάγκη καὶ γενικώτερα, εἶνε καὶ μιὰ μορφή ποῦ μπορεῖ ν' ἀνανεώνεται στὸ ἀπειρο ἀνάλογα μὲ τὶς τάσεις τῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς διάφορους ποιητικὸς ὀργανισμούς. Θέλω νὰ πῶ πῶς ὑπάρχουν τόσοι ρητορισμοὶ ὅσοι καὶ ποιητῆς ρητορικοί. Ὁ ρητορισμὸς εἶνε ἓνα στοιχεῖο τέχνης πολὺτιμο στὰ χεῖρια ἐνοῦ ἀληθινοῦ τεχνίτη, ὅπως εἶνε πασίγνωστο δειγμὰ ἀδυναμίας καὶ φλυαρίας σ' ἐκείνους ποῦ γιὰ τὰ κρήματα τῆς φιλολογίας σαλιόνουνε κάθε τόσο τὴν ποίηση μὲ τὰ γλυστερά τους προϊόντα. β'. Ὅτι εἶνε ὀρισμένα εἶδη ποίησης ὅπου ὁ ρητορισμὸς γίνεται στοιχεῖο ἀπαραίτητο: ἡ ὠδή, ὁ ὕμνος συχνά, ἡ τραγωδία καὶ τὸ δράμα γενικά κτλ. κ' ἓνα ἀπ' τὰ εἶδη αὐτὰ εἶνε καὶ ὁ Δὸν Κιχῶτης στὰ πιὸ ἐκλεκτὰ του κομμάτια. γ'. ὅτι τοῦ ρητορισμοῦ τὸν ὀρισμὸ δὲ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν δώσει μὲ εἰλικρίνεια, γιατί εἶνε ἀπειρόμορφος καὶ δὲν περιορίζεται μονάχα στὸ ὄφος ἀλλὰ μπαίνει καὶ ἀπλόνει καὶ στὴ χώρα τῆς σκέψης καὶ τὰ ὄρια του θὰ μᾶς διαφεύγουν πάντα ὅτι κατάντησε πρὸς μιὰ λέξη συνθηματικὴ χωρὶς οὐσιαστικὴ σημασία, μιὰ ἀπ' ἐκεῖνες ποῦ μὲ τὸ νὰ τίς μεταχειριστοῦν μερικοὶ ποῦ βαραίνει ἢ γνώμη τους καθιερόνουνται καὶ γένονται συρμὸς καὶ χάνοντας, λίγο λίγο τὴν ἀρχικὴ τους σημασία, κατανοῦν ἓνας πρόχειρος ὀρος μὲ τὸν ὁποῖο ἄλλο ἔννοει ὁ ἓνας κι' ἄλλο ὁ ἄλλος. Ἐτσι μέσα στὸ ρητορισμὸ φαίνεται νὰ συγκεντρώνονται πολλὲς ἔννοιες καὶ καλὲς καὶ κακὲς δίκαια ἢ ἀδίκαια.

Ἄν ὁ ρητορισμὸς σημαίνει *πλαδαρότητα*, οὔτε ἴσως τέτια δὲ μπορεῖ νὰ βρεῖ κανένας μέσα στὸν καλοζυγισμένον πάντα στίχο τοῦ Μπεκέ. Ἄν σημαίνει *ἐπαράληψη καὶ παραγέμισμα* θὰ εἶταν βλαστήμια καὶ πρόστυχο ψέμα νὰ κατηγορήσει κανεὶς γιὰ κάτι ὅμοιο τὸν ποιητῆ τοῦ Δὸν Κιχῶτη. Ἄν σημαίνει *συχνὴ χρήση ἀγνωστων λέξεων*, ὅσο οἱ λέξεις αὐτὲς εἶνε καλοδιαλεγμένες καὶ στὸν τόπο τους, ὅσο δὲν εἶνε κακόηχες* καὶ ὅσο δὲν κυβερνοῦν αὐτὲς τὴ σκέψη, ἀντὶ ἢ σκέψη νὰ τίς

* Ποιὲς λέξεις εἶνε κακόηχες: Μιὰ ἀποψη αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἐξηγεῖ ἀμύμητα ἓνας ἀπ' τοὺς πιὸ βαθνοὺς παρατηρητῆς κι' ἀπ' τοὺς πιὸ ἀλάθητους διαλεκτικούς ποῦ ἔχει νὰ δεῖξει ἡ νεώτερη Ἑλλάδα, ὁ πολὺτιμὸς μας Ἑλισσιὸς Γιαννίδης, στὸ ἔργο του *Γλῶσσα καὶ ζωὴ*, (σελ. 66 καὶ ἐπ.) Εἶνε χρεια μεγάλη προσοχῆς στὴν ἐκτίμηση τῆς ἀρμονίας ἢ τῆς κακοφωνίας μιᾶς λέξης, γιατί σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅπως καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα, ψυχολογικὲς αἰτίες σπουδαιότατες μᾶς ἐμποδίζουν, χωρὶς νὰ τὸ νοιώθουμε, νὰ σκεφτοῦμε ἀνεξάρτητα καὶ λογικά. Πρῶτα πρῶτα τὸ κακόηχο ἢ τὸ καλόηχο μιᾶς λέξης εἶνε ζήτημα ριζικὰ σχετικὸ, καὶ διάφορο κατὰ τὶς διαφορὲς γλώσσες. Καλόηχο ἢ κακόηχο εἶνε μιὰ λέξη μόνον κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ μιᾶς γλώσσας ἢ καὶ περισσοτέρων μὲ ποῦ τὸ πνεῦμα τους καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τους μοιάζουνε. Μιὰ λέξη οἰγγοραξικὴ εἶνε ἔξαφνα κακόηχο γιὰ τὸ ἑλληνικὸ αὐτὸ ὄχι ὅμως καὶ γιὰ τὸ οἰγγοραξικὸ, ποῦ μπορεῖ μὲ τὸ ἴδιο δικαίωμα νὰ βρεῖται κακόηχο

μεταχειρίζεται ως όργανά της (και ο Μπεκός είχε τόσο έμπειρος και τόσο ευσυνείδητος τεχνίτης ώστε είχε αδύνατο να πείσει σ' όμοια λάθη) εγώ άτομικά, ποτέ δε θα σκεφτώ να κατηγορήσω τον ποιητή για τούτο, απ' εναντίας μάλιστα τον ευγνωμονώ που μου μαθαίνει λέξεις που δεν ήξερα. Η τάση αυτή να κατηγορούνται μερικοί ποιητές, γιατί μεταχειρίζονται άγνωστες λέξεις μου έμεινε και μου μένει πάντα ανεξήγητη, ή καλύτερα μιιά μόνο της βρίσκω εξήγηση: την προσβολή της φιλοτιμίας του έλληνα αναγνώστη που δεν άνέχεται να υπάρχει λέξη που να μη την ξέρει. Γιατί μου φαίνεται περίεργο πώς μπορούμε να περιφανευόμαστε για τον πλούτο της γλώσσας μας και ν' απαγορεύουμε ήναν τεχνίτη να μεταχειρίζεται λέξεις άγνωστες, που πρέπει να μπούν στη φιλολογία μας και να καθιερωθούν για να μη χαθούν. Η τάση της απόδοσης του λεξιλόγιου στο 17 αιώνα, στη Γαλλία, που έκαμε να θεωρηθεί κατόρθωμα απλότητας και λιτότητας το ότι ο Racine δε μεταχειρίστηκε σ' όλοκληρο το έργο του παραπάνω από 500 πρωτότυπες λέξεις έκαμε τον Fenelon να παραπονιέται προς το τέλος του αιώνα για το πτώχεμα της γαλλικής γλώσσας. Απόδειξη ότι ή κατηγορία αυτή είχε άνοητη και μόνο άνοητη και ότι δεν μπορεί να έχει άλλη αίτια παρά τούτη που είπα παραπάνω είναι ότι, όταν φροντίσαμε να μάθουμε τις άγνωστες λέξεις που μας παρουσιάζει ένας ποιητής, και πρέπει να τις μάθουμε, θα τις μεταχειριστούμε κ' ήμεεις και θα μας φανεί βέβαια παράξενο αν μας κατηγορήσουν γιαυτό άλλοι που δεν τις ξέρουν ακόμα. Κι' αν βρεθεί κανένας απ' τους αντίγνωμονες που θα μου άπαντήσει ότι δε θα τις μεταχειριστεί, θα του πω απλοούστατα να θυμηθεί τι γένηκε μέσα του, τί σκέφτηκε όταν κάμοντας τις πρώτες του φιλολογικές ανάγνωσης απάντησε λέξεις που δεν τις ήξερε. Βέβαια το λεξιλόγιό του δεν ήρρινε το ίδιο από τότες, πλούτισε χωρίς αυτός να το στοχαστεί. Άς μην του φανεί το λοιπόν τολμηρό αν αναγκάζομαι να του πω, αν επιμένει, πώς δε ξέρει τί του γίνεται και πώς συζητεί πράματα τόσο απλά και λογικά που είναι κήριμα να χάνει κανείς τον καιρό του για να τα εξηγή. "Αν τέλος ο Μπεκός είναι ρητορικός γιατί δουλεύει, περιποιείται, στολίζει την ποιητική του φράση μακάριος ο ρητορισμός του! Θα τον εζήσομαι σ' όλους εκείνους που θαροούν ότι ή εργασία και ή επιμονή είναι πράματα περιττά και επιζήμια στην τέχνη, ιδέα παράδοξη, που κοντεύει να γίνει δόγμα σε

μιιά λέξη ελληνική που είχε εθνη, κατά το δικό μας αυτί. Ο λαός δε φαίνει ποτέ λέξεις κακόηχες για τη δική του ακοή. Μπορεί ο κακός συνδυασμός των λέξεων απ' ένα συγγραφέα να τις κάνει κακόηχες. Είναι λέξεις που μας φαίνονται κακόηχες γιατί τις αντιπαθούμε, και τις αντιπαθούμε γιατί συνδέθηκαν τυχαία στην ψυχή μας με δυσάρεστες εντύπωσης ενώ μπορεί να συμβαίνει ολότελα το εναντίο σ' έναν άλλο. Αυτό το παρατηρούμε πιδ εύκολα με τα κύρια όνόματα, συμβαίνει όμως συχνότερα με τις κακές λέξεις χωρίς να το στοχαστόμαστε. Θυμώμαι την αίτια που μ' έκαμε, όντας μικρός, ν' αντιπαθήσω τον Όδοιπόρο του Π. Σούτσου. Η έρωμένη του όδοιπόρου Ραίοθ παρουσιάζονταν μπρός μου με τα χαρακτηριστικά μιιάς εκδούαρτης γρηάς με κόκκινα τσιμελιασμένα μάτια, που είχε το ίδιο όνομα και που είχα γνωρίσει στα παιδικά μου χρόνια. Ποιος ξέρει ποιά ιδιαίτερη άρμονία να κλεινε για τον ποιητή το όνομα τούτο, για να βαρτίσει μ' αυτό την ήρωίδα του. Στις κοινές λέξεις ή αντιπάθεια που αισθανόμαστε για μιάνά μας κυνηγά και σ' άλλες πολλές που ή ήχητική τους μός φέρνει στην ψυχή την ίδια εντύπωση ή όποια μός έκαμε να συγαθούμε την πρώτη. Μπορεί να φανταστεί κανείς όποτερα απ' αυτά πόσο πρέπει να προσέχει κατηγορώντας ένα ποιητή ότι μεταχειρίζεται κακόηχες λέξεις.

μερικούς οι όποιοι γέμισαν τη νεότερή μας φιλολογία, γόνημα και πολύτοκα σαν τες ψείρες της τριανταφυλλιάς, μ' ένα σωρό κακογραμμένα βιβλία, πρόζες ή στίχους, που ρωτιέται κανείς διαβάζοντάς τα αν είναι δυνατό άνθρωποι εργαζόμενοι για την τέχνη να έχουν τόση λίγη σχέση μαζί της.

Ξέρω τις πικρότατες στιγμές που γέννησαν τις βαυίπνοες στροφές του Δόν Κιχώτη και σκέπτομαι πένθιμα, πολύ πένθιμα, την τύχη του τεχνίτη την όποια σβολίζει το μεγάλο τούτο ποίημα με μιιά εύγλωττία που δε θυμώμαι άνώτερή της σε καμιιά μου ανάγνωση! Σκέπτομαι πένθιμα, πολύ πένθιμα, κάποιο μελλούμενο καιρό, όπου εκείνος που έβγαλε τη ζωντανή αυτή κραυγή της άπελπισίας, μεταβάλλοντας το βαθύ του ψυχικό μαρτύριο σ' ένα έργο τέχνης μέσα στη μαύρη του έρημιά, θάχει πια φύγει! Και σκέπτομαι, σαν άνθρωπος πιά, την άναίσθητη κριτική φλυαρία, μάταια μέσα στα μάταια, που θα ένακήψει άπάνω στο άπόσταγμα αυτό της ψυχής του, και τις λεπτόλογες και άνώφελες άνατομίες της, εγωϊστικές το περισσότερο συζητήσεις άδιάφορων που ταράζουν την άπειρη σιωπή μιιάς καταστροφής! Και σκέπτομαι πόσο λίγοι θα μπορούσαν ν' άνασυγκροτήσουν τη φριχτή πραγματικότητα που γέννησε τους στίχους τούτους και κλείστηκε όλοφάνερη μέσα τους:

Σά σκύλα ή παγωνιά γαβίζει γύρω μου
και μου ξεσκάει τη σάρκα μου μ' άργά βασανιστήρια.
Κ' είναι ή γλαυκόβωρη στιγμή που ανάφτει ή σκέψη μου
πάνω στην Τέχνης το βωμό τα θυμιατήρια.

... ..
'Ω βουβασιά μου, που βροντά πάντα ένας θρίαμβος
ώ μοναξιά που είσαι γεμάτη από μιιά δόξα!

... ..
Ποιά θλίψη δέρνει το βορρά κι' όλο θρηνάει και λέει
και λέγει όλο νεκρόσιμα μέσ' τα ξερά τα φύλλα;

... ..
'Απελπισιά! Δέν παίραξα κανένα και φυλάγω
να με πετροβολήσουνε στους δρόμους τα παιδιά.

... ..
κι' όλους τους γρανιτικούς στίχους του «Βάρβαρος είμαι», και το πικρόγελο, που πνίγει τόσους και τόσους άληθινούς λυγμούς μέσα στον Τριβορέιτο!

Και σκέπτομαι, μακρυνά πιδ από κάθε θεωρία, από κάθε πρόληψη, από κάθε ιδιαίτερη προτίμηση για το τάδε ή το τάδε είδος, για την τάδε ή την τάδε μορφή, μακρυνά κι' απ' την επιταχική ανάγκη του καινούργιου, του καινούργιου που το καταλεί άλλοίμοно! τόσο γλήγορα ή συνήθεια και ή άνία, φάγουσα στην ψυχή του ανθρώπου, ό όποιος πρέπει μοιραία να πάει μπροστά γιατί άλλοιώς θα πεθάνει, σκέπτομαι ότι υπάρχουν όρισμένα πλήχτρα μέσα στον ανθρώπινο μας όργανισμό, πλήχτρα καιρία, αιώνια ευαίσθητα, αιώνια όδυνηρά, που δεν τα καταργούνε τα βαρυνά περσάματα των καιρών, που τα λεπταίνει απ' εναντίας ό βίος, όσο γίνεται συνθετώτερος και σκάβει βαθύτερη την άβυσσο που χάσκει άνάμεσα στην άποχτήνωση απ' το ένα μέρος, και τα όλοένα ήρωϊκότερα βυθίσματα του νού απ' το άλλο, και αυξάνει την προσαώνια και τη μετααώνια πάλη των γυνών της νύχτας με τα παιδιά του φωτός χωρίς την όποια άσκαπη και ανεξήγητη ή ζωή. Δονήθηκαν τα πλήχτρα τούτα απ'

δίου γέννησε συνείδηση ανθρώπου και δονούνται και θά δονούνται και άκούω τό δόνημά της πέρα άπ' τούς στενούς μας νόμους και τις περαστικές μας καιρικές αντίληψεις, στό άχανο τών καιρών. Περνούν τά έργα πού θυμιάζουν ώρισμένες έποχές, γιατί ή τέχνη δέν είνε συρμός, και προχωρώντας αιώνια ύπάρχει άπάνω άπ' αυτές. Κι' άν κουρασμένη καμιά φορά ή ανθρώπινη άνησυχία, κυνηγήτρα τού άγνωστου, σταθεί κι' άκούσει τήν άνάγκη νά διεί νοσταλγικά πίσω στόν άπέραντο δρόμο, έκεινο πού θ' άνακουφίσει τήν αγιάτρευτη άνία της, θά είνε τό ανθρώπινο τραγούδι πού άπήφισε τις έποχές και πού ζει αιώνιο, πάντα τό ίδιο, όσο κι' άν είνε πολύμορφο, και πάντα νέο. Τέτοιους παλμούς άκουσα μέσα στό ποίημα τού Μπεκί πού έχει τίτλο *Δόν Κιχώτης* και γι' αυτό δέ δίστασα νά τ' όνομάσω μεγάλο ποίημα, ξεχνώντας τις ανθρώπινες άτέλειες του και λογαριάζοντας δίκαια τή νέα ήλικία τού δημιουργού του.

ALEXANDER STEINMETZ: DIE SPRACHEFORM IN GRIECHENLAND— Δημοσιευμένη στό περιοδικό *Byzantinische Neugriechische Jahrbuecher* τού κ. Νίκου Βέη.

Μιά διατριβή τού έλληνομάθου γερμανού λογίου κ. Άλ. Στάινμετς. 'Ο διατριβογράφος ξετάζει τό διάσημο διάταγμα τής Προσωρινής Κυβέρνησης τής Θεσσαλονίκης, πού μ' αυτό όρίζονταν ή είσαγωγή τής δημοτικής στις άστικές σχολές. Τό διάταγμα αυτό πού έκτάθηκε κατόπι και σ' όλόκληρη τήν 'Ελλάδα, ό κ. Στάινμετς χαρακτηρίζει γιά σπουδαιότατο σταθμό τής πνευματικής ζωής τής 'Ελλάδας. 'Ο έλληνομάθος λόγιος συγκρίνει κατόπι τά ίδια γλωσσικά κομμάτια πώς είνε στά νέα και πώς στά παλιά βιβλία (κι' ένας τυφλός μπορεί νά ιδεί τήν ύπεροχή τών νέων).

Ξετάζονται ύστερα οι δυσκολίες πού είχε ν' αντιμετώπισει ή κυβέρνηση από τήν έλλειψη δασκάλων και πώς γιαιτρεύτηκαν με τήν ίδριση τής «'Εποπτείας τής δημοτικής εκπαίδευσης».

'Ο κ. Στάινμετς βλέπει τή δημοτική κίνηση όχι μόνο κίνημα φιλολογικό. Τό δημοτικισμό θαρρεί και κοινωνικό κίνημα και τρόπο αντίληψης τού κόσμου. Είνε πόλεμος τού νεοελληνικού πνεύματος ενάντια στόν φρεντοκλαστικισμό πού από τή δύση τής αρχαιότητας σφίγγει τόν έλληνικό λαό στά δεσμά του.

'Ο φίλος λόγιος θαρρεί πώς όποιος αγαπά τόν έλληνικό λαό πρέπει νά είνε δεμένος στα λόγια τού μεγάλου Βενιζέλου πού είπε κατόπι από τή νομοθετική είσαγωγή τής δημοτικής: «Βάλαμε σήμερα τή θεμέλια πέτρα ενός μεγάλου έργου. Είθε γιά τό καλό τού έθνους νά φτάσει σ' εύτυχισμένο τέλος.

Α. Γ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΣΥΝΑΥΛΙΑ PAUL LOUNITCH (Società Operaia Italiana)

Πολύ πρωτότυπη φυσιογνωμία ό κ. Lounitch. Μιά μορφή όλως διόλου Restoration πού θυμιάζει μερικούς τέπους τού 1814—20 σύγχρονους τού Beethoven και τού Schubert. Λίγοι τόν ξέρουν κι' άπ' αυτούς οι περισσότεροι τόν γνώρισαν και τόν άκουσαν στό φιλόξενο σαλόνι τού «Λόγου».

Με τό Recital τού πιάνου πού έδωκε στις 20 τού Μάη, ό Κος Lounitch έδειξε πώς είνε άπ' τούς πιο πιστούς δούλους τής τέχνης γιατί κοντά στις άλλες καθαρά πιανιστικές άρετές του έχει και τό σπανιώτατο προτέρημα νόσβίνει όλότελα τήν προσωπικότητά του έμβαθύνοντας στή σκέψη τού συνθέτη και προσπαθώντας νά τήν άποδώσει όσο τό δυνατό πιστότερα.

Σοβαρός στόν Μπάχ (Bourée), εύγενικός στό Mendelshon (Prélude), γεμάτος δύναμη στό Beethoven (Andante favori), φάνηκε άληθινά ύπέροχος στό Chopin. Τίποτα δέν έλειψε άπ' τήν έκτέλεση τών κομματιών τού άθάνατου πολωνού, ούτε ό άνήσυχος και γεμάτος από γούστο ρυθμός, ούτε τό κάπως χαυδεμένο ύφος, ούτε τά λεπτότατα χρώματα. Τό πιάνο τραγουδούσε άληθινά σαν νάταν ένα όργανο με τοξάρι. 'Επειδή ό κ. Lounitch όχι μόνο έχει ένα θαυμάσιο toucher αλλά ξέρει έπως λίγοι ν' άφήγει στό θέμα τήν πρώτη γραμμή και νά μεταχειρίζεται με σπάνια τέχνη τό pédale. Χωρίς ύπερβολή εΐταν μιά άπ' τις τελειότερες άποδόσεις τού Chopin πού έχομε άκούσει ως τώρα, εύγενική, με πολύ λεπτά αισθήματα και χωρίς καμιά άκαιρη κι' άδικαιολόγητη ύπερβολή στην έκφραση. Είνε —θαρρώ—ό δικαιότερος έπαινος πού μπορούμε νά κάμουμε στό τάλαντο τού κ. Lounitch. Γιατί ό Chopin είνε ή *λυδία λίθος* τών πιανιστιδων, ό πιο δύσκολος στην έκτέλεση κι' ό όποιος μπορεί πολύ εύκολα νά δολοφονηθεί όταν παχτεί με τόν ίδιο τρόπο πού παίζεται κάθε άλλος συνθέτης.

Τό κοντσέρτο τού Rubinstein (en re mineur) δέν μπορέσαμε νά τό καταλάβουμε καλά γιατί παχτηκε χωρίς άκομπαναμέντο. 'Ακούσαμε βαριατσιόνες χωρίς κάμπο, έρωτήσεις χωρίς άπάντηση, και σχόλια χωρίς θέμα. Μα ό τρόπος τής έκτέλεσης εΐταν πάντα τέλειος, όπως στην τρομερά δύσκολη Etude τού Glazounow πού παχτηκε ύστερα, στη Mandolinata τού Leschetitzky και στα τρία κομμάτια τού Moskowski άπ' τά όποια τό πιο πρωτότυπο—ή Jongleuse—άπόδωκε θαυμάσια ό κ. Lounitch με ένα πηδηχτό staccato.

Τό παίξιμο τού κ. Lounitch δέν είνε τό μηχανικό παίξιμο βιρτουόζου. Δέν προκαλεί ούτε έκπληξη, ούτε φόβο. Έχει όμως τό σπανιώτατο δώρο νά πηγαινεί ίσα στην καρδιά και νά δονεί τις εύγενέστερες χορδές της.

'Η τέχνη του δέν έχει καμιά ιδιαίτερη σφραγίδα πρωτοτυπίας. Όλη του ή δύναμη έγκείται στην άπόδοση, στη μυστηριώδη ιδιότητα πού έχει νά έρχεται σέ επικοινωνία με τήν ψυχή τού ακροατή και νά τής φανερώσει πιστά τή σκέψη τού συνθέτη. Κίσως γι' αυτό εύτυχαίνει καλλίτερο στην άληθινή μουσική, σέ κείνη πού έχει τις πιο άψηλές ιδέες, τά πιο λεπτά αισθήματα.

Συγχαίρομαστε μ' όλη μας τήν καρδιά τόν τίμιο καλλιτέχνη, τόν τόσο εύγενικό άνθρωπο και πιστεύουμε νά τόν άκούσαμε άργότερο στόν Beethoven και τόν Schumann.

A.T.

ΧΡΟΝΙΚΑ — ΜΑΗΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

ΑΥΤΟ ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΟΥ «ΛΟΓΟΥ» είναι διπλό. Είναι για τούς μήνες Μάη και Ιούνιο. Και το ερχόμενο έτισης θα είναι διπλό, για τούς μήνες Ιούλιο και Αύγουστο. — Η θερινή περίοδο μās έκαμε να χαλαρώσoμα λίγο τις κοπιαστικές μας προσπάθειες, για να τις εξακολουθήσομε, με καινούρια δύναμη, το φθινόπωρο. — Και το παράδειγμα το πήραμε από τόσα και τόσα Εθνοπαϊκά και δικά μας περιοδικά.

ΟΙ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ ΜΑΣ για τή θερινή περίοδο, περιορίζονται σε μιá μονάχα μέρα τή βδομάδα, κάθε Τρίτη από τις 7 1/2 κ' ύστερα, το βράδι, στο νέο μας σαλόνι, Γουίλ Σοκάκ Δρ. 29 (Πίσω απ' το Θέατρο Βαριτέ).

Η ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ.— Από ώρα κ' ώρα, οι άγραφιστες τ' θ' «Λόγον» θα συναντούν στις σελίδες του κατ' άτάμια οι παρίοντες. Θα είναι τα κατ' τής Λογοκρισίας. Αναλώσατε για τα έργα που κοιτουσρεύονται και ζητούμε αγνώμη από τούς συντεργάτες μας. Κάτω που θα χτυπιούνται από άδνηηρές έγκυσησεις, θα προτιμάμε να μην τα δημοσιεύομε προς το παρόν.

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ Κου ΣΤ. ΚΑΝΟΝΙΑΝ «Έγρω στη Ρουσσική Λογοτεχνική Κρίση. Δεμάς έπιτρέψατε να τή δημοσιεύομε. Την έπισχεθήκαμε όμως. Την κρατάμε για πιο άρισμένε μέρε.

Ο κ. ΕΛΙΣΑΙΟΣ ΓΙΑΝΙΑΣ, τήν Τρίτη 27 Ιουλίου, από τις 8 το βράδι, θα διαβάσει, στο σαλόνι του «Λόγον», τήν άπάντησή του στην περιφήμη «Έκθεσις τής Έπιτροπείας τής διορισθείσης (έπο του Υπουργείου των Εκπαιδευτικών και Δημ. Έκπαιδύσεως) προς εξέτασιν τής γλωσσικής διδασκαλίας των Δημοτικών Σχολείων». Η άπάντησι αυτή θα δημοσιευτεί στο ερχόμενο φυλλάδιο του «Λόγον».

Η ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΜΑΣ. Πολλοί φίλοι μας άνησίχησαν που άργησε ο «Λόγον» να κυκλοφορήσι αυτή τή φορά. Δέ πιόνομε. Το άρθρο του κ. Ψυχάρη έγινε περισσότερο () στη Λογοκρισία. Είμαστε όμως, έπχαριστημένοι που το δημοσιεύομε ολοκλήρω.

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.— Πήραμε μιάν άγγελία για τήν «ΕΣΤΙΑΔΑ» μηνιαίο φιλολογικό περιοδικό, που θ' άρχίσι τήν έκδοσή του στη Χίο. Διευθ. ο κ. Γιάννης Στόντζος.— Συνδρομή για τήν Τουρκία. Χροντικά, φράζ: τα 25, έξτρηγη 13.— Ενόχαστε, μ' άδελφική καρδιά, και ή έπινοχία.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ.— Με ξεχωριστή χαρά είδαμε πως ο τελευταίος Τόμος, 9 (1921) περιέχει και δυο μελίτες: μιá του Έλισαίου Γιανιάδη, Η Βυζαντινή μουσική και ή λειτουργία της, και μιá άλλη του Χρίστου Θρακιά, Stefan George, ο λερικός ποιητής, που οι εργάτες του είχαν τήν εύγενική καλωσύνη να τις διαβάσουν, στο σαλόνι του «Λόγον», πριν να τις δημοσιεύουν.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ. Όδος Αραλίας 26.— Αθήνα.— Διευθ. Κ. Δ. Καρβιδας.— Δάβαμε όλα μαζί τα φύλλα τής χρονιάς (Ιούνιος 1920)— Μάης 1921 Ο τελευταίος άριθμός μās λέγει πως σταματά ή έκδοσή της, για λόγονς άκατάβλητους, για λόγονς καθαρά οικονομικούς.

Ο ίδιος άριθμός δημοσιεύει, σαν μνημόσυνο για τή ψυχή του άξίχαστου Γιώνα Λαγαρού, άποσπάσματα από τα ήμερολόγιά του, 14 Οκτωβρη 1915 μέχρι 18 Μαρη. 1919 από το Λιάκιο, και 7 Μαίον 1919 μέχρι 9 Νοεμβρ. 1919 από τή Σκόπελο.

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ

Σελ. 385.—7ος Στίχος από πάνω, διάβασι: Τώρα θαρρείς κατ' μέσα ηνχομάχα τ' άπόφωνο.

Στη Ρώμη Νικημένη Πράξη α'.

Στο κείμενο τής πρώτης πράξης τής Ρώμης Νικημένης τα τυπογραφικά λάθη άφίσεσαν. Ο μεταφραστής, φοβερός κακογράφος, ίσως νύχη το μεγαλείτερο ηταιζιμο. Ως τόσο, σεβόμενος το πρωτότυπο, άραδειάζει εδώ τα κυριότερα, ιστορικής και σημασιολογικής μορφής, άφίνοντας κατά μέρος τα άρθογραφικά και τα στιχτικά: Λοιπόν, στη σελ. 137 στίχ. 10 να διαβασι: τήν τήχη μιās κορόνας στη σελ. 137 στίχ. 25 να διαβασι: Νικήσαν Ρώμη. Είναι άγνωστο ένα σόνεγο στη σελ. 137 στίχ. 5 (άπο κάτω) να διαβασι: τής Σίβυλλας στη σελ. 138 στίχ. 9 να διαβασι τών Αΰφιδο στη σελ. 138 στίχ. τελευταίος να διαβασι: τών Βαλεάρων στη σελ. 139 στίχ. 3 να διαβασι: τραντάζει ου φτερό και δυο γραμμές παρακάτω ή φράσι έτσι:

Κι' ενθ' στρατοσουργής άκράτητης ο Αδούβας πολεμοχαρος πρωταρχηρός το ήπικό μας στρίμοχνη, οι άλλτες μας, άρματοσιά συμμαζωχτή. κτλ. κτλ.

στη σελ. 139 στίχ. 20 να διαβασι: πολεμικό στολίδι στη σελ. 140 στίχ. 1 να διαβασι: ο Αδούβας στών δικώνμας άλογάρηδων στη σελ. 140 στίχ. 4 να διαβασι: Ξαναχρημ και χείμαρρος ξεχύνεται στη σελ. 141 στίχ. 13 να διαβασι: ξεθαρρεμένος στη σελ. 142 στίχ. 14 και 15 να διαβασι: τών ένας στίχος:

Κάμποσο δείχνει ή Ρώμη μεγαλόνηχη

στη σελ. 142 στίχ. 20 μιλι ο Φύβιος στη σελ. 142 στίχ. 22 άπαντά ο Φούβιος στη σελ. 142 στίχ. 27 να διαβασι: και πως γυρνέτε στη σελ. 142 στίχ. 6 (άπο κάτω) να διαβασι: απ' τούς πολλούς στη σελ. 144 στην άρχή: Μετά το «Αέμαρτος» να προστεθή «Καίσιον». Μιλά ο Φούβιος μέτος.

Ο μεταφραστής ζητά συγγνώμη από αυτούς που τίμησαν τή μετάφρασή του διαβάζοντάς την.

Πράξη β'.

σελ. 173 σ. 7 από κάτω: Ξη αντί Ξω σελ. 174 σ. 16 από κάτω: Όμηρε αντί όμηρε σελ. 178 σ. 16 από κάτω να διαβασι: για χατήρι των θεών. Είπα καλόπιστος σελ. 179 σ. 18 από κάτω: να τρεμολάμπη, και χαράς καθρέφτισμα σελ. 181 σ. 3 Στο ναο τί είδα; τα μάτια σου:

δίχως μέσ'.

σελ. 182 σ. 4 από κάτω: Ξη αντί Ξω σελ. 186 σ. 2 τροφουδι αντί τροφουδι σελ. 187 σ. 20 δεν έχω

Πράξη γ'.

Σελ. 253. σίτες στίχους του Προτίου (Iliacas felix, culpa alit, plures conat,) δυο λέξες κι' όχι μιá.

Σελ. 253, στ. 5' ἀπό κάτω	Ὁ Βρέννος στὸν Ἀντίβα ξαναγινώνει
Σελ. 254, στὴ μέση; Γάλλοι	Καὶ πῶς νὰ χαρῶ οὐκ ἀνὰ χάσῃ τὸ παιδί της ἢ κυρά μου;
Βρεταίπορ	Τὸ παιδί της;
Γάλλοι	Ἡ Ὀλιμία, ἡ ἰέρεια κόρη τῆς κόρης της!
Βρεταίπορ	Θαρρεῖς; ... ποῖος σὺ εἶ;
Γάλλοι	πῶς;
Σελ. 255, στ. 14	Ἡ φράγμα (μὲ μικρὸ ψί).
» 256, στ. 7	μόνος μου ἀρκῶ
» 257, στ. 9 (ἀπό κάτω)	κείτονται στὰ ντολμάνια μαιονούλιστοι
» 257, στ. 5 (ἀπό κάτω)	Τὴν Ποστούμια
» 258, στ. 2 (ἀπό κάτω)	τί βγαίνει
» 259, στ. 3	ν' ἀρπάξουν οἱ ποντίφηκες, εἶσαι ἑτοιμος
» 260, στ. 1	θὰ ἔχῃς οὐλοκλήρη
» » στ. 10 (ἀπό κάτω)	Λέντουλος—Σκλάβος, θὰ τὴ μοῦ;
» » στ. 7 (ἀπό κάτω)	Ἔνιος: Μὰ γι' αὐτὸν βέβαιος μὴ μοδῶρηθῆς μιὰν τελευταία χάρη... μὴ...
» 262, στ. 6 (ἀπό κάτω)	Ἔνιος: Λιάταξε, Λέντουλε... σὲ τί θὰ χρειαστώ;
» » στ. 4	Ποῖος θὰ μπόρει
» 263, στ. 3	μοῦ τὴ δίνετε
» » στ. 8	δὲ μὴ ὤρηκαν γιὰ νὰ λαθέψω' ἀνήμπορη
» » στ. 17	οὐκ εἶμαι πῶς νὰ μετανοιώσω δύναμαι
» 264, στ. 1	πρὸ ζουλιῶ
» » στ. 3	οἱ γοητοὶ σου. «Λεύκιε» τοῦ ἔλεγαν εἴσε μας
» » στ. 11 (ἀπό κάτω)	κι' ἔγωγ τὸ διάρρημά μου
» » στ. 10	τὸ κῆμα. Στὴν
» 266 (πρὸς τὸ τίλος): Λέντουλος	ἀκλιονθήσης
» 266	Ὀλιμία
» 267, κάτω κάτω	Ὀλιμία
» 268, στ. 8	Λέντουλος
» 269, στὴ μέση	Ὀλιμία
	Ἄλλοίμονό μας!
	Χαίρετε
	Αὐτὸν τὸ σκλάβο στὸ παλάτι τοῦ Νουμᾶ
	πηγαίνετε· ὅτι κερῆει ἀπὸ τὸ δικαστή
	στὰ νύχια ἅς φανερώσῃ κειὰ τοῦ δήμιου

ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ : Γενικὸς ἀντιπρόσωπός μας ὁ κ. Κίμ. Α. Τσαμουράς.

Φύλλα μας βρίσκονται στὸ Βιβλιοπωλεῖο τοῦ κ. Παλαμάρη, 23, Μικρὰ Ὁδὸς Ρόδων. Ἐκεῖ γράφονται καὶ συνδρομητές.